

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 10

1952

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUM

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

X AASTAKÄIK

Nr. 10

OKTOOBER

1952

Bolševike partei XIX kongress.

5.—14. oktoobrini k. a. toimus meie kodumaa pealinnas Moskvas Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei XIX kongress.

Kongressi avas sissejuhatava kõnega sm. V. M. Molotov.

Pärast kongressi juhtivate organite valimist kinnitas kongress järgmise päevakorra:

1. ÜK(b)P Keskkomitee aruanne — aruandja Keskkomitee sekretär sm. G. M. Malenkov.

2. ÜK(b)P Keskrevisjonikomisjoni aruanne — aruandja Revisjonikomisjoni esimees sm. P. G. Moskatov.

3. Partei XIX kongressi direktiivid NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaks 1951—1955 — aruandja Riikliku Plaanikomitee esimees sm. M. Z. Saburov.

4. Muudatused ÜK(b)P põhikirjas — aruandja Keskkomitee sekretär sm. N. S. Hruštšov.

5. Partei keskorganite valimised.

Kongress kiitis üksmeelselt heaks ÜK(b)P Keskkomitee poliitilise joone ja praktilise töö. Kongress kinnitas üksmeelselt Keskrevisjonikomisjoni aruande, võttis vastu resolutsiooni partei XIX kongressi direktiivide kohta NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaks 1951—1955, tegi muudatused partei põhikirjas, võttes meie partei uueks nimetuseks Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei, ja valis partei juhtivad keskorganid — partei Keskkomitee ja Keskrevisjonikomisjoni uue koosseisu.

Kongressi lõpul esines kõnega seltsimees J. V. Stalin.

Kongressi lõppsõna ütles sm. K. J. Vorošilov.

* *
*

Allpool toome ära sm. G. M. Malenkovi ettekande partei XIX kongressile.

ÜK(b)P Keskkomitee aruanne partei XIX kongressile

ÜK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. G. M. MALENKOVI ettekanne

I

NÕUKOGUDE LIIDU RAHVUSVAHELINE OLUKORD

Seltsimehed! Partei XVIII kongressi ajast möödunud periood on tulvil maailma-ajaloolise tähtsusega sündmusi.

Teine maailmasõda vapustas põhjani paljude rahvaste ja riikide elu ning muutis maailma palge. Rahvusvahelise imperialistliku reaktsiooni jõudude poolt ettevalmistatud ning Idas militaristliku Jaapani ja Läänes hitlerliku Saksamaa poolt vallapäästetud sõda ajas sassi tema innustajate arvestused ning lõppes tänu nõukogude rahva kangelaslikule võitlusele imperialistidele ettenägematute tulemustega.

Nõukogude Liidu hävitamise või nõrgendamise asemel NSV Liit tugevnes; kasvas Nõukogude Liidu rahvusvaheline autoriteet. Demokraatia nõrgenemise ja purustamise asemel langes kapitalismilt ära rida Kesk- ja Kagu-Euroopa maid ning nendes kehtestati rahvademokraatlik kord. Asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste edasise orjastamise asemel leidis aset nendes maades rahvusliku vabadusvõitluse uus võimas tõus, teravnes imperialismi koloniaalsüsteemi kriis. Raske hoobi kogu maailma imperialistlikule süsteemile andis suure hiina rahva ajalooline võit. Nüüd on juba üks kolmandik inimkonnast päästetud imperialismi ikkest, vabastatud imperialistliku eksploatatsiooni ahelaist.

Kapitalistlikus maailmas eneses langesid sõja tagajärjel kolm suurt riiki — Saksamaa, Jaapan ja Itaalia — suurriikide hulgast välja. Prantsusmaa ja Inglismaa aga kaotasid oma endised positsioonid.

Sõjajärgne periood on maailma kapitalistliku süsteemi edasise nõrgenemise ning demokraatia ja sotsialismi jõudude kasvu periood.

Majanduse alal on sõjajärgsed aas-

tad olnud kapitalistlikes maades uute majanduslike raskuste kasvamise, ameerika imperialismi arenenud ekspansiooni ja seoses sellega kapitalistlike maade vahel vastuolude teravnemise aastad. Neid vastuolusid on suurendanud imperialistlike ringkondade katsed leida väljapääsu majanduslikest raskustest majanduse militariseerimise ja uue sõja ettevalmistamise teel.

Poliitika alal tähistab sõjajärgset perioodi kahe leeri — agressiivse, demokraatiavastase leeri eesotsas Ameerika Ühendriikidega ja rahuarmastava, demokraatliku leeri kujunemine. Selle aja jooksul on kapitalistlikus maailmas Ameerika Ühendriikide näol kujunenud uus reaktsiooni ja agressiooni keskus, kust tuleb praegu peamine oht rahule, rahvaste vabadusele ja rahvuslikule sõltumatusele. Selle ohu tõttu on rahuarmastavad jõud kõigis maades tõusnud otsustavale võitlusele rahu ja oma maade rahvusliku sõltumatuse kaitseks.

Nõukogude Liit on sõjajärgsel perioodil jätkanud oma, sõja läbi katkestatud, edasiliikumist teel, mille näitas kätte partei XVIII kongress, rahuliku arengu ja sotsialismilt kommunismile järkjärgulise ülemineku teel. Sõjajärgsed aastad on olnud suurte saavutuste aastad tööstuses ja transpordis, põllumajanduses, kõigil teaduse, kultuuri ja kunsti aladel. Ühtlasi on need olnud nõukogude korra edasise tugevnemise, nõukogude ühiskonna moraalse ja poliitilise ühtsuse ning meie maa rahvaste sõpruse tugevnemise aastad.

Kõik need aastad on Nõukogude Liit pidanud aktiivset võitlust ülemaailmse rahu säilitamise ja kindlustamise eest.

Vaatleme rahvusvahelise olukorra põhiküsimusi.

1. Maailma kapitalistliku süsteemi edasine nõrgenemine ja majanduslik olukord kapitalismimaades

Maailma majandusliku olukorra üldpilti iseloomustab praegusel ajal kahe arengujoone olemasolu.

Üks joon on rahuliku majanduse pideva tõusu joon Nõukogude Liidus ja rahvademokraatia maades, majanduse, mis ei tunne kriise ning areneb ühiskonna materiaalsete ja kultuuriliste tarviduste maksimaalse rahuldamise kindlustamise huvides. See majandus kindlustab rahvahulkade elutaseme süstemaatilise tõstmise ja tööjõu täieliku rakendatuse. Sellele majandusele on iseloomulik nende maade sõbralik majanduslik koostöö, kes moodustavad demokraatliku leeri.

Teine joon on kapitalismi, mille tootlikud jõud tammuvad paigal, majanduse joon, majanduse, mis rabeleb kapitalismi järjest süveneva üldkriisi ja

alatas korduvate majanduskriiside pihtide vahel, majanduse militariseerimise ja sõja jaoks töötavate tootmis- harude ühekülgse arendamise joon, riikidevahelise konkurentsivõitluse joon, ühtede maade teiste poolt orjastamise joon. Niisugune olukord tekib selle tagajärjel, et see majandus ei arene ühiskonna huvides, vaid kapitalistidele maksimaalse kasumi kindlustamise huvides antud maa elanikkonna enamus ekspluateerimise, laostamise ja vaeseks muutmise teel, teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise riisumise teel, lõpuks sõdade ja rahvamajanduse militariseerimise teel.

Tootmise arenemist NSV Liidus ja kapitalistlikes maades iseloomustavad järgmised andmed:

TÖÖSTUSTOODANGU KASV NSV LIIDUS JA KAPITALISTLIKES MAADES AASTAIL 1929—1951

(protsentides 1929. aasta suhtes)

	1929	1939	1943	1946	1947	1948	1949	1950	1951
NSV Liit	100	552	573	466	571	721	870	1082	1266
Ameerika Ühendriigid	100	99	217	155	170	175	160	182	200
Inglismaa	100	123	Andmeid ei avaldatud	112	121	135	144	157	160
Prantsusmaa	100	80		63	74	85	92	92	104
Itaalia	100	108		72	93	97	103	118	134

Nagu toodud tabelist nähtub, moodustas tööstusliku tootmise maht NSV Liidus 1951. aastal 1266 protsenti 1929. aastaga võrreldes, s. o suurenes selle perioodi jooksul peaaegu 13-kordseks. Nõukogude tööstus liigub sõjajärgsel perioodil, nagu enne sõdagi, rahuliku tootmise arendamise alusel pidevalt tõusujoones.

Mainitud tabelist nähtub samuti, et Ameerika Ühendriikides tööstuslik tootmine ajavahemikul 1929—1939 tammus paigal; seejärel tõusis ta ainult sõjalise tootmise järsu suurendamise arvel Teise maailmasõja ajal, alanes siis tunduvalt ja tõusis uuesti ainult sõja arendamise tagajärjel korea rahva vastu ja intensiivsele relvastumise võidujooksule ülemineku tagajärjel ning sellega seoses kasvas 1951. aastal 1929. aastaga võrreldes kahekordseks.

Inglismaa tööstustoodang suurenes selle ajavahemiku jooksul kõigest 60 protsenti ja reas teistes kapitalistlikes maades Lääne-Euroopas tammub tööstus ikka veel 1929. aasta taseme ümber.

Euroopa rahvademokraatia maades, vaatamata sellele, et nad said sõja läbi kannatada tunduvalt rohkem kui Lääne-Euroopa kapitalistlikud maad, ületati

tööstustoodangu väljalaske sõjaeelne tase 1951. aastal: Poolas 2,9-kordselt, Tšehhoslovakkias 1,7-kordselt, Ungaris 2,5-kordselt, Rumeenias 1,9-kordselt, Bulgaarias 4,6-kordselt ja Albaanias rohkem kui 5-kordselt. Nendes maades toimub ka põllumajanduse pidev tõus; eriti kiiresti areneb tehniliste kultuuride tootmine on märkimisväärsed saavutusi loomakasvatuse alal.

Suuri edusamme oma majanduse arendamisel on Saksa Demokraatlikul Vabariigil. Vabariigi tööstuslik tootmine taastati 1952. aastaks ja ühtlasi ületas see sõjaeelse taseme 36 protsendi võrra; tööstusliku tootmise maht oli 1951. aastal 2,4 korda suurem kui 1946. aastal; aastast aastasse areneb metallurgia, masinaehitus, keemiatööstus ja elektrienergia tootmine. Põllumajandus on nii külvipinna suuruselt kui ka viljakuselt ületanud sõjaeelse taseme.

Kiiresti areneb Hiina Rahvavabariigi majandus. Hiina rahvas töötab määratu suure entusiasmi ja saab edukalt võitu jaapani röövvalutajate ja kuomintang-i reaktsiooni vastu peetud pika laostava sõja rasketest tagajärgedest. Hiina tööstuslik arendamine toimub

rahvademokraatliku võimu kehtestamise ajast peale kiires tempos: tööstustoodangu maht oli 1951. aastal 1949. aastaga võrreldes suurenenud rohkem kui kahekordseks; raudteetransport on taastatud, kiirendatud tempos toimub uute raudteede ehitamine. Hiina rahvalitsuse poolt läbiviidud suure maa-reformi tulemusena on saavutatud suuri edusamme põllumajanduses; teravilja-kultuuride toodang moodustas 1951. aastal 1949. aastaga võrreldes 128 protsenti ja puuvillatoodang 252 protsenti. Kui vanas Hiinas oli riigi rahandus täielikult korrast ära ja inflatsioon omandanud tohutu ulatuse, siis Hiina rahvalitsus on tugevdanud finantsmajandust ja kindlustanud valuuta stabiilsuse.

Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis saavutati pärast tema vabastamist jaapani kolonisaatoritest suur majanduslik tõus. Tööstustoodangu maht suurenes juba 1949. aastal 1946. aastaga võrreldes neljakordseks. Maal laienes külvipind pärast maareformi läbiviimist rahvademokraatliku valitsuse poolt peaaegu 25 protsenti, tunduvalt tõusis kõigi põllumajanduskultuuride viljakus. Ameerika imperialistide kallale tung katkestas Korea Rahvademokraatliku Vabariigi rahvahulkade rahuliku loova töö. Ameerika väed ja teised URO lipu all tegutsevad väed purustavad barbaarselt Põhja-Koreas rahulikke linnu ja külasid, tema tööstust ja põllumajandust.

Suuri edusamme on oma majanduse arendamisel saavutanud Mongoolia Rahvavabariik. Aastast aastasse kasvab ja tugevneb vabariigi rahvamajandus, tõuseb mongoli rahva aineeline elujärg ja kultuuritase. Mongoolia põhiline majandusaru — loomakasvatuse — areneb pidevat tõusuteed, kariloomade arv on vabariigi olemasolu ajal suurenenud 2,5-kordseks; kõik loomad kuuluvad nüüd töötavale talurahvale. Riikliku ja kooperatiivse tööstuse toodang on viimase aastakümne jooksul suurenenud peaaegu kolmekordseks.

Kõik andmed, mis iseloomustavad tootmise arenemist kapitalistlikes maades ja demokraatliku leeri maades annavad tunnistust sellest, et tööstuslik tootmine kapitalistlikes maades, sealhulgas ka Ameerika Ühendriikide tööstuslik tootmine, jääb oma tempolt tunduvalt maha NSV Liidu ja rahvademokraatia maade tööstuse arenemise tempost.

Edasi järgneb nendest andmetest, et kapitalistlike maade tööstuslik tootmine on mõnevõrra tõusnud ainult seoses sõja ettevalmistamisega ja sõjamasina teenindamisega sõja perioodil.

Teine maailmasõda ei kõrvaldanud kapitalismi majanduslikke ja poliitilisi vastuolusid, vaid vastupidi, — terav-

das veelgi rohkem neid vastuolusid, laostas kapitalistlike maade majandust ja süvendas maailma kapitalistliku süsteemi üldkriisi. Teine maailmasõda ei õigustanud imperialistlike riikide suurkodanluse lootusi. Kumbki kahest kapitalistlikust rühmitusest, kes astusid välja teineteise vastu sõja perioodil, lootis relvastatud jõu kasutamise abil maailma uuesti ümber jaotada, haarata enda kätte uued tooraineliikid, laiendada oma kaupadele müügiturgusid, s. o. tugevdada oma majanduslikku olukorda oma vastaste arvel ja saavutada maailmavalitsemist.

Kuid need lootused ei läinud täide. Kuigi Saksamaa ja Jaapan kui kolme tähtsama kapitalistliku maa — Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa — peakonkurendid löödi rivist välja, kusjuures need maad, eriti Ameerika Ühendriigid, lootsid seoses sellega tõsta tootmist oma maades 4—5-kordseks, kukkusid need lootused raginal läbi. Lisaks sellele langesid kapitalistlikust süsteemist välja Hiina ja Euroopa rahvademokraatia maad, moodustades koos Nõukogude Liiduga rahu ja demokraatia ühtse ja võimsa leeri, mis seisab imperialismileeri vastas.

Kahe vastandliku leeri moodustamise majanduslikuks tulemuseks, nagu märgib seltsimees Stalin, oli see, et ühtne kõikehõlmav maailmaturg lagunes ja moodustus kaks paralleelset maailmaturgu: rahuarmastava, demokraatliku leeri maade turg ja agressiivse, imperialistliku leeri maade turg. Ühtse maailmaturu lagunemine on Teise maailmasõja ja tema majanduslike tagajärgede kõige tähtsamaks ökonoomiliseks tulemuseks.

Kaks maailmaturgu arenevad vastupidistes suundades. Uus, demokraatlik maailmaturg ei tunne turustamise raskusi, sest tema maht suureneb aastast aastasse, vastavalt tootmise kriisivabale kasvule demokraatialeeri maades, kuna kõigi demokraatliku leeri maade tootmise pidev kasv laiendab järjest rohkem demokraatliku turu mahtu. Teiselt poolt meil on teine, imperialistlik maailmaturg, mis ei ole seotud NSV Liiduga ja teiste demokraatlike maadega, mis on selle tõttu ahendatud ning millel on raskusi turustamisel tootmise vaheaegade ja kriiside tagajärjel. Tööpuuduse ja rahvahulkade vaesumise tagajärjel, demokraatlikest maadest isoleerituse tagajärjel. Selle juures tuleks silmas pidada, et ühtse maailmaturu lagunemise tagajärjel on järsult vähenenud maailma ressursside suhtes tähtsamate kapitalistlike maade (Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa) jõu rakendamise sfäär, mille tõttu kapitalistlik maailmaturg järjest rohkem aheneb, kaupade turustamise tingimu-

sed sellel turul on halvenenud ja muutu-
tud veelgi halvemaks.

Teises maailmasõjast väljusid kapitalistlikud riigid nende jaoks erinevate tulemustega, mis tõi olulisi muutusi nende maade vahelistesse majanduslikesse suhetesse. Pärast kestvat sõjategevust, inimkaotusi ja materiaalselt kahju oli paljude sõjast osavõtnud maade majandus tugevasti nõrgestatud. See käib eeskätt Saksamaa, Itaalia ja Jaapani kohta. Suurt kahju kandsid ka Prantsusmaa, Holland, Belgia ja mõned teised maad. Väga tõsiselt nõrgenes Inglismaa.

Ameerika Ühendriigid rikastusid sõja läbi. Ameerika miljardärid tugevdasid oma majanduslikke positsioone. Kuid Ameerika Ühendriikidel ei läinud ikkagi korda saavutada oma eesmärki ei läinud korda sisse seada Ameerika kapitali ülevõimu maailmaturul. Ameerika Ühendriigid mõtlesid tõsta oma tootmise pärast Saksamaa ja Jaapani rivist väljalangemist 4—5-kordseks. Kuid nad tõstsid oma tootmise kõigest kahekordseks, nüüd aga veerevad alla majanduskriisi poole. See on fakt, et Ameerika Ühendriikides on praegu vähemalt 3 miljonit täielikult töötut ja veel rohkem pooltöötuid. Massilised tööliste streigid komplitseerivad veelgi rohkem Ameerika Ühendriikide miljardäride olukorda. See aga toimub sellepärast, et Ameerika Ühendriikide tööstus on Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade süü läbi jäänud ilma niisugustest turgudest, nagu seda on NSV Liit, Hiina, Euroopa rahvademokraatia maad.

Ameerika imperialism esineb nüüd mitte ainult rahvusvahelise ekspluataatorina ja rahvaste orjastajana, vaid ka jõuna, mis desorganiseerib teiste kapitalistlike maade majandust. Oma konkurentide nõrgenemist kasutades on Ameerika Ühendriikide monopolistlik kapital pärast sõda haaranud enda kätte tunduva osa kapitalistlikust maailmaturust. Ta purustab ajalooliselt väljakujunenud mitmekülgseid majanduslikke sidemeid kapitalistlike maade vahel, asendades neid nende maade ja Ameerika Ühendriikide ühekülgsete sidemetega. Oma ekspordi kõige häbituma dumpingu teel forsseerides ja ühtlasi oma siseturgu välismaiste kaupade sisseveo vastu tõkestades, mille tõttu ameerika rahvast lämmatavad kõrged hinnad, desorganiseerivad Ameerika monopolid järjest rohkem kapitalistliku maailmaturgu. Ameerika imperialism võtab Lääne-Euroopa maadelt ära võimaluse saada toidukaupu endistelt turgudelt Ida-Euroopas, Lääne-Euroopa maad on alati siia välja vedanud suurel hulgal tööstuskaupu vastutasuks toiduainete ja toorainete eest.

Niisugune ameerika imperialismi majanduspoliitika pidi vältimatult esile

kutsuma vastuolude teravnemise. Ühendriikide ja teiste kapitalistlike riikide vahel, Peamisteks nendest jäävad vastuolud Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vahel. Need vastuolud arenevad ameerika ja inglise avalikuks võitluseks nafta, kautšuki, värviliste ja haruldaste metallide, väävli ja villa allikate pärast, oma kaupade turgude pärast.

Sellele tuleb lisada väga tõsised vastuolud Ameerika Ühendriikide ja Jaapani vahel, Ameerika Ühendriikide ja Itaalia vahel, Ameerika Ühendriikide ja Lääne-Saksamaa vahel, kes elavad Ameerika Ühendriikide diktaatorite okupatsiooni-ikke all. Oleks naiivne mõelda, et need võidetud maad nõustuvad lõpmatult elama ameerika okupantide kanna all, Oleks rumal mõelda, et nad ei püüa nii või teisti välja pääseda Ameerika Ühendriikide ikke alt, et hakata elama vaba, iseseisvat elu.

Sedamööda kuidas Ameerika kapitalism „abi“ sildi all, krediitide andmise teel juurduv Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia majandusse, haarab enda kätte tooraineid ja turge. Inglise ja Prantsuse asumaaes, vastuolud Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vahel, Ameerika Ühendriikide ja Prantsusmaa vahel teravnevad ning tulevikus muutuvad veelgi teravamaks, Inglismaa ning tema järel Prantsusmaa ja teised kapitalistlikud maad püüavad välja pääseda Ameerika Ühendriikide alluvusest, et kindlustada endale iseseisev olukord ja kõrged kasumid. Juba praegu areneb visa võitlus Inglismaa kapitalistide poolt Ameerika ülevõimu vastu rahvusvahelises kaubanduses.

Majanduslikke raskusi, mille pihtide vahele kapitalistlikud maad sattusid pärast sõda, on süvendanud see, et imperialistid ise sulgesid endale pääsu demokraatlikule maailmaturule. Ameerika Ühendriigid on viinud peaaegu nullini kaubanduse Nõukogude Liiduga, Euroopa rahvademokraatia maadega, lõpetanud kaubavahetuse Hiinaga. Nad on tegelikult keelanud mitte ainult võidetud maadel (Jaapanil, Lääne-Saksamaal, Itaalia), vaid ka Inglismaal, Prantsusmaal, Hollandil, Taanil, Norral, Belgial ja teistel kapitalistlike riikidel müüa ja osta kaupu demokraatliku leeri maade turul. Ameerika Ühendriikide kaubavahetus maadega, mis nüüd kuuluvad demokraatlikku leeri, oli 1951. aastal 1937. aastaga võrreldes vähenenud 10 korda; Inglismaa kaubavahetus nende maadega oli vähenenud 6 korda ja Prantsusmaa kaubavahetus rohkem kui 4 korda.

Ameerika Ühendriigid ning Inglismaa koos Prantsusmaaga, luues majandusliku „blokaadi“ NSV Liidu, Hiina ja Euroopa rahvademokraatia maade suhtes, mõtlesid sellega neid lämmatada.

Tegelikult aga ei kujunenud lämmatamine, vaid uue, demokraatliku maailma turu tugevnemine. Seega andsid imperialistid tõsise löögi omaenda ekspordile ning suurendasid veelgi vastuolu oma tööstuse tootmisvõimaluste ja tema toodangu turustamisvõimaluste vahel.

Kõik see tähendab, et kapitalistlikus majanduses on tekkinud veelgi sügavamad vastuolud ning kapitalistliku majanduse maailmasüsteem tervikuna on muutunud tunduvalt kitsamaks ja nõrgemaks ning veelgi ebastabiilsemaks, kui ta oli enne sõda.

Ameerika Ühendriikide kapitalistid, tundes nende majanduslike raskuste olemasolu, püüavad neist üle saada sõjaga Koreas, relvastumise võidujooksuga, tööstuse militariseerimisega.

Olles valla päästnud reaktioonilise sõja korea rahva vastu ja õhutades sõjahüsteeriat demokraatliku leeri vastu, viisid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistid majanduse sõjaroobastele, viisid määratu suure ulatuseni majanduse militariseerimise ja relvastumise võidujooksu oma maades Praegu kasutatakse järjest suuremat osa nende maade tööstustoodangust sõjavarustuseks. Sõjalised tellimused etendavad otsustavat osa Ameerika Ühendriikide ja teiste kapitalistlike maade peamistes tööstusharudes. Kapitalistlike riikide eelarvetes tõuseb pidevalt otseste ja kaudsete kulude erikaal relvastumise võidujooksu jaoks. Ameerika Ühendriikides suurenesid otseised sõjalised kulutused 1 miljardilt dollarilt 1937.—1938. eelarveaastal 58,2 miljardi dollarini 1952.—1953. aastal ja nüüd moodustavad need kulutused 74 protsenti kogu Ameerika Ühendriikide eelarvest, kuna aga 1937.—1938. aastal nende sõjalised kulutused moodustasid 14 protsenti eelarvest; Inglismaal suurenesid sõjalised kulutused vastavalt 197-lt 1634 miljoni naelsterlingini ja moodustavad nüüd 34 protsenti kogu eelarvest, võrreldes 17 protsendiga sõjaeelsetel perioodil; Prantsusmaal moodustavad sõjalised kulutused nüüd peaaegu 40 protsenti kogu eelarvest.

See ennekuulmatu sõjaliste kulude kasv viib maksude pidevale suurenemisele ja paberraha inflatsioonilise emissiooni laiendamisele. Kogu kapitalistlike maade finantsüsteemi järsk nõrgenemine, mis oli sõja ja Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade poliitika tagajärg, süveneb. Enneolematu ulatuses on vähenenud raha väärtus. Dollari ostujõud moodustas 1951. aastal 1939. aasta suhtes ametlike, ilmselt ilustatud andmete järgi ainult 43 protsenti, naelsterlingi ostujõud 32 protsenti, Prantsuse frangi ostujõud 3,8 protsenti, Itaalia liiri ostujõud vähem kui 2 protsenti.

Uleminek sõjamajanduse roobastele

andis Ameerika Ühendriikidele ja teistele kapitalistlikele maadele võimaluse mõneks ajaks tõsta tööstusliku tootmise taset. Sel alusel püüavad kodanlikud majandusteadlased tõestada, et suured sõjalised tellimused suudavad lõpmatuseni säilitada „ärilise aktiivsuse“ kõrget taset. Kuid tegelikkus lükkab need väited ümber. Praegu, kapitalistliku majanduse eriti intensiivse militariseerimise kolmandal aastal, muutuvad järjest ilmsemaks tema hukatuslikud tagajärjed. Sõjalis-inflatsioonilised tegurid, viies konjunktuuri ajutisele elavnemisele, on tekitanud kapitalistlike maade majanduse ühekülge, sõjalise arenemise. Järjest suurema osa valmistoodangust ja toorainetest neelab ebatootlik sõjaline tarbimine või külmutatakse kinni määratu suurte strateegiliste tagavarade näol. Ühtlasi põhjustab majanduse militariseerimine summade väljapumpamist elanikkonnalt maksude tõstmise teel. Kõik see muudab kapitalistlike maade eelarve miljardärde poolt rahva riisumise vahendiks, vähendab tunduvalt elanikkonna ostuvõimet, vähendab nõudmist tööstuse ja põllumajanduse toodangule, vähendab järsult tsiviiltootmist ja loob tingimusi terava majanduskriisi tekkimiseks.

Rahvamajanduse militariseerimine ei kõrvalda, vaid, vastupidi, süvendab disproportsiooni tootmisvõimaluste ja elanikkonna väheneva ostujõulise nõudmise vahel, mille kapitalistlike maade valitsev ladvik viib äärmise miinimumini, mis põhjustab kapitalistliku turu mahu kasvava vähenemise. Seega on sõjalise tootmise suureks paisutamise möödapääsmatuks tagajärjeks uue sügava majanduskriisi kasvamine.

Eriti raske koormana lasub relvastumise võidujooks Ameerika Ühendriikide satelliitideks olevate maade majandusel. Päästnud valla sõja Koreas, suurendasid Ameerika Ühendriigid survet Lääne-Euroopa riikidele, nõudes nendelt tööstuse järjest täielikumat ümberlülitamist sõjaroobastele ja ülemäära suuri assigneeringuid sõja ettevalmistamiseks, jättes nende maade tsiviiltootmisharud ilma vajalike toorainete ja materjalideta. Ameerika imperialism on lõplikult heitnud endalt kapitalistlike maade majanduse „taastaja“ maski. Ameerika „abi“ antakse nüüd ainult relvastumiseks, uue sõja ettevalmistamiseks. Relvastumise võidujooks, mida Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia, Lääne-Saksamaa, Belgia, Norra ja teiste kapitalistlike maade valitsejad Ameerika monopolide diktaadi järgi teostavad, laostab nende maade majandust ja tõukab neid katastroofi poole.

Miljardärid, alistanud endale kodanliku riigi ning dikteerides talle uue sõja ettevalmistamise ja relvastumise võidujooksu poliitikat, saavad praegu

kolossaalseid kasumeid. Relvastumise võidujooks on muutunud miljardäride jaoks, ja eeskätt monopolide jaoks, Ameerika Ühendriikide miljardäride jaoks ennolematu rikkumise allikaks. Isegi vähendatud ametlike andmete kohaselt suurenesid Ameerika Ühendriikide kapitalistlike monopolide kasumid 3,3 miljardilt dollarilt 1938. aastal 42,9 miljardi dollarini 1951. aastal, s. o. kasvades 13-kordseks. Väga suuri kasumeid saavad Inglise kauka-mehed-monopolistid, samuti Prantsusmaa, Itaalia, Jaapani ja teiste maade kapitalistlikud monopolid, vaatamata sellele, et nende maade majanduses valitseb pikaajaline seisak.

Samal ajal on militariseerimine põhjustanud rahvahulkade elutingimuste järsu halvenemise. Maksude suuremine, lajatarbekaupade hindade tõus ja inflatsioon on süvendanud töötajate suhtelist ja absoluutset vaesumist. Ameerika Ühendriikides kasvasid elanikkonnalt võetavad otsesed maksud käesoleval eelarveaastal 1937/38. eelarveaastaga võrreldes, isegi valuuta väärtuse vähenemist arvesse võttes, rohkem kui 12-kordseks. Lääne-Euroopa maades, kus maksukoorem ka enne Teist maailmasõda oli väga suur, on maksud suurenenud järgmiselt — Inglismaal kahekordseks, Prantsusmaal 2,6-kordseks, Itaalias poolteisekordseks.

Isegi elukalliduse ja jaehindade ilmselt vähendatud ametlikud indeksid annavad tunnistust elukalliduse pidevast tõusust, mis on eriti suurenenud pärast Ameerika agressiooni Koreas. Säärastes tingimustes on palga „kõlmutamise“ poliitika, mida kapitalistid ajavad parempoolsete sotsialistide ja reaktiooniliste ametiühinguliidrite toetusel, põhjustanud tööliste ja teenistujate reaalsuure languse. Prantsusmaal ja Itaalias on tööliste reaalsuure 1952. aastal vähem kui pool sõjaeelsest, Inglismaal on see sõjaeelsest 20 protsenti madalam. Elukallidus Ameerika Ühendriikides on elektrikute ametiühingu andmete kohaselt tõusnud 1939. aastaga võrreldes peaaegu kolmekordseks. Vaatamata sõjalise tootmise kasvule suureneb kapitalistlikes maades töötute ja pooltöötute arv. Itaalias ja Lääne-Saksamaal ületab tööpuudus 1929.—1933. a. ülemaailmse majanduskriisi kõige raskemate aastate taseme; Itaalias on üle 2 miljoni täielikult töötut ja veel rohkem osaliselt töötuid, Lääne-Saksamaal on peaaegu 3 miljonit täielikult ja osaliselt töötut. Jaapanis on ligi 10 miljonit täielikult ja osaliselt töötut. Ameerika Ühendriikides on vähemalt 3 miljonit täielikult töötut ja 10 miljonit inimest osaliselt töötuid. Kasvab töötute arv Inglismaal, ulatudes juba üle poole miljoni inimese. Niisugusel väikesel maal nagu Belgia on üle 300 000 töötut.

Laiade elanikkonnakihtide aineline olukorra progresseeruv halvenemine seoses relvastumise võidujooksuga põhjustab rahvahulkade rahulolematuse pideva suurenemise ja aktiveerib nende võitlust elutaseme languse ja kogu uue sõja ettevalmistamise poliitika vastu. Klassivastuolud ühelt poolt imperialistliku kodanluse ning teiselt poolt tööliklassi ja kõigi töötajate vahel muutuvad järsult teravamaks. Streigiliikumise laine levib järjest laiemalt kogu kapitalistlikus maailmas.

Maailma kapitalistliku süsteemi olukorda komplitseerib praegu see, et sõja tagajärjel ning asumaades ja sõltuvates riikides toimuva rahvusliku vabadusvõitluse uue tõusu tagajärjel leiab tegelikult aset imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemine.

Fašistliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani purustamise vahetuks tagajärjeks oli imperialismirinde läbimurdmine Hiinas, Koreas ja Vietnamis, kus poolasumaade ja asumaade asemel tekkisid rahvavabariigid. Hiina rahva võit revolutsioneeris veelgi rohkem Ida ja soodustas imperialismi poolt rõhutatute rahvaste vabadusvõitluse tõusu.

Sõjajärgsel perioodil on vastuolud metropolide ja asumaade vahel veelgi suurenenud. Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia ja teised koloniaalriigid püüavad asumaade arvel kompenseerida raskusi, mida neile tekitab majanduse militariseerimine ja Ühendriikide ekspansioon. Samal ajal tungivad ameerika imperialistid nende koloniaalriikide asumaadesse ja mõjusfääridesse, vallutavad seal positsioone enda jaoks, suurendades asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste ekspuuteerimist. Selle võitluse käigus inspireerivad ameerika röövvalutajad vandenõusid oma inglise ja prantsuse „liitlaste“ vastu, soodustades oma tegevusega imperialismi koloniaalsüsteemi kriisi edasist süvenemist. Paljude asumaade ja sõltuvate riikide territooriumi (Egiptus, Iraan, Süüria, Maroko, Tuneesia jt.) kasutatakse sõjaväebaasideks, nende elanikkonda aga valmistatakse ette tulevase sõja „kahuriha“ osaks.

Pikaajalise imperialistliku rõhumise ja feodalismi igandite olemasolu tõttu on asumaade ja sõltuvate riikide majandus, eriti põllumajandus, languse seisukorras. Indias, Indoneesias, Iraanis ja Aafrika maades elavad kümmed miljonid inimesed alalises näljas, ning väga suur hulk inimesi on langenud näljasurma ohvriks. Asumaade ja sõltuvate riikide kiskjalik ekspuuteerimine imperialistlike riikide poolt viib selleni, et tootlike jõudude arenemine nendes maades pidurdub, elanikkonna ostuvõime on äärmiselt madalal tasemel, tööstustoodangu müügiturud kitsenevad. Kõik see kisub raske koormana

alla kapitalistliku maailma majandust. ühendades kogu kapitalistliku süsteemi ühesmisij vastuolusid.

Asumaade ja sõltuvate riikide rahvad avaldavad järjest otsustavamalt vastupanu imperialistlikele orjastajatele.

2. Rahvusvahelise olukorra teravnemine. Agressiivse Ameerika-Inglise bloki poolt ettevalmistatava uue sõja oht. Rahvaste võitlus rahu eest

Uue sõja ettevalmistamise tähe all on sõjajärgsel perioodil arenenud Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsevate ringkondade tegevus ka rahvusvaheliste suhete valdkonnas.

Peaaegu otsekohe pärast Teise maailmasõja lõppemist loobusid Ameerika Ühendriigid kooskõlastatud poliitikasuunast, mida teostasid sõja-aegsed liitlased ja mis oli fikseeritud suurriikide Teherani, Jalta ja Potsdami konverentsi otsustes. Terve rea oma agressiivsete aktsioonidega ajasid Ameerika Ühendriigid rahvusvahelise olukorra teravaks, asetades maailma uue sõja ohu ette.

Ameerika Ühendriikide valitsejad formuleerisid oma agressiivse suuna eesmärged küllalt avameelselt. Juba 1945. aastal, lühikest aega pärast seda, kui Truman oli asunud Ühendriikide presidendi kohale, teatas ta, et „võidu lõttu on ameerika rahva ette kerkinud alaline ja pakiline maailma juhtimise vajadus“. Hiljem kordasid Truman ja teised Ameerika poliitikud korduvalt pretensioone „maailma juhtimisele Ameerika Ühendriikide poolt“. See maailmavalitsemise saavutamisele, kõigi teiste maade endale alistamisele suunatud joon on kogu ameerika imperialistliku ladviku poliitika põhimotiiviks.

Ameerika Ühendriikide ninamehed teadsid muidugi, et saavutada võimu teiste rahvaste üle rahulikult teel on võimatu. Nad teadsid hitlerlaste kogemustest, kes samuti taotlesid võimu teiste maade üle, et ei saa isegi unistada maailmavalitsemisest ilma jõu rakendamiseta, ilma uut sõda valla päästmata. Ja nad otsustasid rikkuda rahu, ette valmistada uut sõda. Ja kuna NSV Liit on uue sõja peamiseks vastaseks, rahu peamiseks kantsiks, siis jõudsid Ameerika Ühendriikide ninamehed järeldusele, et sõda tuleb alustada NSV Liidu ja teiste rahupooldajate vastu. Nii kujunes agressiivne Põhja-Atlandi blokk, mis klopsiti kokku ilma NSV Liidu teadmata, tema selja taga. Aga et varjata rahu eest selle bloki agressiivseid eesmärgi ja rahvast petta, kuulutasid nad selle „kaitseblokkiks“, „kommunismi“ vastu, Nõukogude Liidu vastu, kes kavatsevat tungida kallale Ameerika Ühendriikidele, Inglismaale, Prantsusmaale ja teistele bloki liikmetele.

Samal kuritegelikul eesmärgil luuakse Ameerika sõjaväebaase mitmesugustes

Rahvusliku vabadusliikumise kasvavast hoost ja ulatusest annab tunnistust Vietnam, Birma, Malaisia, Filipiinide ja Indoneesia rahvaste võitlus, rahvusliku vastupanu kasv Indias, Iraanis, Egiptuses ja teistes maades.

maades, mis asuvad lähemal Nõukogude piiridele.

Samal kuritegelikul eesmärgil remilitariseerivad Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad Lääne-Saksamaad ja Jaapanit.

Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad ja nende pooldajad, teostades Lääne-Saksamaa ja Jaapani remilitariseerimist, taastavad kogu maailma silme ees neid kaht Teise maailmasõja kollet, mille likvideerimise eest rahvad valasid verd selles sõjas.

Ameerika Ühendriikide kallaletung Korea Rahvademokraatlikule Vabariigile tähistas Ameerika-Inglise bloki üleminekut agressiivse sõja ettevalmistamiselt otsesetele agressiooniaktidele. Korea rahvale, kes kangelaslikult kaitseb tihedas koostöös vaprate hiina vabatahtlikega oma kodumaa vabadust ja sõltumatust ning annab vastulöögi rahu rikkujatele, kuulub kogu demokraatliku ja rahuarbastava inimkonna palav poolehoid. (Tormilised kiiduavaldused.)

Kogu rahvusvahelisel olukorral on praegu rida spetsiifilisi jooni ja iseärasusi, mille hulgast tuleb märkida järgmisi.

Peamine agressiivne riik — Ameerika Ühendriigid — kihutab intensiivselt sõjale teisi kapitalistlike maid, eeskätt Põhja-Atlandi blokki kuuluvaid, samuti Teises maailmasõjas võidetud maid — Lääne-Saksamaad, Itaaliat, Jaapanit. Ameerika ninamehed määravad kindlaks kõigi blokest osavõtjate eest sõja eesmärgi, selle marsruuti, jõudusid, mis peavad sellest osa võtma, ja otsustavad teisi sõja ettevalmistamise küsimusi, dikteerides oma tahet.

Ameerika Ühendriikide valitsejad kõnelevad, et neid innustavat niisugused ideaalid, nagu „vabade maade ühenduse“ loomine. Nad esinevad ühtelugu avaldusega, et Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa, Türgi ja Kreeka kujutavad endast „vabade maade ühendust“, kuna NSV Liit ja rahvademokraatlikud vabariigid olevat „mittevabad“ maad. Me mõistame seda nii, et Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Prantsusmaal, Türgis ja teistes kapitalistlikes maades valitseb tõepoolest „vabadus“, kuid mitte rahva vabadus, vaid rahva ekspuaterimise ja paljaksriisumise vabadus. Mis puutub NSV Liidusse ja rahvademokraatia maadesse, siis seal tõepoolest ei ole niisu-

gust „vabadust“, kuna nendes maades on juba ammu likvideeritud vabadus töörahva ekspluateerimiseks ja paljaksriisumiseks. (K i i d u a v a l d u s e d.) Sellega, nagu selgub, hooplevadki „Ameerika elulaadi“ kuulutajad.

Tegelikult Ameerika Ühendriikide poliitika lääne-euroopa ja teiste kapitalistlike „sõprade“ suhtes on mitte demokraatlik, vaid imperialistlik poliitika. „Antikommunismi“ ja „vabaduse kaitsmise“ lipu all käib vanade, ammu tekkinud kodanlike riikide ja nende asumaade riisumine ja tegelik alistamine Ühendriikidele. „Kõmmunismi vastu võitlemise“ suitskatet on ameerika imperialistidel, nagu minevikus Hitlerilgi, tarvis selleks, et juhtida tähelepanu kõrvale nende tõelistelt anastuslikelt kavatsustelt. Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste kapitalistlike maade suhtes imperialistlikku poliitikat ajades on Ameerika Ühendriikidel veel, pehmelt öeldes, häbematu esitada end nende maade siira sõbrana. Hea sõber! On rohinud oma nooremate partnerite turjale, röövib ja orjastab neid, annab malka ja veel kõneleb selle juures: „Saagem sõpradeks“, mis ameerika kaukaemeste keeli tähendab — algul vedage teie mind, pärast ratsutan mina teie turjal. (N a e r s a a l i s.)

Kunagised vabad kapitalistlikud riigid — Inglismaa, Prantsusmaa, Holland, Belgia, Norra — loobuvad nüüd tegelikult oma rahvuslikust poliitikast ja ajavad ameerika imperialistide poolt dikteeritud poliitikat, annavad oma territooriume Ameerika baasideks ja sõjalisteks platsdarmideks, seades sellega omaenese maad sõjategevuse korral löögi alla. Nad sõlmivad Ameerika Ühendriikide meeleheaks liitused ja blokke, mis on suunatud oma riikide rahvuslike huvide vastu. Selle kujukaks näiteks on Prantsusmaa valitsevate ringkondade tegevus, kes oma kätega aitavad taastada Prantsusmaa põlist, kõige õelamat vaenlast — saksa militarismi. Inglise tegeled — nii konservatiivid kui ka leiboristid — on kauemaks ajaks hakanud Ameerika Ühendriikide nooremaks partneriks, kohustudes sellega läbi viima mitte oma rahvuslikku poliitikat, vaid Ameerika poliitikat. Selle poliitika läbi kannatab juba rängalt inglise rahvas ja käriseb kõigist õmblustest Briti impeerium.

Selle juures kinnitavad Inglise propagandaorganid, et kommunistid lõhkuvad Briti impeeriumi. Kuid Briti impeeriumi valitsevatele ringkondadele ei saa nägemata jääda ilmsed faktid, mis annavad tunnistust sellest, et Briti impeeriumi valdusi haaravad enda kätte mitte kommunistid, vaid Ameerika miljardärid.

Kas kommunistid, mitte aga Ameerika miljardärid, haarasid enda kätte Kanada, haaravad enda kätte Austraaliat ja Uus-Meremaad, tõrjuvad Inglismaad välja Suessi kanali tsoonist ning Ladina-Ameeri-

rika, Lähis- ja Kesk-Ida turgudelt, kisivad endi kätte Inglismaa valduses olevaid naftarajoono?

Faktid kõnelevad sellest, et ükski Inglismaa vaenlane ei ole andnud talle nii raskeid lööke ja võtnud tema käest tükkhaaval ära impeeriumi, nagu seda teeb tema ameerika „sõber“. See „sõber“ on Inglismaaga ühes blokis ja kasutab inglise maad lennuvéebaasideks, seades ta sellega raskeks ja, ma ütleksin, ohtlikku olukorda, ning kujutab ennast veel Inglismaa päästjana „nõukogude kommunismist“.

Mis puutub niisugustesse „vabadesse“ maadesse, nagu Kreeka, Türgi, Jugoslaavia, siis nad on juba jõudnud muutuda Ameerika asumaadeks, Jugoslaavia valitsejad aga, kõik need titod, kardelid, rankovitšid, džilased, pjaded ja teised on juba ammu muutunud Ameerika agentideks, kes täidavad oma ameerika „šefidelt“ saadavaid salakuulamis- ja õnestustööülesandeid NSV Liidu ja rahvademokraatia maade vastu.

Prantsusmaa, Itaalia, Inglismaa, Lääne-Saksamaa ja Jaapani valitsevad ringkonnad on enda sidunud ameerika imperialismi poliitika vankri külge, loobudes oma rahvuslikust, iseseisvast välispoliitikast. Tõsi küll, sellega nende maade valitsev ladvik reedab oma maade rahvuslikke huve ja tunnistab oma pankrotti. Kuid see ladvik eelistab ohverdada oma riikide rahvuslikud huvid lootuses ookeanitaguste imperialistlike soosijate abile oma rahvaste vastu, keda ta kardab rohkem kui võõramaist imperialistlikku orjast.

Otsest vastutust selle valitsevate ringkondade rahvusevastase poliitika eest kannavad ka parempoolsed sotsiaaldemokraadid, esmajärjekorras Inglismaa leiboristliku partei, Prantsuse sotsialistliku partei ja Lääne-Saksamaa sotsiaaldemokraatliku partei ladvik. Rootsi, Taani, Norra, Soome, Austria ja teiste maade parempoolsed sotsialistid käivad oma relvavendade jälgedes ja võitlevad kogu aeg pärast Teist maailmasõda ägedalt rahvaste rahuarmastavate ja demokraatlike jõudude vastu. Tänapäeva parempoolne sotsiaaldemokraatia on lisaks oma vanale osale — rahvusliku kodanluse teenrite osale — muutunud välismaise ameerika imperialismi agentuuriks ja täidab temalt saadavaid kõige rämpsaid ülesandeid sõja ettevalmistamisel ja oma rahvaste vastu võitlemisel.

Ameerika imperialismi strateegia isearasus seisab selles, et tema ninamehed rajavad oma sõjaplaane võõraste terriitoriumide ja võõraste armeede, eeskätt Lääne-Saksamaa ja Jaapani, aga samuti ka Inglise, Prantsuse ja Itaalia armeede kasutamisele, teiste rahvaste kasutamisele, kes peavad Ameerika strateegide kavatsuse kohaselt olema pimedaks tööriistaks ja kaurilihaks maailmavalitse-

mise kättevõitmisel ameerika monopolistide poolt.

Kuid juba praegu näevad kainemad ja progressiivsemad poliitikud Euroopa ja teiste maailmajagude kapitalistlikes maades, kes ei ole pimestatud Nõukogudevastasest vaenust, selgelt, missugusesse kuristikku kisuvad neid ülbeks muutunud ameerika avantüristid, ja hakkavad välja astuma sõja vastu. Ja tuleb arvata, et maades, kellele antakse Ameerika diktaatorite kuulekate kannupoiste osa, leidub tõeliselt rahuarmastavaid demokraatlikke jõudusid, kes teostavad oma iseseisvat poliitikat, rahupoliitikat ja leiavad väljapääsu sellest ummikust, millesse Ameerika diktaatorid on nad tõuganud. Sellele uuele teele asudes leiavad Euroopa ja teiste maailmajagude maad täielikku arusaamist kõigilt rahuarmastavalt maadelt. (Tormilised, kestvad kiiduavaldused.)

Püüdes maskeerida oma vallutuspoliitikat katsuvad Ühendriikide valitsevad ringkonnad niinimetatud „külma sõda“ demokraatliku leeri vastu kujutada rahuliku kaitsepoliitikana ja hirmutavad oma rahvaid olematu kallaletungihuga NSV Liidu poolt. Agressiivsete plaanide ja juba käimasoleva sõjategevuse maskeerimine demagoogilise rahuarmastava fraseoloogiaga Atlandi bloki ninaeestest poolt moodustab nende poliitika iseloomuliku joone. Asi seisab selles, et nüüd ei ole nii kerge ajada rahvaid, kes alles hiljuti said tunda verise sõjategevuse kogu raskust, uude sõtta, sõtta rahuarmastavate rahvaste vastu. Sellest tulevad need agressiivse Atlandi hundi püüded endale lambanahka selga lömmata.

Nendes tingimustes oleks ohtlik alahinnata tänapäeva agressorite variserliku rahumaskeeringu kahjulikkust.

Sõjaks ettevalmistamisega käib kaasas militarismi ennenägematu määratsemine, mis on haaranud imperialistliku leeri maade rahvaste kogu elu ja olustiku, ning reaktsiooni pöörane pealetung töörahvale ja kogu režiimi fašiseerimine nendes maades.

Kui hitlerlikud imperialistid Teiseks maailmasõjaks valmistudes seadsid sisse fašismi omal maal, siis nüüd ameerika imperialistid, valmistudes uueks sõjaks, seavad sisse metsiku fašistliku režiimi mitte ainult Ameerika Ühendriikides, vaid ka teistes maades, eeskätt seal, kus rahu ja demokraatia jõud on eriti suured, nagu näiteks Prantsusmaal, Itaalias, Jaapanis. Nende maade valitsevad ringkonnad, täites Ameerika sõjaväelise kildkonna poolt dikteeritud häbiväärset missiooni, on hakanud sõda pidama oma rahvaste vastu. Sealjuures täidavad väljapoole Ameerika Ühendriikide piire paigutatud Ameerika relvastatud jõud karistussalkade, sandarmivägede osa.

Nüüd esineb ameerika imperialism juba mitte üksnes agressorina, vaid ka maa-

ilma sandarmina, kes püüab lämmatada vabadust kõikjal, kus vähegi võimalik, ja juurutada fašismi.

Selle maailma sandarmi vastu tõuseb juba nüüd tema surve all olevate rahvaste viha ja vastupanu laine.

Kõik see annab tunnistust imperialistide positsioonide nõrgenemisest, selle tagajärjel teravneb imperialismileeris järsult sisevõitlus fašistliku reaktsiooni jõudude ja imperialistlike maade rahvaste demokraatlike jõudude vahel. Nii-sugune olukord ähvardab tuua sõjaõhutaajale väga tõsiseid tagajärgi.

Seoses kasvava sõjaohuga areneb üldrahvalik rahukaitseliikumine, tekib mitmesuguste rahvusvahelise pinevuse kaotamisest ja uue maailmasõja ärahoidmisest huvitatud klasside ja sotsiaalsete kihtide sõjavastane koalitsioon. Sõjaõhutaajail ei lähe korda kujutada seda parteitut, rahulikku, demokraatlikku liikumist parteilisena, just nagu kommunistlikuna. See fakt, et Stokholmi üleskutsele kirjutas alla 500 miljonit ning viie suurriigi vahel rahupakti sõlmimise nõudmist sisaldavale üleskutsel üle 600 miljoni inimese, lükkab kõige paremini ümber selle sõjaõhutaajate väite ja näitab selle parteitu demokraatliku rahukaitseliikumise kolossaalset ulatust. Selle rahuliikumise eesmärgiks ei ole kapitalismi likvideerimine, sest ta ei ole sotsialistlik liikumine, vaid on sadade miljonite inimeste demokraatlik liikumine. Rahupooldajad esitavad niisuguseid nõudmisi ja ettepanekuid, mis peavad soodustama rahu säilitamist, uue sõja ärahoidmist. Selle eesmärgi saavutamise oleks kaasaegsetes ajaloolistes tingimustes määratu suur võit demokraatia ja rahu üritusele.

Praegune jõudude vahekord imperialismi- ja sõjaleeri ning demokraatia- ja rahuleeri vahel teeb selle perspektiivi täiesti reaalseks. Esmakordselt ajaloos on olemas rahuarmastavate riikide võimas ja monoliitne leer. Kapitalistlikes maades on töölikklass paremini organiseeritud, on loodud tööliste, talupoegade, naiste ja noorte võimsad demokraatlikud rahvusvahelised organisatsioonid. On kasvanud ja tugevnenud kommunistlikud parteid, kes peavad kangelaslikku võitlust rahu eest.

Võitlusest uue sõja ohu vastu on huvitatud kõigi maade rahvad, sealhulgas ka laiad rahvahulgad Ameerika Ühendriikides, sest sõja korral saavad nad kannatada niisama palju kui teiste maade elanikkond. Sõda Koreas, vaatamata Ameerika tehnika määratu suurele ülekaalule, on juba toonud ameerika rahvale sadu tuhandeid surmasaanutid ja haavatuid. Ei ole raske mõista, missuguseid kolossaalseid ohvreid kannab ameerika rahvas, kui Ameerika Ühendriikide rasvunud rahatuusad tõukavad ta sõtta rahuarmastavate rahvaste vastu.

Asi seisab nüüd selles, et tõsta veel kõrgemale rahvahulkade aktiivsus, paremini organiseerida rahupooldajaid, väsimatult paljastada sõjaõhutajaid ja neid mitte lasta rahvaid valedesse mässida. Ohjeldada ja isoleerida imperialistlike

agressorite leeri kuuluvaid avantüriste, kes oma kasumite huvides püüavad rahvaid kiskuda verisesse tapatalgusse, — niisugune on kogu progressiivse ja rahuarmastava inimkonna peamine ülesanne. (Kestvad kiiduvaldused.)

3. Nõukogude Liit võitluses rahu säilitamise ja kindlustamise eest

Partei põhijooneks välispoliitika alal on olnud ja jääb rahvastevahelise rahu ja meie sotsialistliku kodumaa julgeoleku kindlustamise poliitika.

Kommunistlik partei kuulutas Nõukogude riigi olemasolu esimestest päevadest peale välja ja teostab praktikas rahvastevahelise rahu ja sõbralike suhete poliitikat. Kogu kahe maailmasõja vahelise perioodi kestel kaitses Nõukogude Liit energiliselt rahu, võitles rahvusvahelisel areenil uue sõja ohu vastu, taotledes kollektiivse julgeoleku poliitika teostamist ja agressorile kollektiivse vastupanu avaldamist. Ei ole Nõukogude Liidu süü, et Ameerika Ühendriikide ja Lääne-Euroopa maade reaktioonilised ringkonnad ajasid nurja kollektiivse julgeoleku poliitikat, ergutasid hitlerlikku agressiooni ja viisid Teise maailmasõja vallapästmiseni.

Kaitstes kõrvalekaldumatult rahu-poliitikat, meie partei samal ajal — pidades meeles vaenuliku ümbruse olemasolu — tugevdas väsimatult meie maa riigikaitset, et võtta vaenlane vastu täiesti ettevalmistatult.

1939. aastal, kui juba oli süttinud uue sõja tulekahju, kriipsutas seltsimees Stalin partei XVIII kongressil alla Nõukogude välispoliitika põhiprintsipi, märkides, et „meie oleme rahu ja asjalike sidemete süvendamise poolt kõigi riikidega, seisame sel positsioonil ja jääme sellele püsima, kui võrd need riigid peavad samasuguseid suhteid Nõukogude Liiduga, kui võrd nad ei püüa riivata meie riigi huvisid“. Samal ajal seltsimees Stalin hoiatas agressoreid, öeldes, et „meie ei karda agressorite ähvardusi ja oleme valmis vastama kahekordse hoobiga sõjaõhutajate hoobile, kes püüavad rikkuda Nõukogude piiride puutumast“.

Ja kui hitlerlik Saksamaa tungis reetlikult kallale meie kodumaale, andis nõukogude rahvas vaenlasele purustava vastulöögi ja purustas tema täielikult. Kogu maailm veendus selles, et meie partei ei pillu sõnu tuulde. (T o r m i l i s e d k a u a k e s t v a d k i i d u a v a l d u s e d.)

Teise maailmasõja lõppemisel jätkas partei välispoliitikat, mis on suunatud kestva ja püsiva rahu kindlustamisele ning rahvusvahelise koostöö arenda-

misele. Nõukogude valitsus esitas sõja ärahooldmise abinõude laialdaselt tuntud programmi.

Nõukogude Liidu rahuarmastusest annavad tunnistust mitte üksnes ettepanekud, millega ta esineb, vaid ka tema teod. Nõukogude Liit vähendas pärast sõja lõppemist tunduvalt oma relvastatud jõudusid, mis praegu ei ole arvuliselt suuremad enne sõda olemasolnud jõududest. Nõukogude valitsus viis pärast sõda kõige lühema aja jooksul oma väed välja Hiina, Korea, Norra, Tšehhoslovakkia, Jugoslaavia ja Bulgaaria territooriumilt, kuhu need väed viidi sõjaliste operatsioonide käigus fašistlike agressorite vastu. Leides, et rahvusvahelise õhkkonnas valitseva pinevuse lõdvendamises etendab suurt osa võitlus uue sõja inimvihkajaliku propaganda vastu, võttis NSV Liidu Ülemnõukogu 12. märtsil 1951 vastu Rahukaitseeaduse ja kuulutas sõjapropaganda kõige rängemaks kuriteoks inimkonna vastu, näidates sellega eeskju teistele riikidele.

Kõige tõsisemates komplikatsioonides, mis on rahvusvahelisel areenil tekkinud viimaseil aastail, on just Nõukogude Liit esitanud ettepanekud, mis annavad aluse tüliküsimuste rahulikuks reguleerimiseks. Piisab sellest, kui meenutada, et just Nõukogude poolt esitati ettepanekud, mis said aluseks vahe-rahuläbirääkimistele Koreas.

NSV Liidu valitsus peab väga tähtsaks Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, leides, et ta saaks olla rahu säilitamise tähtsaks vahendiks. Kuid rahvusvahelise koostöö organist, milleks Ühinenud Rahvaste Organisatsioon peaks olema põhikirja kohaselt, muudavad Ameerika Ühendriigid teda praegu oma diktaatorliku poliitika organiks võitluses rahu vastu ja kasutavad teda kattevarjuks oma agressiivsele tegevusele. Kuid vaatamata väga suurtele raskustele, mida tekitab Ameerika Ühendriikide poolt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni loodud häälletusmasin, kaitseb Nõukogude Liit siin rahu positsioone, taotleb reaalsete, kaasaegselt rahvusvahelisest olukorrast tulenevate ettepanekute vastuvõtmist, mis on suunatud agressiivsete jõudude ohjeldamisele, uue sõja ärahooldmisele ja sõjategevuse lõpetamisele seal, kus see on juba käimas.

Oleks ebaõige arvata, et sõda võib olla suunatud ainult Nõukogude riigi vastu. Teatavasti Esimese maailmasõja päästis imperialistid valla ammu enne NSV Liidu tekkimist. Teine maailmasõda algas kui kapitalistlike riikide vaheline sõda ja selle läbi said ränvalt kannatada kapitalistlikud maad ise. Vastuolud, mis lõhestavad praegu imperialistlikku leeri, võivad viia ühe kapitalistliku riigi sõjani teise vastu. Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes taotleb Nõukogude Liit igasuguse sõja ärahoidmist riikide vahel, astub välja rahvusvaheliste konfliktide ja lahkelide rahuliku reguleerimise poolt.

Kuid oma poliitika teostamises, mis on suunatud kestva rahu kindlustamisele, seisab Nõukogude Liit Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade agressiivse poliitika fakti ees.

Selle juures püüavad sõjakad Ameerika ringkonnad veeretada süüd süüdlaselt süütule ja puhuvad igati suureks oma valepropagandast kujuteldavast ohust Nõukogude Liidu poolt. Mis puutub nendesse valelikesse tühjadesse juttudesse Nõukogude Liidu kohta, siis oleks naeruväärne kõnelda pikemalt nende täielikust paikapidamatusest. Seda, kes on tõepoolest agressor, tunnistavad vaieldamatud faktid.

Kõigile on teada, et Ameerika Ühendriigid arendavad relvastumise võidujooksu, keelduvad aatomiretva ja bakterioloogilise relva keelamisest ning tavalise relvastuse vähendamisest, samal ajal kui Nõukogude Liit paneb ette keelata aatomirelv ja bakterioloogiline relv ning vähendada muud relvastust ja relvastatud jõude.

Kõigile on teada, et Ühendriigid keelduvad sõlmimast rahupakti, kuna Nõukogude Liit paneb ette niisuguse pakti sõlmimise.

Kõigile on teada, et Ühendriigid klopsivad kokku agressiivseid blokke rahuarmastavate rahvaste vastu, samal ajal kui Nõukogude Liidu poolt välisriikidega sõlmitud lepingute eesmärgiks on eranditult võitlus Jaapani või Saksamaa agressiooni uuestialgamise vastu.

Kõigile on teada, et Ühendriigid tungisid kallale Koreale ja püüavad teda orjastada, kuna Nõukogude Liit Teise maailmasõja lõppemise momendist peale ei arenda kuskil mingisugust sõjategevust.

Ühendriigid teostavad agressiooni ka Hiina vastu. Nad on vallutanud põlise hiina maa — Taivani saare. Nende õhujõud pommitavad Hiina territooriumi, rikkudes kõiki üldtunnustatud rahvusvahelise õiguse norme. Kõigile on teada, et NSV Liidu õhujõud ei pommita kedagi ja et NSV Liit ei ole vallutanud mingeid võõraid territooriume.

Niisugused on vaieldamatud faktid.

Minnes üle meie suhetele Inglismaaga

ja Prantsusmaaga, tuleb öelda, et need suhted peaksid rajanema nende lepingute vaimule, mis me sõlmisime nende riikidega Teise maailmasõja ajal ja mis näevad ette koostööd nende maadega sõjajärgsel perioodil. Kuid Inglise ja Prantsuse valitsus rikuvad toorelt neid lepinguid. Inglismaa ja Prantsusmaa valitsejad, — vastupidiselt pidulikele lubadustele sõjajärgse koostöö kohta, mis nad andsid Nõukogude Liidule sel ajal, kui ta pidas verist sõda Euroopa rahvaste vabastamise eest saksa fašistlikust orjusest, — on täielikult lülitunud ameerika imperialistide agressiivsete plaanide teostamisse, mis on suunatud rahuarmastavate riikide vastu. On arusaadav, et Inglise ja Prantsuse valitsuse niisuguse seisukoha tõttu meie suhted nende maadega jätavad palju soovida.

NSV Liidu seisukoht Ameerika Ühendriikide, Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste kodanlike riikide suhtes on selge, ja seda seisukohta on meie poolt korduvalt avaldatud NSV Liit on ka praegu valmis koos töötama nende riikidega, pidades silmas rahulikest rahvusvahelistest normidest kinnipidamist ning kestva ja kindla rahu kindlustamist. (K i i d u a v a l d u s e d.)

Võidetud maade — Saksamaa, Itaalia ja Jaapani — suhtes teostab Nõukogude valitsus poliitikat, mis erineb printsiipsiaalselt imperialistlike riikide poliitikast. Nõukogude sotsialistliku riigi olemasolu võitjate hulgas löi võidetud riikide rahvastele täiesti uue, ajaloos ennenägematu olukorra ja võimalused. Nõukogude riigi poliitika avab igale maale, kes kirjutas alla tingimusteta kapitulatsioonile, rahuliku, demokraatliku arengu võimaluse, tema tsiviiltööstuse ja põllumajanduse tõusu, toodangu turustamise võimalused, rahvuslike relvastatud jõudude loomise, mis on vajalikud riigi kaitsmiseks. Vastavalt Potsdami kokkuleppele teostab Nõukogude Liit kõrvalekaldumatult poliitikat, mis on suunatud rahulepingu kiiremale sõlmimisele Saksamaaga. Saksamaalt kõigi okupatsioonivägede väljaviimisele ning ühtse, sõltumatu, rahuarmastava, demokraatliku Saksamaa loomisele, pidades silmas, et niisuguse Saksamaa olemasolu rahuarmastava Nõukogude Liidu olemasolu kõrval väldib uute sõdade võimaluse Euroopas ja teeb võimaluks Euroopa maade orjastamise maailma imperialistide poolt. (K e s t v a d k i i d u a v a l d u s e d.)

Võib loota sellele, et saksa rahvas, kelle ees seisab dilemma minna seda teed või saada muudetud ameerika ja inglise imperialistide palgasõduriteks, valib õige tee, — rahu tee. (K i i d u a v a l d u s e d.)

Sedasama tuleb öelda ka Itaalia suhtes, kelle vennalikule rahvale Nõukogude Liit soovib oma rahvusliku

sõltumatus e täielikku taastamist. (Kiiduavaldused.)

Nõukogude valitsus leiab, et ka Jaapan peab saama sõltumatuks demokraatlikuks rahuarmastavaks riigiks, nagu see oligi ette nähtud liitlaste ühiste otsustega. Nõukogude valitsus keeldus alla kirjutamast ühepoolsele lepingule, mille dikteerisid Ameerika diktaatorid San Francisco konverentsil, sest see leping tallab jalge alla Kairo ja Potsdami deklaratsiooni ning Jalta kokkuleppe printsiibid ning on suunatud Jaapani muutmisele Ameerika sõjaväebaasiks Kaug-Idas. Nõukogude Liidu rahvad tunnevad sügavat lugupidamist jaapani rahva vastu, kes on sunnitud taluma välismaise orjuse iket, ja usuvad, et ta saavutab oma kodumaa rahvusliku sõltumatus e ja läheb rahu teed. (Kiiduavaldused.)

Nõukogude poliitika — rahu ja rahvaste julgeoleku poliitika — lähtub sellest, et kapitalismi ja kommunismi rahulik kõrvuti eksisteerimine ja koostöö on täiesti võimalikud vastastikuse soovi olemasolu korral koos töötada, valmisoleku korral täita endale võetud kohustusi, võrdõiguslikkuse ja teiste riikide siseasjadesse mittevahelesegamise põhimõttest kinnipidamise korral.

Nõukogude Liit on alati pooldanud kaubavahetuse ja koostöö arendamist teiste maadega, vaatamata sotsiaalsete süsteemide erinevusele, ning astub ka praegu välja selle eest. Partei teostab seda poliitikat ka edaspidi vastastikuse kasulikkuse alusel.

Sel ajal kui Ameerika ja Inglismaa sõjakad ringkonnad kinnitavad, et ainult relvastumise võidujooks annab koormuse kapitalistlike maade tööstusele, on tegelikult olemas teistsugune perspektiiv — kõigi maade vahel, vaatamata nende sotsiaalsete süsteemide erinevusele, kaubanduslike suhete arendamise ja laiendamise perspektiiv, mis võib anda paljudeks aastateks koormuse industriaalselt arenenud maade tööstusele, kindlustada teistes riikides selle toodangu turustamise, mille pooldest on rikkad ühed riigid, aidata kaasa nõrgalt arenenud maade majanduse tõusule ja organiseerida sellega kestva majandusliku koostöö.

Nõukogude Liit on oma rahupoliitika teostamises täielikult üksmeelne teiste demokraatlike rahuarmastavate riikidega — Hiina Rahvavabariigiga, Poolaga, Rumeeniaga, Tšehhoslovakkia, Ungariga, Bulgaariaga, Albaaniaga, Saksa Demokraatliku Vabariigiga, Korea Rahvademokraatliku Vabariigiga ja Mongoolia Rahvavabariigiga. NSV Liidu suhted nende maadega on näide täiesti uutest suhetest riikide vahel, mida varem ei ole ajaloos esinenud. Need suhted on rajatud võrdõiguslikkuse, majandusliku koostöö ja rahvuslikust sõltumatus e lugupidamise alustele. Olles ustav vastastikuse abis-

tamise lepingutele, osutab NSV Liit praegu ja tulevikus abi ja toetust nende maade edasises tugevdamises ja arendamises. (Tormilised kiiduavaldused.)

Me oleme veendunud, et rahulikus võistluses kapitalismiga tõendab sotsialistlik majandussüsteem iga aastaga järjest kujukamalt oma üleolekut kapitalistlikust majandussüsteemist. Kuid me ei kavatse hoopiski kellelegi jõuga peale sundida meie ideoloogiat või meie majanduslikku korda. „Revolutsiooni eksport on absurd. Iga maa, kui ta seda tahab, paneb ise toime oma revolutsiooni, kui aga ei taha, siis revolutsiooni ei tule,“ ütleb seltsimees Stalin.

Nõukogude Liit, teostades kõrvalekaldumatult oma poliitikat — kõigi maadega rahuliku koostöötamise poliitikat, võtab samal ajal arvesse uue agressiooni ohtu ülbeksmuutunud sõjaõhutajate poolt. Selleparast ta kindlustab nüüd ja edaspidi oma kaitsevõimet. (Kestvad kiiduavaldused.)

Nõukogude Liit ei kardaks sõjaõhutajate ähvardusi. Meie rahval on kogemusi võitluses agressorite vastu, ja ta on harjunud neid peksma. Ta peksis agressoreid juba kodusõjas, kui Nõukogude riik oli noor ja suhteliselt nõrk, peksis neid Teises maailmasõjas, peksab ka edaspidi, kui nad julgevad tungida kallale meie kodumaale. (Tormilised kestvad kiiduavaldused.)

Tuleb arvesse võtta mineviku fakte. Need faktid aga kõnelevad sellest, et Esimese maailmasõja tagajärjel langes kapitalismi süsteemist välja Venemaa, Teise maailmasõja tagajärjel aga langes kapitalismi süsteemist välja juba terve rida Euroopa ja Aasia maid. On täielik alus arvata, et kolmas maailmasõda kutsub esile ülemaailmse kapitalistliku süsteemi täieliku kokkuvarisemise. (Kestvad kiiduavaldused.)

See on, nii-öelda, sõja ja selle tagajärgede perspektiiv, kui selle sõja sunnivad rahvastele peale sõjaõhutajad, agressorid.

Kuid on olemas teine perspektiiv, rahu säilitamise perspektiiv, rahvastevahelise rahu perspektiiv. See perspektiiv nõuab sõjapropaganda keelamist ÜRO otsuse kohaselt, aatomirelva ja bakterioloogilise relva keelamist, suurriikide relvastatud jõudude järjekindlat vähendamist, rahupakti sõlmimist suurriikide vahel, kaubavahetuse laiendamist maade vahel, ühtse rahvusvahelise turu taastamist ja teisi analoogilisi abinõusid rahu kindlustamise vaimus.

Nende abinõude teostamine kindlustab rahu, päästab rahvad hirmust sõjaohu ees, teeb lõpu materiaalsete ressursside ennekuulmatule kulutamisele relvastamiseks ja hävitussõja ettevalmistamiseks ning võimaldab rakendada neid ressursse rahvaste kasuks.

Nõukogude Liit on nende abinõude teostamise poolt, rahvastevahelise rahu perspektiivi poolt. (Tormilised kestvad kiiduvaldused.)

*

Partei ülesanded välispoliitika alal:

1) Jätkata võitlust uue sõja ettevalmistamise ja vallapästmise vastu, koondada rahu kindlustamiseks võimas sõjavastane demokraatlik rinne, tugevdada sõpruse ja solidaarsuse sidemeid ülemaailmse rahu pooldajatega, sihi-kindlat paljastada kõiki ettevalmistusi uueks sõjaks, kõiki sõjaõhutajate sepiatusi ja intriige;

2) teostada ka edaspidi rahvusvahelise koostöö ja kõigi maadega asjalike sidemete arendamise poliitikat;

3) tugevdada ja arendada vääramatuid sõbralikke suhteid Hiina Rahvavabariigiga, Euroopa rahvademokraatlike riikidega — Poola, Tšehhoslovakkia, Rumeenia, Ungari, Bulgaaria ja Albaaniaga, Saksa Demokraatliku Vabariigiga, Korea Rahvademokraatliku Vabariigiga, Mongoolia Rahvavabariigiga;

4) väsimatult kindlustada Nõukogude riigi kaitsevõimsust ja suurendada meie valmisolekut purustava vastulöögi andmiseks igasugustele agressoritele. (Tormilised kauakestvad kiiduvaldused.)

II

NÕUKOGUDE LIIDU SISEOLUKORD

Aruandeperioodi iseloomustab Nõukogude Liidu siseolukorra edasine kindlustumine, kogu rahvamajanduse ja sotsialistliku kultuuri kasv.

Esimesel kahel aastal, mis möödusid pärast partei XVIII kongressi, jätkasid meie maa töötajad edukalt kolmanda viisaastaku täitmist ja saavutasid Nõukogude Liidu edasise tugevnemise. Nendel aastatel tehti uusi edusamme rahvamajanduse arendamises.

Nõukogude inimeste rahuliku töö katkestas fašistliku Saksamaa reetlik kallaletung NSV Liidule. Algas raske periood Nõukogude riigi ajaloo — Suure Isamaasõja periood. Selle sõja käigus näitasid töölikklass, kolhoositalurahvas ja nõukogude intelligents nii rindel kui ka tagalas üles suurt teadlikkust ja ustavust oma kodumaale.

Lõpetanud sõja ajaloolise võiduga, astus Nõukogude Liit oma majandusliku arengu uude, rahulikku ajajärku. Lühikese ajaga, omade jõudude ja vahenditega, ilma välisabi taastas Nõukogude riik sõja läbi purustatud majanduse ja viis selle edasi, jättes seljataha sõjaeelse aja majanduslikud näitajad.

Edusammud tööstuse ja põllumajanduse taastamises võimaldasid juba 1947. aastal kaotada kaardisüsteemi elanikkonna varustamisel toidu- ja tööstuskaupadega ning teostada raha-reformi. Need abinõud, samuti viiel korral läbiviidud toidu- ja tööstuskaupade hindade alandamine on tõstnud Nõukogude rubla ostuvõimet ning kind-

lustanud töötajate ainelise heaolu tõusu. 1950. aastal viidi rubla kurss kullabaasile ja rubla kurssi tõsteti välisvaluutade suhtes.

Majanduse taastamisel ja arendamisel tehtud edusammud võimaldasid Nõukogude riigil asuda praktiliselt lahendama uusi tähtsaid rahvamajanduslikke ülesandeid, sealhulgas niisuguseid, nagu seda on võimsate hüdroelektrijaamade ehitamine Volgal ja Dnepril, suurte laevasõidu- ja niisutuskanalite ehitamine, põllukaitsemetsade loomine meie maa suurel territooriumil.

Aruandeperioodil asetleidnud ajaloolised sündmused on näidanud, et nõukogude ühiskondlik ja riiklik kord on mitte üksnes meie maa majandusliku ja kultuurilise tõusu organiseerimise parim vorm rahuliku ülesehitustöö aastail, vaid ka parim vorm rahva kõigi jõudude mobiliseerimisel vastulöögi andmiseks vaenlasele sõja ajal. Need sündmused on näidanud ka töötajate poliitilise aktiivsuse väga suurt kasvu, kommunistliku partei ümber koondunud nõukogude rahva moraalse ja poliitilise ühtsuse edasist tugevnemist, NSV Liidu rahvaste vennatliku sõpruse ja koostöö edasist tugevnemist ning nõukogude patriotismi arenemist.

Meie rahvas on vankumatult otsustanud ka edaspidi ennastalgavalt teostada sotsialistliku isamaa hüvanguks ja auga täita kommunistliku ühiskonna ülesehitamise ajaloolise ülesande. (Tormilised kestvad kiiduvaldused.)

1. NSV Liidu rahvamajanduse edasine tõus

A. TÖÖSTUS

Sõjaeelsete viisaastakute ajal teostati NSV Liidus sotsialistlik industrialiseerimine. Võimas tööstus oli kogu rahvamajanduse kasvu ja riigi aktiiv-

seks kaitseks ettevalmistamise aluseks. Sõja-aastad kinnitasid erilise jõuga, et meie partei peajoon meie maa industrialiseerimisele oli õige. NSV Liidu

industrialiseerimise poliitika teostamine oli otsustava tähtsusega nõukogude rahva saatusele ja päästis meie kodumaa orjastamisest.

Basketes sõjatingimustes suutis partei tööstuse kiiresti ümber korraldada vastavalt sõjaaja vajadustele. Sõjategevuse piirkonnast evakueeriti idarajoonidesse kõigi tähtsamate tööstusettevõtete sisseseade. Nõukogude riik leidis sõja-aastail endas küllalt jõudu ja vahendeid mitte üksnes evakueeritud ettevõtete kiireks käikulaskmiseks, vaid ka uute ettevõtete, peamiselt rasketööstuse tehaste kiirendatud ehitamiseks. Vaatamata meie maa majanduslikult tähtsate rajoonide ajutisele okupeerimisele fašistlike rööv vallutajate poolt tootis tööstus sõja käigus aastast aastasse järjest kasvaval hulgal rinde jaoks iga liiki relvi ja laskemoona.

Sõja lõppemisel korraldati tööstus ümber sõjaliselt tootmiselt tsiviiltöötamisele. Partei seadis ülesandeks arendada laias ulatuses eeskätt rasketööstust, eriti metallurgiat, kütteinete-

tööstust ja elektroenergeetikat, sest ilma rasketööstuseta ei saanud lahendada rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamise ülesandeid. Uhtlasi pööras partei erilist tähelepanu laiatarbekaupade tootmise laiendamisele rahva elutaseme tõstmise eesmärgil.

Läks vaja teatud aega selleks, et taastada rahvamajanduse sõjaeelne tase. Sõjaeelse, 1940. aasta tase tööstustoodangu aastase üldmahu alal saavutati ja ületati 1948. aastal, söetoodangu suuruse alal 1947. aastal, terase ja tsemendi tootmise alal 1948. aastal, malmi tootmise ja naftatoodangu alal 1949. aastal, jalatsite tootmise alal 1950. aastal, puuvillase riide tootmise alal 1951. aastal. See tähendab, et sõda pidurdas meie tööstuse arenemist 8—9 aasta võrra, s. o. umbes kahe viisaastaku võrra.

Tööstuse eduka taastamise ja arendamise tulemusena sõjajärgseil aastail on meil praeguunduvalt kõrgem tööstusliku tootmise tase, võrreldes sõjaeelse perioodiga. Esitame andmed selle kohta:

TÖÖSTUSTOODANGU KASV NSV LIIDUS

(protsentides 1940. aasta suhtes)

	1940	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
Kogu tööstus	100	104	92	77	93	118	141	173	202	223
Sealhulgas:										
Grupp „A“ tootmisvahendite tootmine	100	136	112	82	101	130	163	205	239	267
Grupp „B“ tarbeesemete tootmine	100	54	59	67	82	99	107	123	143	156

Nendest andmetest nähtub, et 1945. ja 1946. aastal leidis aset tööstusliku tootmise taseme alanemine. See on seotud sellega, et sõjatehnika tootmist pärast sõja lõppu järsult vähendati, tööstuse ümberkorraldamine rahuaaja roobastele aga nõudis teatud aega. Tööstusliku tootmise sõjajärgne ümberkorraldamine viidi põhiliselt lõpule 1946. aasta kestel, mille järel meie tööstuse toodang hakkas kasvama kiires tempos ja 1951. aastal ületas selle üldmaht 1940. aasta taseme rohkem kui kahekordselt. 1952. aastal on saavutatud uusi edusamme meie tööstuse arendamises. Teatavasti käesoleva aasta plaani tervikuna tööstuse alal mitte üksnes täidetakse edukalt, vaid ka ületatakse, sellepärast on kõik põhjused arvata, et 1952. aastal valmistatakse tööstustoodangut umbes 2,3 korda rohkem kui 1940. aastal.

Eriti kiiresti areneb tootmisvahendeid tootev tööstus, mis 1951. aastal tootmise üldmahult ületas sõjaeelse taseme 2,4-kordselt, 1952. aastal aga ületab selle taseme umbes 2,7-kordselt. 1952. aastal toodetakse: 25 miljonit tonni malmi ehk umbes 70 protsenti rohkem kui 1940. aastal; 35 miljonit tonni terast ehk umbes 90 protsenti rohkem kui 1940. aastal;

27 miljonit tonni valtsmetalli ehk enam kui kaks korda rohkem kui 1940. aastal; 300 miljonit tonni sütt ehk üle 80 protsendi rohkem kui 1940. aastal; 47 miljonit tonni naftat ehk üle 50 protsendi rohkem kui 1940. aastal; 117 miljardit kilovatt-tundi elektrienergiat, s. o. 2,4 korda rohkem kui 1940. aastal; masinaid ja seadmeid toodetakse üle 3 korra rohkem kui 1940. aastal.

Mis puutub tähtsamate tööstusharude toodangu iga-aastasessse juurdekasvu, siis viimastel aastatel oli selle juurdekasvu ulatus märksa suurem kui sõjaeelisel perioodil. Nii kolme viimase aastaga — aastail 1949—1951, s. o. pärast seda, kui tööstusliku tootmise sõjaeelne tase oli mitte üksnes taastatud, vaid ka ületatud, moodustas malmi sulatamise juurdekasv 8 miljonit tonni, terase sulatamise juurdekasv 13 miljonit tonni ja valtsmetalli tootmise juurdekasv 10 miljonit tonni, kuna sõjaeelseil aastail samaulatuseline juurdekasv saavutati malmi sulatamise alal kaheksa aastaga, terase sulatamise alal üheksa aastaga ja valtsmetalli tootmise alal kaheteistkümne aastaga. Söetoodangu juurdekasv märgitud kolme aasta jooksul oli 74 miljonit tonni

ja naftatoodangu juurdekasv 13 miljonit tonni; niisama suur juurdekasv söetoodangu alal sõjaeelsetel aastatel saavutati kuue aasta jooksul ja naftatoodangu alal kümne aasta jooksul. Elektrienergia toodangu juurdekasv nendesamad kolme aasta jooksul oli 37 miljardit kilovatttundi; niisama suur elektrienergia toodangu juurdekasv sõjaeelsetel aastatel saavutati 9 aastaga.

Tootmisvahendite tootmise kasv ja põllumajanduse toodangu kasv rajasid kindla baasi tarbeesemide tootva tööstuse arendamiseks. Selle tööstuse toodangu üldmaht 1951. aastal oli 43 protsenti suurem kui 1940. aastal, 1952. aastal aga kujuneb umbes 60 protsenti suuremaks kui 1940. aastal, 1952. aastal toodetakse: üle 5 miljardi meetri puuvillast riidet ehk umbes 30 protsenti rohkem kui 1940. aastal; peaaegu 190 miljonit meetrit villast riidet ehk umbes 60 protsenti rohkem kui 1940. aastal; 218 miljonit meetrit siidriidet ehk 2,8 korda rohkem kui 1940. aastal; 250 miljonit paari nahkjalatseid ehk umbes 20 protsenti rohkem kui 1940. aastal; 125 miljonit paari kummijalatseid ehk 80 protsenti rohkem kui 1940. aastal; üle 3 300 000 tonni suhkrut ehk üle 50 protsenti rohkem kui 1940. aastal; üle 380 000 tonni tööstuses toodetud võid (arvestamata suurt hulka kodutoodetud võid), mis rohkem kui 70 protsenti võrra ületab või tööstusliku tootmise sõjaeelse taseme.

Tööstuse eduka taastamise ja arendamise tulemusena sõjajärgsel perioodil ületab tööstustoodangu väljalase NSV Liidus ühe elaniku kohta praegu sõjaeelse taseme. Nii näiteks ületas elektrienergia toodang ühe elaniku kohta 1951. aastal 1940. aasta taseme rohkem kui kahekordselt, malmi sulatamine 50 protsenti, terase sulatamine 70 protsenti, söetoodang 60 protsenti, tsemenditoodang rohkem kui kahekordselt, puuvillase riide toodang 20 protsenti, villase riide toodang rohkem kui 60 protsenti, pabertoodang 70 protsenti jne.

Aruandeperioodil, eriti sõjajärgseil aastail, on meie tööstuse tootmistehniline baas tunduvalt laienenud ja tugevnenud nii uute ettevõtete ehitamise kui ka tegutsevate ettevõtete rekonstrueerimise arvel. Ainuüksi aastail 1946—1951 mahutati rahvamajandusse suunatud kapitaal mahutuste üldsummast — ligi 500 miljardist rublast — tööstusse üle 320 miljardi rubla. Selle aja jooksul NSV Liidus taastati, ehitati ja lasti käiku ligi 7000 suurt riiklikku tööstusettevõtet. Tööstuse põhilised tootmisfondid suurenesid 1952. aastaks 1940. aastaga võrreldes 77 protsenti võrra.

Kuid asi ei seisa mitte üksnes põhiliste tootmisfondide kvantitatiivses kasvus. Mõõdunud perioodi iseloomustab ka tööstuse edasine tehniline progress. Erinevalt kapitalistlikest maadest, kus esineb perioodilisi vaheaegu tehnika arendamises,

millega kaasneb ühiskonna tootlike jõudude purustamine majanduskriiside tõttu, toimub NSV Liidus, kus niisuguseid kriise ei ole, tootmise pidev täiustamine kõrgema tehnika baasil, eesrindliku nõukogude teaduse saavutuste alusel. Sõjajärgseil aastail on kõiki tööstusharusid varustatud uute masinate ja mehhanismidega, on juurutatud täiuslikumaid tehnoloogilisi protsesse, organiseeritud tootmist ratsionaalsemalt. Tööpinkide park on selle perioodi jooksul suurenenud uute, tootlikumate tööpinkidega täiendamise arvel 2,2-kordseks. Kodumaine masinatööstus on ainuüksi viimase kolme aasta jooksul loonud ligi 1600 uut masinate ja mehhanismide tüüpi.

Võitluses edasise tehnilise progressi eest elendab suurt osa meie teadus, kes oma avastustega aitab nõukogude rahval täielikumalt välja selgitada ja paremini kasutada loodusvarasid ja -jõude. Sõjajärgsel perioodil on meie teadlased edukalt lahendanud palju suure rahvamajandusliku tähtsusega teaduslikke probleeme. Nõukogude teaduse tähtsaimaks saavutuseks sellel ajavahemikul on aatomienergia tootmise meetodite avastamine. Sellega on meie teadus ja tehnika likvideerinud Ameerika Ühendriikide monopoolse seisundi sellel alal ja andnud tõsise löögi sõjaõhutamajatele, kes püüdsid kasutada aatomienergia tootmise saladust ja aatomirelva omamiste rahvast šantažeerimise ja hirmutamise vahendina. Aatomienergia tootmiseks reaalseid võimalusi omades on Nõukogude riik sügavalt huvitatud sellest, et seda uut energialiiki kasutataks rahulikel eesmärkidel, rahva hüvanguks, sest aatomienergia niisugune kasutamine laiendab piirittult inimese võimu stiihliste loodusjõudude üle, avab inimkonna ees tootlike jõudude kasvu, tehnilise ja kultuurilise progressi, ühiskondliku rikkuse suurendamise kolossaalseid võimalusi.

Nõukogude teaduse ja tehnika suurtest edusammudest annab tunnistust iga-aastane Stalini preemiate määramine välja-paistvate teaduslike tööde, leiutuste ja tootmistöö meetodite põhjaliku täiustamise eest. Stalini preemia laureaadi austava nimetuse on saanud 8470 teaduse, tööstuse, transpordi ja põllumajanduse alal töötajat.

Tähtsaks tulemuseks tööstuse arendamises on see, et mõõdunud perioodil arenes kiires tempos tööstus NSV Liidu idarajoonides, mille tagajärjel muutus tunduvalt meie tööstuse paigutus. Idarajoonides — Volga ääres, Uraalis, Siberis, Kaug-Idas, Kasahhi NSV-s ja Kesk-Aasia liiduvabariikides on loodud meie maa võimas tööstusbaas. Tööstustoodangu üldmaht nendes rajoonides suurenes 1952. aastaks 1940. aastaga võrreldes kolmekordseks. 1951. aastal toodeti idarajoonides ligi 1/3 kogu NSV Liidu tööstustoodangust, üle poole kogu terase ja valtsmetalli hulgast, peaaegu pool kogu

sõe ja nafta hulgast ja üle 40 protsendi elektrienergiast.

Niisugused on NSV Liidu tööstuse arendamise peamised tulemused aruandeperioodil.

Ülesanded meie tööstuse arendamise alal lähemateks aastateks on esitatud NSV Liidu arendamise viienda aasta plaani kohta käivate direktiivide projektilis, mis on esitatud arutamiseks käesolevale kongressile. Need ülesanded seisavad selles, et tõsta tööstusliku tootmise tase 1955. aastaks 1950. aastaga võrreldes umbes 70 protsendi võrra, sealjuures peab tootmisvahendite tootmine kasvama umbes 80 protsendi võrra ja tarbeseemete tootmine umbes 65 protsendi võrra. Niisugune ülesanne tööstusliku tootmise kasvu alal tähendab, et 1955. aastal suureneb tööstustoodangu maht 1940. aastaga võrreldes kolmekordseks.

Viies viie aasta plaan tähendab uut suurt sammu edasi meie maa arenemisel sotsialismilt kommunismile. (Kiiduvaldused.)

Meie tööstusel on olemas kõik võimalused eelseisvate ülesannete täitmiseks. Nüüd on kõik tööstusharud varustatud täiuslikuma tehnikaga, neil on tööliste ja insener-tehniliste töötajate kvalifitseeritud kaader, ettevõtteid ei tunne puudust toorainest ja materjalidest. Asi seisab nüüd selles, et need võimalused täielikult ära kasutada, otsustavalt kõrvaldada puudused töös, avastada kasutamata reservid tootmises ja muuta need rahvamajanduse tõusu võimsaks allikaks.

Tööstus iga aasta mitte ainult täidab, vaid ka ületab riiklikke plaane. Kuid tööstuse kui terviku hea töö üldiste näitajate taga on varjul paljude ettevõtete halb töö, kes ei täida riiklikke ülesandeid, mille tõttu rahvamajandusel jääb saamata teatud hulk toodangut. Ministeeriumid aga ei võta tarvitusele vajalikke abinõusid plaani täitmiseks iga ettevõtte poolt ja selle asemel sageli veeretavad ülesanded halvasti töötavatelt ettevõtetelt eesrindlikele. Järelikult elavad halvasti töötavad ettevõtted eesrindlike ettevõtete arvel.

Üheks peamiseks riiklike plaanide mittetäitmise põhjuseks on ettevõtete poolt toodangu ebaühtlane väljalaskmine kuu jooksul. Partei on korduvalt majandusjuhatajate tähelepanu juhtinud sellele puudusele. Kuid veel nüüdki töötavad paljud ettevõtted hookaupa, peaaegu poole kuuprogrammi toodangust lasevad nad välja kolmandas dekaadis. Selle tagajärjeks on tootmisvõimsuse mitteamalike ärakasutamine, ületunnitöö, praagi suurenemine ja manusettevõtete töö nurjumine.

Kogutoodangu alal plaani täitmise eesmärgil esineb mõnedes ettevõtetes rüütvastast praktikat, et üleplaaniiselt toodetakse teisejärgulisi tooteid riikliku plaaniga ettenähtud tähtsaima toodan-

guliikide väljalaske ülesannete täitmatähtsuse arvel.

Reas tööstusharudes rikutakse riikliku distsipliini väljalastava toodangu kvaliteedi suhtes. Esineb niisuguseid fakte, et tarbijatele saadetakse madal-kvaliteedilisi tooteid ja kaupu, mis ei vasta kindlaksmääratud standardidele ja tehnilistele tingimustele. Masinaehitusettevõtteid võtavad sageli tootmisele lõplikult väljatöötamata konstruktsiooniga masinaid, mis ei vasta eksploatatsioonitingimustele. Kergetööstuse ettevõtetes esineb veel suurt madalamatesse sortidesse arvatud toodangu väljalaset. Kõik see tekitab kahju rahvamajandusele.

Niisuguste puudustega tööstuse töös ei saa leppida. Riiklik plaan — see on seadus. Kõik ettevõtted on kohustatud täitma neile antud riiklikke ülesandeid ja varustama rahvamajandust temale vajaliku toodanguga. Majandusjuhid ja partei organisatsioonid on kohustatud kindlustama, et iga ettevõtte täidaks plaani mitte üksnes kogutoodangu mahu alal, vaid tingimata ka kõigi toodete väljalaske alal vastavalt riiklikule plaanile, taotlema väljalastava toodangu kvaliteedi süstemaatilist tõstmist, välja selgitama ja täielikult kõrvaldama põhjused, mis takistavad ettevõtete normaalseid tööd.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata kõigis tööstusharudes töövõimkuse edasise igakülge tõstmise kindlustamise ülesandele.

Meie partei on sotsialistliku ülesehitustöö kõigil etappidel kõrvalekaldumatu saavutanud töövõimkuse süstemaatilise tõusu, mis on sotsialistliku tootmise kasvu ja täiustumise tähtsaim tingimus. Sellega seletuvadki peamiselt need määratud suured edusammud, mis on saavutatud tootmise arendamisel NSV Liidus. Ajavahemikus 1940. aastast kuni 1951. aastani suurenes töövõimkuse tööstuses 50 protsenti, kusjuures 70 protsenti tööstustoodangu juurdekasvust sellel perioodil saadi töövõimkuse tõusu arvel. Töövõimkuse ehituse alal suurenes samas ajavahemikus 36 protsenti.

Töövõimkuse kiire kasv NSV Liidus tuleneb eeskätt rahvamajandusse uue tehnika ja eesrindlike tehnoloogiliste protsesside laialdasest juurutamisest, tootmise mehhaniseerimisest ja elektrifitseerimisest, eriti suurt jõukulu nõudvate ja raskete tööde mehhaniseerimisest, samuti töö paremast organiseerimisest, töötajate üldharidusliku ja kultuurilise taseme tõusust ning nende tööoskuse tõusust. Sotsialistlik majandussüsteem annab uusima tehnika rakendamiseks piiramatud võimalused. NSV Liidus säästavad masinad tööjõudu ja ühtlasi kergendavad töötajate tööd, mille tõttu töölisel sotsialistliku majanduse tingimustes, erinevalt kapita-

lismi tingimustest, kasutavad väga meelsasti masinaid tööprotsessis. Nõukogude tööline on vahetult huvitatud tööviljakuse tõstmisest, sest ta teab, et sellega tugevneb NSV Liidu majanduslik võimsus ja tõuseb töötajate elutase. Riigi ja rahva huvide ühtsuses seisab ühiskondliku töö suure viljakuse alus sotsialismi ajal.

Kuid meie tööstuses olemasolevaid võimalusi tööviljakuse suurendamiseks kasutatakse veel väga puudulikult. Sellest annab tunnistust eeskätt asjaolu, et paljudes ettevõtetes ei täideta tööviljakuse plaane. Tuleb märkida, et ministereeriumid ei tegele küllaldaselt selle tähtsa asjaga; selle asemel, et kindlustada tööviljakuse ülesannete täitmine igas ettevõttes, rahuldavad ministereeriumid sageli keskmiste saavutatud näitajatega kogu tööstusharus, ei võta tarvitusele vajalikke abinõusid mahajäävate ettevõtete viimiseks eesrindlaste tasemele.

Paljudes ettevõtetes pidurdab tööviljakuse tõusu olemasolevate mehhaniseerimisvahendite halb kasutamine; esineb sisseseadesse lohaka ja ebaparemeheliku suhtumise lubamatuid fakte. Tootmise mehhaniseerimisega peab igas ettevõttes vältimatult kaasas käima osa tööliste vabastamine selleks, et vabanevaid töölisi kasutada nii tootmise laiendamiseks antud ettevõttes kui ka tööks uutes ettevõtetes. Ometi organiseerivad mõned ettevõtete juhatajad selle asemel, et kindlustada mehhaniseerimisvahendite õige ja täielik ära kasutamine ning tõsta selle arvel tööviljakust, sageli tööd muistsel viisil, kasutades laialdaselt käsitsitööd.

Tõsiseks puuduseks tootmise mehhaniseerimises on ka see, et tootmisprotsesside mehhaniseerimisel mõningaid tööloike kas üldse ei mehhaniseerita või mehhaniseeritakse puudulikult. Paljudes ettevõtetes on põhiliste tootmisprotsesside mehhaniseerimine kõrgel tasemel, kuid nõrgalt on mehhaniseeritud abitööd, sealhulgas niisugused suurt jõukulu nõudvad tööd, nagu toorainete, materjalide ja toodete juurde toomine, teise kohta viimine ja pealelaadimine. Kõik see vähendab mehha-

niseerimise üldist majanduslikku efekti ja rikub tootmise normaalset käiku.

Tööviljakuse tõusu pidurdab ka see, et paljudes ettevõtetes ja ehitustel on töö organiseeritud ebarahuldavalt, mille tagajärjel esineb suuri tööaja kadusid. Ministereeriumid määravad sageli kindlaks tööliste arvu ettevõtete ja ehituste jaoks, ilma et oleksid küllaldaselt uurinud tegelikku vajadust, ilma et oleksid kontrollinud tööjõu kasutamise õigsust. Ettevõtetes ja eriti ehitustel esineb ikka veel tööliste „voolavust“, mis tekitab tootmisele suurt kahju.

Tööviljakuse tõstmises omab suurt tähtsust tehniline normeerimine. Ometi on tehniline normeerimine paljudes ettevõtetes korraldatud ebarahuldavalt. Ikka veel domineerib madalate normide, niinimetatud katselis-statistiliste normide rakendamine, normide, mis ei vasta tootmistehnika kaasajale tasemele, ei peegelda eesrindlike tööliste kogemusi ega stimuleeri tööviljakuse tõusu. Katselis-statistiliste normide erikaal on väga suur ja moodustab paljudes ettevõtetes üle 50 protsendi kõigist kehtivatest töönormidest.

Partei, majandus- ja ametiühinguorganisatsioonide ülesanne seisab selles, et kiiremini kõrvaldada tööviljakuse kasvu takistavad põhjused ja kindlustada kõigis rahvamajandusharudes, igas ettevõttes, igas tootmisliikis tööviljakuse tõstmise ülesannete täitmine ja ületamine. Otsustavalt tuleb kõrvaldada puudused meil olemasoleva rikkaliku tehnika kasutamises, sihikindlalt ellu viia tootmisprotsesside kompleksse mehhaniseerimise ja automatiseerimise programmi, laiemalt juurutada kõigis rahvamajandusharudes teaduse ja tehnika uusimaid saavutusi, süstemaatiliselt täiustada töö ja tootmise organiseerimise vorme ja meetodeid, parandada tööjõu kasutamist.

Seltsimehed! Meie tööstus kasvab, areneb ning muutub järjest võimsamaks ja tehniliselt täiuslikumaks. Me arendame ka edaspidi kõigiti meie sotsialistliku tööstuse tootlikke jõude, sotsialistliku tööstuse, mis on meie Kodumaal võimsuse ning nõukogude rahva ainelise heaolu tõusu aluseks. (Kestvad kiiduvadused.)

B. PÖLLUMAJANDUS

Arvandeperioodi alguseks, s. o. partei XVIII kongressi ajaks, oli kolhoosikord meie maal lõplikult kindlustunud, kolhoosid olid tugevnenud ning sotsialistlik majandussüsteem oli põllumajanduses saanud ainsaks majandusvormiks.

Sõda pidurdas ajutiselt põllumajanduse arenemist ning tekitas talle suurt kahju, eriti neis rajoonides, mis olid okupatsiooni all ning kus kolhoosid, traktorijaamad ja sovhoosid hitlerlike

röövvalutajate poolt laastati ja tühjaks riisuti. Kuid hoolimata sõjaaja määratu suurtest raskustest varustasid idarajoonide kolhoosid ja sovhoosid pidevalt armeed ja elanikkonda toiduainetega ning kergetööstust toorainega. Ilma kolhoosikorrata, ilma kolhoosnikute ennastalgava tööta, ilma nende kõrge poliitilise teadlikkuse ja organiseeritusega ei oleks me suutnud seda ülirasket ülesannet lahendada.

Uleminekuga rahulikule ülesehitus-

tõle tõsis partei ette põllumajanduse kiireima taastamise ja edasiarendamise ülesanne. Partei eriliseks muu- reks sõjajärgsel perioodil oli kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik tu- gevdamine, nende abistamine ühismaja- pidamise taastamisel ja edasiarendami- sel ning selle alusel kolhoositalurahva materiaalse heaolu tõstmine. Põllu- majanduse tootlike jõudude edasiaren- damisel omas suurt tähtsust väikeste kolhooside ühinemine, sest suured kol- hoosid suudavad edukalt laiendada ja täiustada ühismajapidamist. Praegu on 97 000 ühinenud kolhoosi 254 000 väikese kolhoosi asemel, mis olid 1. ja- nuariks 1950.

Partei ja valitsuse poolt tarvitusele võetud abinõude elluviimise tulemu- sena ületati põllumajanduses edukalt raskused, mille tekitasid sõda ja sellele 1946. aastal järgnenud suur põud. Lühikese ajaga taastati ja ületati põllu- majandussaaduste tootmise sõjaeelne tase.

Sõjajärgsetel aastatel taastati kiires tempos külvipinnad, tõusis viljakus ning suurenen teraviljade, tehniliste ja söödakultuuride, köögiviljade kõrvtal- liste ja teiste põllumajanduslike kul- tuuride kogusaak. Kõigi põllumajandus- like kultuuride külvipinnad ületasid 1952. aastal sõjaeelse taseme 5,3 miljonit hektaari võrra.

Teravilja tootmine taastati kolman- dal aastal pärast sõja lõppemist ning järgnevatel aastatel selle tootmine suu- renes, kusjuures ühtlasi tunduvalt kasvas kaubavilja hulk. Käesoleval 1952. aastal oli teravilja kogusaak 8 miljardit puuda, kusjuures kõige täht- sama toiduvilja — nisu — kogu- saak on 1940. aastaga võrreldes suure- nenud 48 protsendi võrra.

Teraviljaprobleem, mida varem peeti kõige teravamaks ja tõsisemaks proble- emiks, on seega edukalt lahendatud, lahendatud lõplikult ja jäädavalt.

Sõjajärgsel perioodil arenes eriti kii- res tempos puuvilla ja suhkrupeedi tootmine: 1951. aastal ületas toorpuu- villa kogutoodang sõjaeelse taseme 46 protsendi ja suhkrupeedi kogutoodang — 31 protsendi võrra. Tänavu kasva- tati nende väga tähtsate kultuuride veelgi rikkalikum saak. On ületatud õlikultuuride, kartuli ja söödakultuuri- de tootmise sõjaeelne tase, kusjuures mahlakate sötade (sõdajuurvilja, söö- dakõrvtsaliste ja silokultuuride) ko- gusaak oli juba 1951. aastal 25 prot- sendi võrra kõrgem kui 1940. aastal. Sõjajärgsetel aastatel on tunduvalt suurenenud lina, köögiviljade ja kõr- vitsaliste tootmine. Kuid partei-, nõu- kogude ja põllumajandusorganite mit- teküllaldase tähelepanu tõttu nende va- jalike kultuuride tootmisele ei ole lina

ja köögiviljade toodang reas oblasteis veel jõudnud sõjaeelse tasemeni.

Käesoleval aastal täidetakse nagu eelmistelgi aastatel edukalt riiklike viljavarumisplaanid, puuvilla, suhkru- peedi õliseemnete, kartuli, köögivilja ja muude põllusaaduste, samuti looma- kasvatussaaduste varumise plaanid.

Meie põllundus muutub järjest kvali- fitseeritumaks, produktiivsemaks ja annab järjest rohkem kaubatoodangut. Tuleb aru saada seldest meie põllu- duse arenemise tähtsaimast isearasu- sest. Praegu, millal teraviljaprobleem on edukalt lahendatud, ei saa enam vana viisi hinnata põllunduse tulemusi ainult toodetud teravilja hulga järgi. Nagu esitatud andmeist nähtub, on meil peale edusammude teravilja toot- mise alal suuri edusamme ka puuvilla, suhkrupeedi, õlikultuuride, söödakul- tuuride ja teiste põllumajanduslike kul- tuuride tootmise arendamises. Meie kaasaegne põllumajandus on muutun- nud kvalitatiivselt teistsuguseks, ta eri- neb põhjalikult vanast, vähese produk- tiivsusega, ekstsensiivsest põllumajandus- dusest. Kui kõigi põllumajanduslike kultuuride külvipind NSV Liidus on 1952. aastal 1913. aastaga võrreldes suurenenud 1,4-kordseks ning teravilja külvipind on sealjuures kasvanud 5 protsendi võrra, siis tehniliste kul- tuuride, köögiviljade ja kõrvtalaliste all olev pind on suurenenud enam kui 2,4-kordseks ning söödakultuuride all olev pind enam kui 11-kordseks. Põl- lunduse kaubatoodangu üldväärtusest langeb praegu enam kui 40 protsenti tehniliste kultuuride arvele. Järelikult oleks jäme viga hinnata põllunduse edusamme ainult teraviljade tootmise taseme järgi.

Sõjajärgsetel aastatel on pühendatud suurt tähelepanu põllumajanduse va- rustamisele uue tehnikaga. Ilma sel- leta ei oleks me saanud lühikese ajaga lahendada põllumajanduse taastamise ja edasiarendamise ülesannet. Masina- ja traktoripark täienes selle aja jook- sul suure hulga uute, täiuslikumate diiselmootoritega lintraktoritega, ise- liikuvate kombainidega, heinaniiduma- sinatega, peedikombainidega, linakom- bainidega, puuvillakoristamis- ja teiste kõrge tootlikkusega masinatega. Trak- torijaamade ja sovhooside traktori- pargi üldvõimsus on sõjaeelsega võrrel- des suurenenud 59 ja kombainide üld- võimsus — 51 protsendi võrra. Suure hulga uusi masinaid on põllumajan- dus saanud palju tööjõukulu nõudvate tööprotsesside mehhaniseerimiseks loo- makasvatases, Seoses tööde mehhaniseerimise tunduva laienemisega põllu- ja metsamajanduses on sõjajärgsetel aastatel tunduvalt laiendatud traktori- jaamade võrku, on organiseeritud suur hulk uusi kaitsemetsajaama põllukait-

semetsade rajamise tööde mehhaniseerimiseks, maaparandusjaamu maakui- vendamise ning niitude ja karjamaade parandamise tööde mehhaniseerimiseks, masina-loomakasvatustajaamu palju töötajakutu nõudvate tööde mehhaniseerimiseks loomakasvatustes. Kokku on selle aja jooksul asutatud 1546 uut traktorijaama, kaitsemetsajaama, maaparandusjaama ning masina-loomakasvatustajaama, aga kõigi nende jaamade üldarv on praegu 8939 üksust.

Sõjajärgsetel aastatel põllumajanduse arendamisel saavutatud edusammud on loonud tingimused veelgi suuremate ülesannete lahendamiseks põllunduses. Rahvamajanduse huvid ja nõukogude rahva heaolu edasise töstmise ülesanded nõuavad põllumajandussaaduste tootmise veelgi ulatuslikumat suurendamist. Viienda viie aasta plaani kohta antavate direktiivide projektis nähakse ette suurendada viie aasta jooksul teravilja kogusaaki 40—50 protsenti, sealhulgas nisu kogusaaki 55—65 protsenti; toorpuuvilla kogusaaki 55—65 protsenti; kiulina kogusaaki 40—50 protsenti; suhkruppeedi kogusaaki 65—70 protsenti; päevalille kogusaaki 50—60 protsenti; kartuli kogusaaki 40—45 protsenti ning söödakultuuride tootmist umbes 2—3 korda.

Praegu, millal külvipinna sõjaeelne ulatus on taastatud ja ületatud, on põllunduse toodangu suurendamise alal ainuõigeks jooneks viljakuse edasine igakülgne töstmine. Viljakuse töstmine on põllunduse peaülesanne. Selle ülesande edukaks lahendamiseks on vaja tõsta põllutööde kvaliteeti ja lühendada nende läbiviimise tähtaegu, paremini ära kasutada traktoreid ja põllutöömehhanismid, viia lõpule põhiliste tööde mehhaniseerimine põllunduses, kindlustada mitmeaastase põlluheina kasvatamise sisseviimine kolhooside ja sovhooside külvikordadesse, parandada seemnekasvatust, rakendada kõikjal õiget maaharimise süsteemi, suurendada väetiste ja niisutatavate maade hulka. On vaja suurendada traktorijaamade organiseerivat osa kolhoosides, tõsta traktorijaamade vastutust põllumajanduslike kultuuride viljakuse ja kogusaakide plaanide täitmise ning loomakasvatuse arendamise eest.

Meie põllundus peab muutuma veelgi produktiivsemaks ja kvalifitseeritumaks arenenud heinakasvatuse ja õigete külvikordadega, põllumajanduseks, kus tehniliste, söödakultuuride, köögiviljade ja kartuli külvipindadel on endisest suurem osatähtsus.

Sõjajärgsetel aastatel on loomakasvatuse igakülgse arendamise ülesanne saanud seoses põllunduse arendamisel saavutatud tõsiste edusammudega partei ja riigi keskseks ülesandeks põllumajanduse arendamise alal. 1945. aasta

juulist 1952. juulini on veiste arv NSV Liidus suurenenud 13,4 miljoni veise võrra, lammaste arv — 41,8 miljoni lamba võrra, sigade arv — 21,2 miljoni sea ja hobuste arv — 5,6 miljoni hobuse võrra. Veiste sõjaeelne, 1940. aasta arv kõigis majandite kategooriates saavutati 1948. aastal, lammaste arv — 1950. aastal ja sigade arv — käesoleval aastal. Et panna loomakasvatussaaduste tootmisele kindel alus, pööras partei erilist tähelepanu kolhooside produktiivse ühisloomakasvatuse ja sovhooside produktiivse loomakasvatuse arendamisele. Nüüd on kolhooside loomakasvatust koos sovhooside loomakasvatusega muutunud meie maal valitsevaks nii loomade üldarvu erikaalu kui ka loomakasvatussaaduste tootmise poolest. Liha, piima, või, munade, villa ja naha kogu- ja kaubatoodang on NSV Liidus sõjaeelse taseme ületanud.

Selleks, et rahuldada elanikkonna suurenevaid nõudmisi loomakasvatussaaduste ja kergetööstuse nõudmisi tooraine järele, on vaja loomakasvatust tunduvalt edasi arendada. Viienda viie aasta plaani direktiivide projektis nähakse ette suurendada viie aasta jooksul veiste arvu kogu põllumajanduses 18—20 protsenti, sealhulgas veiste arvu kolhoosides 36—38 protsenti; lammaste arvu kogu põllumajanduses 60—62 protsenti, sealhulgas kolhoosides 75—80 protsenti; sigade arvu kogu põllumajanduses 45—50 protsenti, sealhulgas kolhoosides 85—90 protsenti; hobuste arvu kogu põllumajanduses 10—12 protsenti, sealhulgas kolhoosides 14—16 protsenti; kodulindude arvu kolhoosides 3—3,5 korda. Direktiivide projekt näeb ette suurendada liha- ja rasvatoodangut 80—90 protsenti, piimatoodangut 45—50 protsenti, villatoodangut 2—2,5 korda, munade toodangut (kolhoosides ja sovhoosides) 6—7 korda.

Loomakasvatuse arendamise peamiseks ülesandeks jääb ka edaspidi kolhooside ühisloomade ja sovhooside loomade arvu suurendamine koos loomade produktiivsuse samaaegse tunduva töstmisega. Selle ülesande edukaks lahendamiseks on kõigis kolhoosides ja sovhoosides vaja esmajoones luua kindel söödabaaas, varustada loomade headel lautadega ning laialdaselt mehhaniseerida tööd loomakasvatustes. On vaja arendada kõrge produktiivsusega, suurt kaubatoodangut ja tulu andvat loomakasvatust. Kolhoosides ja sovhoosides tuleb intensiivistada tööd karja kvaliteedi parandamiseks, kindlustada põllumajanduslike loomade olemasolevate, kõrge produktiivsusega tõugude kiire paljundamine ning uute tõugude loomine. Loomakasvatuse efektiivne tõus on võimalik ainult siis, kui loomade arvu suurendamine õigesti ühendatakse karja kvaliteedi massilise parandamise ja produktiivsuse massilise töstmisega.

Sõjajärgsetel aastatel on tunduvalt

kasvanud ja tugevnenud sovhoosid. Sõjajärgelise tasemega võrreldes on nad tunduvalt laiendanud külvipinda, suurendanud produktiivkarja arvu ja põllumajandussaaduste tootmist. Uhtlasi aga esineb sovhooside töös tõsiseid puudusi. Uhteks tõsiseks puuduseks tunduva osa sovhooside töös on teravilja, liha, piima ja muude saaduste tootmise kõrge omahind. On vaja kindlustada mitme tootmisharuga majapidamise arendamise alusel, tootmise parema organiseerimise, kõigi töömahukate tööprotsesside kompleksse mehhaniseerimise, põllumajanduslike kultuuride viljakuse ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise alusel sovhooside toodangu kaubalisuse edasine suurendamine ja omahinna tunduvalt alandamine.

Põllumajanduse edasiarendamisel omab suurt tähtsust niisutussüsteemide ehitamine ja põllukaitsemetsade rajamine. Juba sõjajärgelisel aastatel ehitati palju suuri niisutussüsteeme, mis on varustatud kaasaegse tehnikaga. Samuti viidi läbi vanade niisutussüsteemide rekonstrueerimine; selle tulemusena suurenes Kesk-Aasia vabariikides ja NSV Liidu teistes rajoonides tegelikult niisutatava maa pindala poolteist korda, mis võimaldas edukalt lahendada niisuguse tähtsa ülesande nagu puuviljalootmise tunduvalt suurendamine. Alustati töid põllukaitsemetsade rajamiseks.

Sõjajärgsetel aastatel võtsid niisutussüsteemide rajamise ja põllukaitsemetsade loomise tööd veelgi suurema ulatuse. Suuri niisutussüsteeme ehitatakse Taga-Kaukaasia vabariikides, kus tegelikult niisutatavate maa pindala suureneb nende tööde tõttu lähemate aastate jooksul enam kui poolteisekordselt. 1947. aastast alates tehakse töid väga viljakate, kuid põua all kannatavate maa niisutamiseks keskmustmullatsoonis — Kurski, Orjoli, Voroneži ja Tambovi oblastis, et saada garanteeritult teraviljade, tehniliste kultuuride ja teiste põllumajanduslike kultuuride kindlaid saake. 1948. aastast alates tehakse suuri töid selleks, et rajada NSV Liidu Euroopa-osa stepi- ja metsastepirajoonides suuri riiklikke kaitsemetsavööndeid, kolhooside ja sovhooside põllukaitsemetsi, ehitada tiikisid ja veekogusid. Viimase kolme ja poole aasta jooksul on sovhoosid ja metsamajandid istutanud põllukaitsemetsi 2,6 miljoni hektaari ulatuses ning ehitanud enam kui 12 000 tiiki ja veekogu. Rajoonides, kus on liiga palju niiskust, esijoones Valgevenemaal ja Balti vabariikides, tehakse nagu enne sõdagi suuri töid soode ja soostunud maa kuivendamiseks.

Suured perspektiivid avanevad põllumajandusele seoses grandioosete hüdroelektrijaamade ja niisutussüsteemide ehitamisega Volgal, Donil, Dnepril ja Amu-Darjal ning seoses V. I. Lenini

nimelise Volga-Doni laevatava kanali tegevusseastumisega. Nende jaamade ja niisutussüsteemide ehitamine kindlustab uute maa niisutamise enam kui 6 miljoni hektaari suurusel pindalal ja karjamaade varustamise veega ühes valikniisutamisega 22 miljoni hektaari ulatuses ning avab laialdased võimalused põllumajandusliku tootmise elektrifitseerimiseks, elektrikünni rakendamiseks, elektrikombainide ja teiste elektrijõul töötavate põllutöömehhanismide kasutamiseks.

Ulatuslike niisutussüsteemide rajamise kõrval teostatakse kõigil niisutatavatel maadel edukalt üleminekut uuele niisutussüsteemile, mis võimaldab tunduvalt suurendada niisutatavaid põlde väikeste niisutuskraavide võrgu parema paigutamise teel, põldudel alatiste niisutuskanalite arvu vähendamise teel ning nende asendamisega ajutiste kanalitega. See annab võimaluse täielikult ära kasutada niisutatavaid maid ja niisutusvett ning loob paremaid tingimused niisutuspolunduse mehhaniseerimiseks.

Märgitud suurte tööde tegemisega niisutamise arendamise, põllukaitsemetsade rajamise ja soostunud maa kuivendamise alal tõuseb meie põllumajandus kõrgemale astmele ning meie maa kindlustatakse jäädavalt ilmastiku juhuslikkuste eest Ulesanne seisab selles, et edukalt ja ettenähtud aegadel läbi viia niisutamise arendamise tööd, põllukaitsemetsade rajamise ja soode kuivendamise tööd. Partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioonid peavad sellele erilist tähelepanu pühendama.

Suur tähtsus on samuti abinõude kasutuselevõtmisel põllumajanduslike kultuuride viljakuse tõstmiseks NSV Liidu Euroopa-osa mitterustmullavööndis. On teada, et mitterustmullavööndi rajoonides on olemas suured võimalused põllunduse ja loomakasvatuse edukaks arendamiseks, sest nendes rajoonides on soodsad kliimatingimused ja küllaldaselt niiskust. Ometi on põllumajanduslike kultuuride saagid mitterustmulla rajoonides ikka veel väikesed. Suurte ja püsivate põllumajanduslike kultuuride saakide saamiseks tuleb siin eelkõige laialdaselt organiseerida hapude muldade lupjast samaaegse küllaldase hulga orgaaniliste ja mineraalväetiste andmisel, igati arendada heinakasvatust ja parandada maa harimist.

Teostades põllumajanduse taastamise ja arendamise ülesandeid, parandasid meie partei-, nõukogude ja põllumajandusorganid sõjajärgsetel aastatel kolhooside, traktorijaamade ja sovhooside juhtimist, kuid veel ikka esineb sel alal vigu ja puudusi.

Milles seisavad põllumajanduse juhtimises esinevad vead ja puudused ja missugused on sellega seoses ülesanded?

Kõigepealt tuleb märkida, et üksikud

meie juhtivad töötajad on, eriti seoses väikeste kolhooside ühendamise läbiviimisega, lubanud ebaõiget, eeskätt tarbimisvajadusi silmaspidavat lähenemist kolhooside ehitustöö küsimustele. Nad soovitasid forsseeritult läbi viia külade massilist koondamist suurtesse kolhoosikeskustesse, lammutada kõik vanad kolhoosiehitused ja kolhoosnikute elumajad ning rajada uutes kohtades suured „kolhoosiasulad“, „kolhoosilinnad“, „agrolinnad“ nähes selles kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku kindlustamise tähtsamat ülesannet. Nende seltsimeeste viga seisab selles, et nad unustasid kolhooside peamised tootmisülesanded ning tõstsid esiplaanile peamistest tootmisülesannetest tuletatud tarbijaslikud ülesanded, kolhooside elutarbelise korralduse ülesanded. Kahtlemata on elutarbelise korralduse ülesannetel suur tähtsus, kuid nad on siiski tuletatud, alluvad ja mitte peamised ülesanded ning neid saab edukalt lahendada ainult arenenud ühistootmise baasil. Tähtsamate tootmisülesannete unustamine või alahindamine võib juhtida kogu meie praktilise töö maal ebaõigele teele, raskendada kolhooside edasist tõusu ning tekitada kahju nii elutarbelise korraldusele endale kui ka kogu sotsialistlikule ülesehitustööle. Partei võttis õigeaegselt kasutusele abinõud selleks, et likvideerida need ebaõiged tendentsid kolhooside ehitustöö alal Partei-, nõukogude ja põllumajandusorganid on kohustatud ka edaspidi hoolitsema pidevalt selle eest, et tugevdada ja arendada kolhooside ühismajapidamist, mis on kolhooside peamiseks jõuks, ning kindlustama sel alusel kolhoositootmise kaubalisuse suurenemise ning kolhoosnikute materiaalse ja kogu elutarbelise heaolu edasise tõstmise.

Edasi on vaja märkida, et paljudes kolhoosides ja sovhoosides praktiseeritakse laialdaselt abiettevõtete rajamist telliste, katusekivide ja muude tööstustoodete valmistamiseks. Kogemused on näidanud, et see tõstab ehitusmaterjalide ja tööstustoodete hinda ning, — mis on peamine — juhib kolhoose ja sovhoose kõrvale põllumajandussaaduste tootmise ülesannete lahendamisest ja on piduriks põllumajanduse arendamisel. See olukord tuleb parandada ning koondada kõik kolhooside ja sovhooside jõupingutused paljude tootmisharudega põllumajanduse edasarendamiseks, et kasutada võimalikult täielikumalt nende majanduslikke võimalusi ja looduslikke tingimusi vilja, puuvilla, subkrupedi, lina, kartuli, liha, piima, munade, villa, köögivilja, puuvilja, tee ja teiste põllumajandussaaduste tootmise igakülgseks suurendamiseks. Mis aga puutub ehitusmaterjalidesse ja teistesse tööstustoodetesse, siis on meie riiklikul tööstusel ja tööstuslikul koöperatsioonil võimalik varustada kolhoose ja sovhoose kõige

sellega odavamalt ning nad on kohustatud seda tegema.

Edasi peab tunnistama, et ikka veel esineb kolhoosivara raikamise fakte ja põllumajandusliku artelli põhikirja teisi rikkumisi. Mõned partei-, nõukogude ja põllumajandusorganite töötajad, selle asemel, et olla valvel kolhooside ühismajapidamise huvide eest, tassivad ise laiali kolhoosivara, asuvad Nõukogude seaduste jämeda rikkumise teele, kolhooside suhtes omavoli ja seadusevastase teele. Kasutades oma ametialast seisundit, haaravad niisugused töötajad ühismaid, sunnivad kolhooside juhatusi ja esimehi andma neile tasuta või madala hinnaga vilja, liha, piima ja teisi saadusi, vahetama neile kuuluvaid väikeste produktiivsusega loomi kolhooside kõrgema produktiivsusega väärtuslikumate loomadega vastu jne. Kõik need kolhoosivastased, riigivastased teod tekitavad kolhoositalurahvale tõsist kahju, pidurdavad kolhooside edasist organisatsioonilist ja majanduslikku tugevdamist ning õonestavad partei ja Nõukogude riigi autoriteeti. On vaja otsustavalt lõpp teha põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumisele, karistada kui kolhoosikorra vaenlasi sotsialistliku riigi seaduste kogu valjusega isikuid, kes on süüdi kolhoosivara raikamises.

Edasi peab märkima, et partei-, nõukogude ja põllumajandusorganid ei tegele rahuldavalt niisuguse tähtsa küsimusega nagu töö organiseerimine kolhoosides. Kolhoosides töö organiseerimise küsimustes pidasid mõned juhtivad töötajad teatavasti kinni ebaõigest joonest, juurutades kolhoosides üksteisest eraldatud lülisid ning likvideerides tootmisbrigaade, mis tegelikult oli suunatud teraviljamajanduse mehhaniseerimise vastu ning viis kolhooside nõrgendamisele. Nende vigade ja moonutuste likvideerimiseks tehtud töö võimaldas tunduvalt määral parandada töö organiseerimist kolhoosides ning tugevdada tootmisbrigaadi. Sellest hoolimata esineb sel alal veel olulisi puudusi. Paljudes kolhoosides ei ole tootmisbrigaadidel alalist koosseisu; brigaadidele ei kinnistata tootmisvahendeid, mille tõttu jääb ära isiklik vastutus; halva korralduse tõttu kaotatakse palju tööaega, mis vähendab kolhoosnikute tööviljakust ja põhjustab seda et põllumajanduslikke töid ei teostata õigeaegselt. Partei-, nõukogude ja põllumajandusorganid on kohustatud pidevalt hoolitsema töö parema organiseerimise eest kolhoosides. On vaja seada kolhoosides sisse tulude jaotamise progressiivsem süsteem, mille kohaselt artelli tulude jaotamist artelli liikmete vahel teostatakse kolhoosnikute arvestatud normipäevade hulga alusel otseses sõltuvuses brigaadi, lüli või üksiku kolhoosniku poolt tegelikult saadud põllumajanduslikust toodangust. See annab võimaluse tunduvalt tõsta kolhoosnikute

töövilkakust ja lõplikult likvideerida võrdsustamine ning aitab kaasa normipäeva väärtuse edasisele tõusule.

Siis peab veel märkima, et põllumajanduse juhtimises ei ole veel likvideeritud sabloonilist, formaalset lähene-mist paljude praktiliste küsimuste lahendamisele. Arvestamata kohalike konkreetseid tingimusi, annavad partei-, nõukogude ja põllumajanduse juhtivad töötajad sageli kõigile rajoonidele, kolhoosidele, traktorijaamadele ja sovhoosidele ühesuguseid juhendeid agrotehnika, loomakasvatuse, töö organiseerimise ja põllumajanduse teistes küsimustes: niisugused juhendid, mis on õiged ja vajalikud ühtede rajoonide ja majandite suhtes, osutavad sageli kasu-tuiks, mõnikord aga isegi kahjulikeks teiste rajoonide ja majandite jaoks. Partei-, nõukogude ja põllumajandus-töötajate hulgas on veel küllalt ka niisuguseid inimesi, kes otsustavad põllu-majanduse üle ja püüavad põllumajandust juhtida niinimetatud keskmistest näitajatest lähtudes. Need töötajad otsustavad viljakuse üle keskmiste and-mete järgi, loomakasvatuse produktiiv-suse üle — samuti keskmiste näitajate järgi Rahuldudes keskmiste andmetega, ei ole võimalik märgata mahajäävaid rajooni, kolhoose, sovhoose, kelle asjad arenevad halvasti, ei saa õigeaegselt tarvitusele võtta tõhusaid abinõusid neile vajaliku abi andmiseks; teiselt poolt ei ole keskmiste andmete alusel võimalik näha rajooni, kolhoose ja sovhoose kes on kaugele edasi jõudnud, keda keskmistele näitajatele rajatud ülesanded ei mobiliseeri, vaid keda need ülesanded tagasi tõmbavad, nende are-nemist pidurdavad.

Lõpuks on vaja mainida oluliste puud-uste esinemist teaduse saavutuste ja eesrindlaste kogemuste põllumajandusse rakendamise alal. Meil on palju ees-rindlikke kolhoose, traktorijaamu ja sovhoose tuhandete põllumajanduse

eesrindlastega, kes teaduse saavutuste loova rakendamisega saavutavad suuri tulemusi viljakuse tõstmisel ja looma-kasvatuse produktiivsuse suurendamisel. Kuid eesrindlike kogemuste propagee-rimist ja kolhooside ning sovhooside tootmise rakendamist teostatakse ikka veel ebarahuldavalt. Meie põllumajandusteadus on andnud põllumajanduse arendamiseks suure panuse. On paljas-tatud ebateaduslikud, reaktsioonilised ideed põllumajandusteaduses ning põllu-majandusteadus areneb nüüd ainuõigel — materialistlikul, mit suurinlikul alusel, relvastades meie töötajaid nende tegevuses põllumajanduse arendamise alal. Kuid vaatamata saavutustele jääb põllumajandusteadus ikka veel maha kolhoosi- ja sovhoositootmise nõuetest. Sotsialistlik põllumajandussüsteem annab teadusele avara tegevusvälja, võimaldab kiiresti levitada teaduse saavu-tusi ja eesrindlike kogemusi ning muuta need kõigile kolhoosidele, trak-torijaamadele ja sovhoosidele kättesaa-davaks. Partei-, nõukogude ja põlluma-jandusorganite tähtsamaks kohustuseks on igati arendada teadlaste ja prakti-liste töötajate loovat initsiatiivi, mitme-kordistada suurte saakide ja loomakas-vatuse kõrge produktiivsuse meistrite ridu, toetada kõike eesrindlikku, progres-siivset, kiiremini rakendada kolhoosi- ja sovhoositootmise kõigis harudes tea-duse saavutusi ja põllumajanduse ees-rindlike kogemusi.

Seltsimehed! Me kõik rõõmustame meie sotsialistliku põllumajanduse hiig-lasuure kasvu üle. Meie põllundus ja loomakasvatus on praegu uuel võimsal tõusuteel. Pole kahtlust, et lähematel aastatel saavutavad meie kolhoosid, traktorijaamad ja sovhoosid, kes on varustatud rikkaliku tehnikaga, veelgi suuremat edu põllumajanduse arenda-mises, ning meie maal on siis külluses toiduaineid rahvale ja täiesti piisavalt toorainet kiiresti kasvavale kergetöös-tusele.

C. KAUBAKÄIVE, TRANSPORT JA SIDE

Uhes tööstuse ja põllumajanduse tõu-suga arenes meie maal ka kaubakäive. Sõjajärgseil aastail suurenes riikliku ja kooperatiivkaubanduse kaubakäive 2,9 korda ja ületas tunduvalt sõjaeelse taseme. 1951. aastal müüdi elanikkon-nale riiklikes ja kooperatiivkauplustes rohkem kui 1940. aastal: liha ja liha-saadusi 80 protsenti, kala ja kalasaadusi 60 protsenti, võid 80 protsenti, taimeõli ja teisi rasvu peaaegu kaks korda, suhkrut 70 protsenti, riiet 80 protsenti, jalatseid 50 protsenti. On kasvanud riikliku ja kooperatiivjau-kaubanduse võrk, on suuresti laienda-tud müügikaupade sortimenti ja paran-datud nende kvaliteeti. Kuid kauban-duse alal esineb meil veel palju tõi-

seid puudusi. Kaubanduslikud organi-satsioonid õpivad veel nõrgalt tundma elanikkonna nõudmisi, teevad vigu kaupade kohaletoometamisel ja jaotamisel oblasteis ja vabariikides. Ostjate teenindamine on reas kohtades halvasti korraldatud. Ulesanne seisab selles, et lühikese ajaga võita olemasolevad puudused ja tõsta nõukogude kaubandus uuele, kõrgemale astmele. Viienda viie aasta plaani direktiivide projekt näeb ette riikliku ja kooperatiivkaubanduse jaoks kaubakäive suurendamist viis-aastaku lõpuks umbes 70 protsenti võrra 1950. aastaga võrreldes.

Tootmise ja kaubakäibe tõusuga on kaasnenu-d kõigi transpordi- ja trans-pordivedude liikide areng.

Suure Isamaasõja aastail tuli meie transport, eelkõige raudteetransport, edukalt toime sõjaliste vedude ja samuti ka rahvamajandusele tarvilike kaubavedude kindlustamise raske ülesandega. Sõjajärgseil aastail mitte ainult taastati kõik transpordiliigid, vaid need kasvavad suuresti sõjaeelse ajajärguga võrreldes. Käesoleval aastal on raudteetranspordi veokäive suurem kui 1940. aastal umbes 80 protsenti, jõe- ja meretranspordi veokäive 60 protsenti, autotranspordi veokäive 3,1 korda ja tsiviilõhulaevastiku veokäive 9,2 korda. Vagunite ööpäevane pealelaadimine raudteedel on käesoleval aastal umbes 40 protsenti suurem kui 1940. aastal.

Praegu on kõigil transpordiliikidel võimsam tehniline baas. Suurendatud on raudteede peasuundade läbilaskevõimet endiste paralleelteele taastamise ja uute ehitamise, jaamateede laiendamise, rasketüübiliste roobaste kasutuselevõtmise, automaatblokeeringu laiendamise ja teiste ürituste teel, on ehitatud ja antud eksploatatsiooni uusi raudteid; on jätkatud töid kaubaveoga kõige rohkem koormatud raudteesuundade elektrifitseerimise alal; suuresti on kasvanud vedurite ja vagunite park, eriti võimsate vedurite ja suure kandevõimega vagunite arvel.

Veetranspordis oli siselaevanduseks kasutatavate siseveeteede pikkus 1951. aastal 23 000 kilomeetri võrra suurem kui 1940. aastal. Mere- ja jõe transporti on täiendatud uute kauba- ja reisijateveolaevadega. Peale- ja mahalaadimistööde mehhaniseerimise tase on võrreldes 1940. aastaga suuresti tõusnud ja moodustas 1951. aastal Jõelaevastiku Ministeeriumi süsteemis 83 protsenti ja Merelaevastiku Ministeeriumi süsteemis 90 protsenti.

D. KOKKUHOIUREŽIIM — RAHVAMAJANDUSE EDASISE TÕUSU TAHTSAIM HOOB

NSV Liidu rahvamajanduse aremine teostub omaenda ressursside arvel. Akumulatsiooni sisemiste allikate arvel. Sellepärast on meie partei alati osutanud ja osutab suurt tähelepanu võitlusele rangeima kokkuhoiurežiimi eest, käsitledes kokkuhoiurežiimi kui tähtsaimat tingimust majanduse sisemiste akumulatsioonide loomiseks ja akumuleeritud vahendite õigeks kasutamiseks. Kokkuhoiurežiim kui sotsialistliku majandamise meetod on etendanud suurt osa meie maa industrialiseerimises. Praegu, kus meie maal on teostumas uus võimas rahvamajanduse tõus ja samaaegselt viiakse läbi laiatarbekaupade hindade süstemaatilist alandamist, omandab kokkuhoiurežiim veel suurema tähtsuse. Mida täielikumalt ja ratsionaalsemalt kasutatakse tootmisressursse, mida säästlikumalt

Autotransport on varustatud uute, täiuslikumate veo- ja kergesõiduautodega. Täiustatud kattega autoteede võrk on suurenenud 1940. aastaga võrreldes 3,1 korda.

Sõjajärgseil aastail on edasi arenenud sidevahendid — post, telegraaf, telefon ja raadio. On laiendatud meie maa telefoni- ja telegraafivõrku. On suurendatud linnade telefonijaamade võimsust. Praegu on kõigil rajoonikeskustel telefoni- ja telegraafiseid oblasti-keskustega, põhiliselt on lõpule viidud külanõukogude ja traktorijaamade varustamine telefonisidega. Praegu on raadiovastuvõttevõrk peaaegu kaks korda suurem kui 1940. aastal. Märksa on suurenenud postiside; lennupostiliinide pikkus on suurenenud 2,5 korda.

Transpordi- ja sidetöös esineb saavutatud edusammude kõrval suuri puudusi. Paljud raudteed, laevandused ja automajandid ei täida neile määratavate veoste maha- ja pealelaadimise plaane. Ikka on veel suured vagunite ja laevade seisuajad peale- ja mahalaadimisel. Seniajani ei ole likvideeritud ebaratsionaalsed ja ülemäära kauged raudteede kaubaveod. Halvasti on veel organiseeritud autotranspordi töö, seisuajad veoautode pargis on suured, töös olevail autodel esineb palju tühjaltsoite. Puuduste hulka side alal tuleb arvata seda, et sideorganid ei teeninda veel laitmatult rahvamajanduse ja elanikkonna vajadusi sidevahendite alal.

Tarvis on edasi arendada ja täiustada kõigi transpordi- ja sideliikide tööd, hoida transpordivahendeid, väsimatult hoolitseda nende korrasoleku eest, arendada ja kõvendada kõigi transpordiliikide tehnilist baasi ja igati parandada posti-, telegraafi- ja telefoniside tööd.

ja arukamalt me juhime oma majandust, seda suuremaid edusamme me saavutame kõigi rahvamajandusharude arendamises, seda suuremaid tulemusi saavutame rahva ainelise ja kultuurilise elutaseme tõstmises.

Ometi esineb rahvamajanduse sisemiste ressursside mobiliseerimisel ja õigel kasutamisel suuri puudusi.

Kõigepealt tuleb viidata olemasolevatele suurtele kadudele ja ebatootlikele kulutustele tööstuses. Reas tööstusharudes on asi veel halb tootmisvõimsuste ärakasutamiseks. Paljud ministeeriumid määravad ettevõtete võimsusi, joondudes tootmise „kitsaskohtadele“, tarvitavad võimsuste arvestamisel sageli sisseseade madalaldataud jõudnorme ja kehtestavad toodete valmistamiseks tarviliku töömahu norme, ilma et arvestaksid eesrindlikku teh-

noloogiat ja töö organiseerimise täiuslikumaid meetodeid. Selle asemel, et suurendada toodangu valmistamist ettevõtete sisemiste ressursside parema ärakasutamise arvel, nõuavad ministeeriumid sageli riigilt kapitaalvahetust uute ettevõtete ehitamiseks. Paljudes ettevõtetes tekivad suured kaod ebamajanduslikkusest ja materjalide, toorainete, kütteenete, elektrienergia, tööriistade ning teiste aneliste väärtuste ebakokkuvõetavusest kulutamisel. Seejuures rikutakse sageli kindlaksmääratud kulunorme ja nõrgalt võetakse kasutusele täisväärtuslikke aineid; tootmises esineb ikka veel palju praaki. 1951. aastal moodustasid näiteks kaod ja ebatootlikud kulutused üleliidulise alluvusega tööstusettevõtteis 4,9 miljardit rubla, sealhulgas kaod praagist — 3 miljardit rubla.

Tootmisvõimsuste ebarahuldava kasutamise tagajärjel ja ebamajanduslikkusest tekkivate suurte kadude tõttu ei täida paljud tööstusettevõtted neile antavaid ülesandeid toodangu omahinna alandamise alal ja teevad suuri vahendite ülekulutusi. Ettevõtteis esineb suuri üleastumisi toodangu omahinna planeerimises. Mõned majandusjuhid loovad kunstlikult kitsaste ametkonnaliste huvide tõttu ja kahjuks riigi huvidele toodangu omahinna planeerimise „reserve“, tõstes kunstlikult toorainete ning materjalide kulunorme ja põhjendamatult suurendades toodete valmistamiseks tarviliku töömahu näitajaid. Selline toodangu omahinna planeerimise riigivastane praktika mõnedes ettevõtetes annab tunnustust sellest, et ministeeriumide poolt puudub tarvilik kontroll selles asjas. Selle asemel, et uurida nagu kord ja kohus tootmistingimusi igas ettevõttes ja võtta tarvitusele vajalikud abinõud, mis kindlustavad toodangu omahinna süstemaatilise alandamise, lubavad ministeeriumid omahinna planeerimist ilma plaani arvestuste kontrollimiseta ja kinnitamiseta.

Edasi tuleb märkida, et eriti halvasti teostatakse kokkuhoiurežiimi ehitustöödel. Ehitustööde maksumus on meil ikka veel liiga kõrge. Tootmiskulude vähendamise mõttes jäävad ehitajad märksa maha tööstuse alal töötajast. Ehitustööde organiseerimises esineb suuri puudusi — ebarahuldavalt kasutatakse mehhaniseerimisvahendeid, töövõljakus on madal, kulutatakse ebamajanduslikult materjale ja lisakulud on äärmiselt suured. Suureks puuduseks kapitaal-ehitustöös on jõudude ja vahendite killustamine arvukate ehitusorganisatsioonide vahel, millede hulgas on suur hulk väikseid ehitusorganisatsioone, kes kasutavad mehhaniseerimisvahendeid ebaefektiivselt. Kõik see põhjustab ehitustööde kallinemist, ad-

ministratiiv-juhtimisaparaadi laiakspaiutamist ja suuri lisakulusid. 1951. aastal moodustasid näiteks ülenormatiivsed lisakulud ehitustöödel üle 1 miljardi rubla ja plaanis ettenähtud 2,9 miljardi rubla suuruse kasumi asemel kandsid ehitusorganisatsioonid sel aastal kahju 2,5 miljardi rubla suuruses.

Edasi. Suured kaod ja ebatootlikud kulutused lejavad aset ka põllumajanduses. Põllumajandus on praegu varustatud tehnikaga märksa suuremas ulatuses kui enne sõda. Kuid traktorite ja põllutöömasinate kasutamisel esineb suuri puudusi. Paljudes traktorijaamades ja sovhoosides on traktoripargi eest hoolitsemine ebarahuldav, mistõttu põllumajanduslikud masinad kuluvad enneaegu ja tehakse suuri rahalisi ülekulutusi masinate remontimiseks; esineb suuri ülekulutusi kütteõli ja määrdematerjalide kasutamises. Kõik see põhjustab traktorite töö omahinna kallinemist. Paljudes traktorijaamades, kolhoosides ja sovhoosides ei ole veel üle saadud ebamajanduslikkusest; töö halva organiseerimise tõttu ei koristata vilja täielikult ära ja esineb suuri viljasaagikadusi; ebarahuldavalt on organiseeritud kolhoosivara hoidmine; karja eest halva hoolitsemise tõttu esineb paljudes kolhoosides rohkesti loomade lõppemist; loomakasvatuse produktiivsus on paljudes kolhoosides madal.

Transpordis esineb samuti suuri kaudusid ja ebatootlikke kulutusi. Paljud raudteed, laevadused ja automajandid teevad veoplaanide mittetäitmise, vagunite, laevade ja autode suurte seisuaegade, kütteenete ülekulutamise ja ebamajanduslikkusest tingitud kadude tõttu suuri rahalisi ülekulutusi ja kannavad kahjusid. Palju esineb veel liikuva koosseisu, laevade ja autode korrasolekusse hooletu suhtumise juhtumeid, mis tekitab riigile suurt kahju.

Edasi on ülemäära suured lisakulud põllumajandussaaduste varumise, säilitamise ja turustamise alal; suured on ka kaubanduslike organisatsioonide käibekulud. Varumise, kaubanduslike ja turustamisorganisatsioonide aparaat on ülemäära suureks paisutatud. Nii keskuses kui ka kohtadel on olemas suur hulk varumise- ja turustamisorganisatsioone, kes tegelevad sageli ühete ja samade saaduste ning toorainete varumise ja turustamisega. Varumise ja turustamise planeerimises esinevate puuduste tõttu lejavad aset ebaratsionaalsed ja ülemäära kauged veod. Kõrged lisakulud põllumajandussaaduste varumise, säilitamise ja turustamise alal on selle resultaadiks, et ministeeriumid, kelle alluvuses on varumise- ja turustamisorganisatsioonid, tegelevad halvasti lisakulude vähendamise küsimusega, ei kontrolli varuta-

vate saaduste omahinda. Kontrolli puudumine ministriumide poolt loob pinna iga liiki kuritarvitusteks, võimaldab varumisorganisatsioonidel arvata kõik kahjud ning kaod varumiskulude hulka ja seega varjata oma ebamajanduslikkust. Vajaliku korra ja kokkuhoiurežiimi puudumine varumis-, varustamis- ja turustamisorganisatsioonides toob riigile mitu miljardit rubla kahju.

Lõpuks on ikka veel suured administratiiv- ja juhtimiskulud. Viimaseil aastail on korduvalt vähendatud administratiiv- ja juhtimisaparaaati reas riigivalitsemisorganega. Kuid seda on tehtud peamiselt ülaltpoolt, administratiivkorras. Administratiiv- ja juhtimisaparaaadi ülalpidamiskulude vähendamine ei ole muutunud veel asutuste ja organisatsioonide juhtide pideva hoole objektiks. Paljud ministriumid ja ametkonnad lubavad pidada töötajaid üle ettenähtud koosseisu. Suuri liialdusi esineb oblastite, linnade ja rajoonide asutuste ning organisatsioonide aparatuurides.

Kogemused näitavad, et administratiiv-juhtimisaparaaati töö täiustamine ja samuti ka varumis- ning turustamisorganisatsiooni parandamine vabastavad praegu ja tulevikus osa töötajaid. Majandus- ja parteiorganisatsioonide kohustuseks on vabanenud töötajate õige ärakasutamine rahvamajanduse arendamise huvides. Vastavad ministriumid, Tööjõureservide Ministrium ja partei- ning ametiühingorganisatsioonid on kohustatud hoolitsema selle eest, et see kaader saaks vajaliku töö kvalifikatsiooni ja võiks rakendada oma jõudu neis majandusharudes, millele arendamine nõuab kaadri suurendamist.

Kõigis rahvamajandusharudes esinevad liialdused aineliste, rahaliste ja tööjõuressursside kulutamises annavad tunnistust sellest, et paljud juhtivad töötajad on unustanud kokkuhoiurežiimi, ei hoolitse riiklike ressursside aruka ja kokkuhoidliku kulutamise eest, ei ilmuta vajaliku hoolt nende poolt juhitavate ettevõtete ja asutuste rahanduslik-majandusliku tegevuse parandamise eest, parteiorganisatsioonid aga ei märka neid puudusi ega paranda selliseid juhtivaid töötajaid.

Ülesanne seisab selles, et teha lõpp majandusjuhtide ja parteiorganisatsioonide ükskõiksele suhtumisele ebamajanduslikkuse ja pillamise faktidesse. Rangeima kokkuhoiurežiimi teostamise küsimused peavad alati olema kogu meie majandus- ja parteitöö keskpunktis. Me peame väsimatult hoolitsema nõukogude inimeste kasvatamise eest ühiskondlikku, sotsialistlikku omandisse hoolika suhtumise valmis. Tarvis on välja juurida igasugu-

sed liialdused aineliste, tööjõu- ja rahaliste ressursside kulutamises ja süstemaatiliselt kindlustada ülesannete täitmist ning ületamist toodangu omahinna alandamise alal. Tarvis on kõvendada võitlust ebamajanduslikkusega, järsult alandada lisakulusid töötuses, ehitustöödel, transpordis, põllumajanduses, kaubanduslikes, varumis- ja turustamisorganisatsioonides, otsustavalt muuta lihtsamaks ja teha odavamaks riiklikku ning majanduslikku aparaaati, tugevdada rahandusorganite poolt majandusplaanide täitmise ja kokkuhoiurežiimist kinnipidamise üle rubla abil teostatavat kontrolli. Meie majanduskaader peab täiuslikult kätte õppima sotsialistliku majandamise meetodid, ta on kohustatud tõstma oma tehnilise ja majandusliku ettevalmistuse taset, süstemaatiliselt parandama tootmismeetodeid, otsima leidma ja ära kasutama reserve, mis peituvad rahvamajanduses.

* * *

Rahvamajanduse arendamise alal esinevate ülesannete edukaks täitmiseks on suure tähtsusega sotsialistliku võistluse edasiarendamine. Partei on alati osutanud suurt tähelepanu võistluse organiseerimisele ja arvanud, et peamine sotsialistlikus võistluses seisab selles, et järele tõmmata mahajäänuid, et joonduda töös parimate järgi. Meie ühiskonna tingimustes etendab igas sotsialistliku ülesehitustöö lõigus väga suurt osa positiivne eeskuju töös Nõukogude inimesed veenduvad iga päev omaenda kogemuste varal selles, et parim eeskuju tootmise organiseerimises, uue tehnika juurutamine, iga liiki täiustused ja leiutused toovad paratamatult kaasa töö kergemise, põhjustavad töötajate ainelise heaolu paranemise. Kõigis sotsialistliku ülesehitustöö lõikudes esineb hulk näiteid töötajate loovast initsiatiivist, mis on suunatud sotsialistliku tootmise lakkamatu tõusu ja täiustamise kindlustamisele. Meie rahvas on ammast ajast kuulnud oma loova initsiatiivi, taipikkuse ja leidlikkusega.

Sotsialismi vaenlased ja nende iga liiki käsilased kujutavad sotsialismiku individuaalsuse mahasurumise süsteemi. Ei ole midagi primitiivsemat ja vulgaarsemat sedalaadi kujutlusest. On tõestatud, et sotsialistlik süsteem on taganud isiksuse vabastamise, individuaalse ja kollektiivse loomingu õitsengu ja loonud tihvimused rahvahaljades peituvate talentide ning annete igakülgseks arenemiseks.

Meie maal hinnatakse kõrgelt ja ergutatakse meelsasti ausat tööd Partei ja valitsus kasutavad laialdaselt töötajate premeerimise ning autasustamise

süsteemi saavutuste ja edusammude eest töös kõigil rahvamajanduse ja kultuuri aladel. Ainult aja jooksul pärast NSV Liidu ordenite ja medalitega 1 346 000 töölise, kolhoosnikut, teadlast, insener-tehnilist töötajat, teenistajat, arsti, õpetajat ning teisi töötajaid. Meie maa 6480 töötaja väljapaistvat novaatorlikku tegevust on hinnatud sotsialistliku töö kangelase kõrge nimetuse andmisega.

Partei-, nõukogude, majandus-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide ülesanne seisab selles, et laialdasemalt arendada võistlust kõigis

sotsialistliku ülesehitustöö lõikudes, kõigi jõududega toetada eesrindlaste ja novaatorite positiivseid tööeskujusid ning progressiivseid algatusi, igati levitada eesrindlike kogemusi kogu töötajate massi hulgas selleks, et aidata mahajäänul tõusta eesrindlaste tasemeni. Uue võitluses vana vastu, eesrindliku võitluses mahajäänu vastu on tähtis mitte ainult näha neid jõude, kes on uue ühiskonna korra loojaks, vaid on tarvis pidevalt neid jõude kasvatada, hoolitseda kõigiti nende arendamise eest, väsimatult organiseerida ja täiustada neid eduka edasiliikumise huvides.

2. Rahva ainelise heaolu, tervishoiu ja kultuuritaseme edasine tõus

Saavutatud edu kõigis rahvamajandusharudes viis nõukogude ühiskonna ainelise ja kultuurilise elutaseme edasisele tõusule. See on täiesti seadusepärane, teist tulemust ei saanudki olla, sest meie maal on sotsialistliku tootmise arendamise eesmärgiks ühiskonna pidevalt suurenevate aineliste ja kultuuriliste tarviduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine.

Nõukogude rahva heaolu tõusu põhiliseks näitajaks on rahvatulu pidev kasv. Ajavahemikul 1940. aastast kuni 1951. aastani suurenes NSV Liidu rahvatulu 83 protsendi võrra. Erinevalt kapitalistlikest maadest, kus üle poole rahvatulust omastavad eksploatorlikud klassid, on Nõukogude Liidus kogu rahvatulu töötajate päralt. NSV Liidu töötajad saavad oma isiklike aineliste ja kultuuriliste tarviduste rahuldamiseks ligi $\frac{3}{4}$ rahvatulust, ülejäänud osa aga läheb sotsialistliku tootmise laiendamisele ning teisteks üldriiklikeks ja ühiskondlikeks vajadusteks.

Tööliste ja teenistujate reaalsel ja talupoegade reaalsel sissetulekute suurenemise tähtsaimaks allikaks on valitsuse poolt järjekindlalt teostatav massitarbekaupade hindade alandamine. Ajavahemikul 1947—1952 viiel korral läbiviidud riiklike jaehindade alandamise tulemusena on toidu- ja tööstuskaupade hinnad praegu keskmiselt 2 korda madalamad kui 1947. aasta IV kvartalis.

Teatavasti saavad töölised ja teenistujad meie maal riigi arvel abiraha sotsiaalhoolekande alusel, pensione sotsiaalkindlustuse alusel, tasuta või suure hinnaalandusega tuusikuid sanatooriumidesse, puhkekodudesse ja lasteasutustesse, saavad iga aasta puhkust palga säilitamisega. Kõik töötajad linnas ja maal saavad tasuta arstiabi. Riik maksab linnas ja maal abirahasid lasterikastele ja üksikutele emadele;

kindlustab tasuta õpetuse algkoolis ja seitsmeklassilises koolis; annab õppijatele stipendiume. Mainitud väljamakse ja soodustusi said töötajad linnas ja maal 1940. aastal 40,8 miljardi rubla suuruses summas, 1951. aastal aga 125 miljardi rubla suuruses summas.

Tööliste ja teenistujate rahapalga tõusu, talupoegade rahaliste ja naturaalsete sissetulekute suurenemise, massitarbekaupade hindade alandamise ning riigi arvel elanikkonnale tehtavate teiste väljamaksete tulemusena olid töölise ja teenistujate reaalsed sissetulekud, arvestatult ühe töötaja kohta, 1951. aastal umbes 57 protsenti kõrgemad kui 1940. aastal, ning talupoegade reaalsed sissetulekud, arvestades ühe töötaja kohta, olid umbes 60 protsenti kõrgemad.

Viienda viie aasta plaani kohta käivate direktiivide projektiga nähakse ette NSV Liidu rahvatulu suurenemine viie aasta jooksul vähemalt 60 protsendi võrra, töölise ja teenistujate reaalsel suurenemine, arvestades jaehindade alandamist, vähemalt 35 protsendi võrra, kolhoosnikute rahaliste ja naturaalsete sissetulekute suurenemine (rahalisel väljenduses) vähemalt 40 protsendi võrra.

Meie maal teostatakse suurt elamute ja kommunaalasutuste ehitamist. Ainuüksi sõjajärgsel aastail on linnades ja töölisasulades ehitatud elamuid üldpinna üle 155 miljoni ruutmeetri ja maal on ehitatud üle 3,8 miljoni elamu. Eriti suuri töid elamute ehitamise alal on tehtud okupatsiooni all olnud rajoonides. Kuid vaatamata elamuehituse suurele ulatusele on meil veel kõikjal tunda teravat puudust elamutest. Paljud ministereeriumid ja kohalikud nõukogud ei täida aastast aastasse nende jaoks kindlaksmääratud elamuehituse plaani ja riigi poolt selleks otstarbeks antavaid summasid ei kasutata täielikult ära. Ainuüksi kahe

viimase aasta jooksul on elamuehituse plaanide täitmatajätmise tagajärjel andmata jäänud üle 4 miljoni ruutmeetri elamispinna. Meil ei ole veel kadunud niisugused majandusala ja partei juhtivad töötajad, kes peavad hoolitsemist töötajate vajaduste eest elamute alal teisejärguliseks asjaks ega võta tarvitusele abinõusid elamute ehitamise ja remontimise plaanide täitmiseks. Ülesanne seisab selles, et kõigjal laiendada elamute ehitamist. Viienda viie aasta plaani kohta käivate direktiivide projektis on ette nähtud kapitaalvahetuste suurendamine riiklikule elamuehitusele umbes kahekordseks, võrreldes neljanda viisaastakuga.

Partei ja valitsus on alati suuresti hoolitsenud ja hoolitsevad meie rahva tervise säilitamise eest. Riiklikud kulud tervishoiule, kaasa arvatud kulud selleks otstarbeks sotsiaalkindlustuse summade arvel, suurenesid 11,2 miljardilt rublalt 1940. aastal 26,4 miljardi rublani 1951. aastal. Sellel alusel saavutati elanikkonna meditsiinilise ja sanitaarse teenindamise edasine paranemine ja laienemine. Haiglate voodikohtade arv linnades ja maal oli 1951. aastal 30 protsenti suurem kui 1940. aastal. Laiendatud on sanatooriumide võrku. Arstide arv meie maal suurenes 80 protsendi võrra.

Rahva ainelise elujärje ja kultuuritaseme tõusu ja elanikkonna meditsiinilise teenindamise parandamise tulemusena on meie maal vähenenud surevus. Viimase kolme aasta jooksul moodustas elanikkonna puhaskasv juurdekasv 9 500 000 inimest.

Kulud haridusele suurenesid 22,5 miljardilt rublalt 1940. aastal 57,3 miljardi rublani 1951. aastal, s. o. rohkem kui 2,5 korda. Ainuüksi sõjajärgsetel aastatel on ehitatud 23 500 kooli. Õppijate arv NSV Liidus on praegu 57 miljonit inimest ehk peaaegu 8 miljonit inimest rohkem kui 1940. aastal. Tunduvalt on laiendatud õpetuse andmist 7-aastastes ja 10-aastastes koolides; õppijate arv 5.—10. klassides suurenes ajavahemikul 1940—1951 25 protsenti. Õppijate arv tehnikumides ja teistes spetsiaalsetes keskõppeasutustes suurenes sellel perioodil 40 protsendi võrra, õppijate arv kõrgemates õppeasutustes aga 67 protsendi võrra. Ainuüksi 1952. aastal lasksid kõrgemad õppeasutused välja 221 000 noort spetsialisti mitmesuguste rahvamajandusharude jaoks ja võtsid tänavu vastu 375 000 uut inimest. Praegu töötab meie maal ligi 5,5 miljonit spetsialisti kõrgema ja spetsiaalse keskharidusega, s. o. 2,2 korda rohkem kui enne sõda.

Arvestades teaduse järjest kasvavat tähtsust meie ühiskonna elus, hoolitseb partei pidevalt teaduse arendamise eest. Nõukogude riik arendab suure

teadusliku uurimise instituutide võrgu ehitamist ja varustamist, on loonud kõige soodsamad tingimused teaduse õitsenguks, kindlustanud teadusliku kaadri ettevalmistamise laia ulatuse. Teadusliku uurimise instituutide, laboratooriumide ja teiste teaduslike asutuste arv NSV Liidus suurenes 1560-lt 1939. aastal 2900-ni 1952. aasta alguseks. Teaduslike töötajate arv suurenes selle aja jooksul peaaegu kahekordseks. Riiklikud kulud teaduse arendamisele aastail 1946—1951 moodustasid 47,2 miljardit rubla.

Möödunud aastate jooksul arendati laialdaselt kultuur-hariduslike asutuste võrku linnades ja maal. Praegu on meie maal 368 000 iga tüüpi raamatukogu. 1939. aastaga võrreldes on raamatukogude arv suurenenud rohkem kui 120 000 võrra. Raamatute aastane tiraaž ulatub 800 miljonile eksemplari ja on 1940. aastaga võrreldes suurenenud 1,8 korda. Helikinosaadmete arv linnades ja maal on ajavahemikul 1939. aastast suurenenud peaaegu kolmekordseks.

Nõukogude kultuuri väga tähtsaks ja lahutamatuks osaks on kirjandus ja kunst. Meil on suuri edusamme nõukogude kirjanduse, kujutava kunsti, teatri ja kino arendamises. Sellest annab kujukalt tunnistust see, et paljudele selle ala andekatele tegelastele määratakse iga aasta Stalini preemiaid. Stalini preemia laureaadi austava nimetuse on saanud 2339 kirjan-duse ja kunsti alal töötajat.

Kuid oleks ebaõige suurte edusammude taga mitte näha suuri puudusi meie kirjanduse ja kunsti arendamises. Asi seisab selles, et vaatamata tõsiste edusammudele kirjanduse ja kunsti arendamises, ei ole paljude teoste ideelis-kunstiline tase ikka veel küllalt kõrge Kirjanduses ja kunstis ilmub veel palju keskpäraseid, halle, vahel aga ka lihtsalt haltuurseid teoseid, mis moonutavad nõukogude tegelikkust. Nõukogude ühiskonna mitmekülgset ja pulbitsevat elu kujutatakse mõnede kirjanike ja kunstnike loomingu loiolu ja igavalt. Ei ole kõrvaldatud puudused niisugusel tähtsal ja populaarsel kunstialal, nagu seda on kino. Meil osatakse teha häid filme, millel on suur kasvatulik tähtsus, kuid niisuguseid filme luuakse ikka veel vähe. Meie kinematograafial on kõik võimalused selleks, et välja lasta palju häid ja mitmekesiseid kinofilme, kuid neid võimalusi kasutatakse halvasti.

Tuleb arvestada, et nõukogude inimese ideeline ja kultuuriline tase on mõõtmatuult kasvanud, partei kasvatab tema maitset parimate kirjandus- ja kunstiteoste varal. Nõukogude inimesed ei salli hallust, ideelagedust, vaskkust ja esitavad kõrgeid nõudeid

meie kirjanike ja kunstnike loomingu üle Oma teostes peavad meie kirjanikud ja kunstnikud piitsutama pahesid, puudusi, haiglast nähtusi, mis on levinud ühiskonnas, näitama positiivsetes kunstilistes kujudes uut tüüpi inimesi kogu nende inimväärikuse suurepärasuses ja seega soodustama meie ühiskonna inimestes iseloomude, tavade ja harjumuste kasvatamist, mis on vabad kapitalismi poolt sünnitatud paistetest ja pahedest. Kuid meie nõukogude ilukirjanduses, dramaturgias ja ka kinematograafias puuduvad seni-ajani niisugused kunstiteoste liigid nagu satiir. Oleks ebaõige arvata, et meie nõukogude tegelikkus ei anna materjali satiiri jaoks. Meile on vaja nõukogude gogoleid ja ššedrine, kes satiiiritulega põletaksid elust välja kõik, mis on negatiivne, kõdunenud, kärbunud kõik see, mis pidurdab edasilükkumist.

Meie nõukogude kirjandus ja kunst peavad julgeit näitama elulisi vastuolusid ja konflikte, oskama kasutada kriitikalrelva kui üht tõhusat kasvatamise vahendit. Realistliku kunsti jõud ja tähtsus seisab selles, et ta saab ja peab välja selgitama ja ära näitama lihtsa inimese kõrgeid vaimseid omadusi ja tüüpilisi positiivseid jooni, looma tema ilmeka kunstilise kaju, mis on seda väärt, et ta oleks inimestele eeskujuks ja jäliendamise objektiks.

Meie kunstnikud, kirjanikud ja kunsti alal töötajad peavad oma loovas töös kunstiliste kujude loomise alal alati meeles pidama, et tüüpiline on mitte üksnes see, mis kõige sagedamini esineb, vaid see, mis kõige täielikumalt ja teravamalt väljendab antud sotsiaalse jõu olemust. Marksistlik-leninliku arusaamise järgi tüüpiline ei tähenda sugugi mingit statisti-

list keskmist. Tüüpilisus vastab antud sotsiaalse-ajaloolise nähtuse olemusele, ja ei ole mitte lihtsalt kõige levinum, kõige rohkem korduv, igapäevane. Teadlik liidamine, kaju teravdamine ei kaota tüüpilisust, vaid näitab selle täielikumalt ära ja rõhutab seda. Tüüpiline on realistlikus kunstis parteilisuse avaldumise peamine sfäär. Tüüpilisuse probleem on alati poliitiline probleem.

Kõrget ja õilsat ülesannet, mis seisab kirjanduse ja kunsti alal töötajate ees, saab edukalt lahendada ainult tingimusel, kui me peame otsustavat võitlust haldtuura vastu meie kunstnike ja kirjanike töös, kui kõrvetatakse halastamatult välja vale ja roiskumine kirjandus- ja kunstiteostest. Määratu suured kohustused suures võitluses uue ja helge kasvatamise alal ning kõdunenu ja kärbunu väljajuurimise alal ühiskondlikust elust lasuvad meie kirjanduse ja kunsti alal töötajail. Meie kirjanike, kunstnike, heliloojate, kinematograafia alal töötajate kohuseks on sügavamalt tundma õppida nõukogude ühiskonna elu, luua suuri kunstiteoseid, mis on meie suure rahva vääri-

lised. Seltsimehed! Meil on suuri edusamme nõukogude rahva ainelise heaolu parandamise ja kultuuri tõstmise alal. Kuid me ei või rahulduda saavutatuga. Ulesanne seisab seiles, et kogu rahvamajanduse arendamise alusel kindlustada nõukogude inimeste ainelise elujärje ja kultuuritaseme edasine pidev tõus. Meie partei hoolitseb ka edaspidi väsimatult nõukogude inimeste pidevalt kasvavate tarviduste maksimaalse rahuldamise eest, sest nõukogude inimese hüvang, nõukogude rahva õitseng on meie parteile ülimaldseks seaduseks.

3. Nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra edasine tugevdamine

Pärast partei XVIII kongressi möödunud perioodi kestel on jätkunud meie Nõukogude riigi kasv, arenemine ja tugevnemine.

Kasvanud ja tugevnenud on meie riigi majanduslik alus — tootmisvahendite sotsialistlik omand. Selle aja jooksul on veelgi tugevnenud tööliste, talupoegade ja intelligentide sõbralik koostöö kes moodustavad nõukogude sotsialistliku ühiskonna.

Suurimate raskuste ees osutus meie ühiskondlik ja riiklik kord, nagu näitavad sõjakogemused, kõige kindlamaks, eluvõimelisemaks ja vastupidavamaks korraks maailmas. Nõukogude sotsialistliku korra vankumatu võimsus on selletatav sellega, et ta on tõeliselt rahvalik kord, mis on loodud rahva

enese poolt, millele kuulub rahva võimas toetus, mis kindlustab rahva kõigi aineliste ja vaimsete jõudude õitsengu.

Marksismi vaenlased ja vulgariseerijad jutlustasid meie üritusele kõige kahjulikumate teooriat — kapitalistliku ümbruskonna tingimustes Nõukogude riigi nõrgenemise ja väljasuremise teooriat. Purustades ja heites kõrvale selle mäda teooria, esitas ja põhjendas partei järelduse selle kohta, et tingimustes, kus sotsialistlik revolutsioon on võitnud ühel maal, enamikus teistes maades aga valitseb kapitalism, peab võitnud revolutsiooni maa mitte nõrgendama, vaid igati tugevdama oma riiki, et riik säilib ka kommunismi ajal, kui on olemas kapitalistlik ümb-

ruskond. Meil ei oleks olnud neid edusamme meie rahvlikus ülesehitustöös, mille üle me nüüd uhked oleme, kui me oleksime lasknud meie riigil nõrgeneda. Me oleksime olnud relvadeta vaenlaste ees ja sõjalise purustamise hädahoju ees, kui me ei oleks tugevdanud meie riiki, meie armeed, meie karistus- ja luureorganeid. Partei muutis Nõukogudemaad vankumatuks sotsialismi kindluseks sellepärast, et ta igati tugevdas ja tugevdab sotsialistlikku riiki.

Võttes ette kallaletungi meie maale, lootsid fašistlikud röövvalutajad nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra sisemisele ebakindlusele, nõukogude tagala nõrkusele. Kuid teatavasti lükkas sõda need lootused ümber. Leidsid täielikult kinnitust seltsimees Stalini ajaloolised sõnad selle kohta, et sõja korral meie maa tagala ja rinne nende homogeensuse ja sisemise ühtsuse tõttu on tugevamad kui ühelgi teisel maal. Sõja käigus tugevnesid Nõukogude riigi relvastatud jõud ja tagala. Nõukogude inimeste ennastalgav töö tagalas ning Nõukogude armee ja sõjalaevastiku kangelaslik võitlus rindel läksid ajalukku kui rahva enneolematu kanglastegu kodumaa kaitsmisel. Meie armeed ja laevastikku ehitati nad tugevnesid ja võitlesid seltsimees Stalini vahetul juhtimisel. Geniaalne väepealik ja nõukogude rahva ajalooliste võitude organiseerija Suures Isamaasõjas seltsimees Stalin on loonud eesrindliku nõukogude sõjateaduse, relvastas meie armeed vaenlase võitmise kunstiga. Meie rahvas armastab oma armeed ja oma laevastikku, ümbritseb neid alalise hoolitsuse ja tähelepanuga. Nõukogude Liidu relvastatud jõud on olnud, on ja jäävad meie kodumaa julgeoleku kindlaks toeks.

Suur Isamaasõda ja järgnenud rahu-liku arengu aastad on veel kord näidanud, et partei juhtimisel loodud nõukogude ühiskondlik kord on ühiskonna organiseerimise parim vorm, et nõukogude riiklik kord on paljurahvuselise riigi eeskujuks. Paljud meie vaenlased ja meie paha soovijad kodanlikust leerist on lõpmatult korrutanud, et Nõukogude paljurahvuseline riik on ebakindel, nad lootsid lõhe tekkimisele NSV Liidu rahvaste vahel, ennustasid Nõukogude Liidule paratamatut kokkuvaremist. Nad otsustasid meie riigi üle oma kodanlike maade järgi, millele on omased rahvuslikud vastuolud ja tülid. Sotsialismi vaenlased ei suuda mõista, et Suure Oktoobrirevolutsiooni ja sotsialistlike ümberkujunduste tulemusena on kõik meie maa rahvad seotud omavahel kindla sõprusega täieliku võrdõiguslikkuse alusel. Meie partei, teostades kõrvalekaldumatult leninlik-stalinlikku rahvuspoliitikat, on

tugevdanud Nõukogude paljurahvuselist riiki, arendanud sõprust ja vastastikust koostööd Nõukogude Liidu rahvaste vahel, igati toetanud, kindlustanud ja ergutanud meie maa rahvaste rahvuslike kultuuride õitsengut, pidanud leppimatut võitlust kõikvõimalike natsionalistlike elementide vastu. Nõukogude riiklik kord, pidanud vastu rasketele sõjakatsumustele, saanud kogu maailmale rahvaste tõelise võrdõiguslikkuse ja koostöö eeskujuks ning musternäiteks, demonstreerib leninlik-stalinlike ideede suurt triumfi rahvusküsimuses. Meie partei hoiab nüüd ja edaspidi kui silmatera NSV Liidu rahvaste ühtsust ja sõprust, tugevdab nüüd ja edaspidi Nõukogude paljurahvuselist riiki

Aruandeperioodil astusid nõukogude perre uued rahvad. Moodustati Leedu, Moldaavia, Läti ja Eesti nõukogude sotsialistlik vabariik. Taasühendati ühtsesse riiki kogu ukraina rahvas. Valgevenemaa kogus ühte perre kogu valgevene rahva. Loodes on meil uued piirid, mis on õiglasemad ja vastavad rohkem meie maa riigikaitse huvidele. Kaug-Idas sai Nõukogude Liit tagasi varem Venemaalt äraikistud Lõuna-Sahhalini ja Kuriili saared. Nüüd vastavad Nõukogude Liidu riigipiirid kõige rohkem meie maa rahvaste arenemise ajalooliselt kujunenud tingimustele.

Vennasvabariikide rahvaste abiga on uued liiduvabariigid lühikese ajaga mitte ainult kaugele edasi liikunud industrialiseerimise alal, vaid ka teostanud väiketalupidamise üleviimise sotsialismi teele, viinud lõpule kollektiviseerimise ja arendavad edukalt sotsialistlikku põllumajandust.

Sõjajärgsel perioodil on veel rohkem arenenud ja tugevnenud meie riigi peamine funktsioon — majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatustliku töö funktsioon. Sotsialistliku ülesehitustöö laialdane arenemine ning ülesanne lähendada veelgi rajooni, linna ja küla juhtimist partei ja nõukogude poolt tekitasid vajaduse teha rida muudatusi meie riigi administratiiv-territoriaalses korralduses — moodustada uued oblastid, ringkonnad ja rajoonid. Rahvamajanduse kasv nõudis edasisi muudatusi mitmesuguste tööstuse ja põllumajanduse harude ning teiste rahvamajandusarude riikliku juhtimise organisatsioonilistes vormides. See peegeldus riigivalitsemise keskorganite ühendamises ja uute keskorganite loomises.

Meie riigi tugevdamises on omanud suurimat tähtsust sotsialistliku demokraatismi põhimõtete kõrvalekaldumatu teostamine, põhimõtete, mis on Stalinliku Konstitutsiooni aluseks. Sõjajärgsetel aastatel viidi kahe korral läbi

NSV Liidu Ülemnõukogu, liidu- ja auto-
noomsete vabariikide ülemnõukogude
ning tööraha saadikute kohalike nõu-
kogude valimised. Need valimised toi-
musid määratu suure poliitilise vaimus-
tusega ja väljendasid uuesti meie rah-
va ühtsust, rahva piiratud usaldust meie
kommunistlikule parteile ja Nõukogude
valitsusele. (Tormilised kiidu-
avaldused.)

*

Partei ülesanded sise poliitika alal:

1) jätkata kõrvalekaldumatult meie
riigi majandusliku võimsuse tugevda-
mist, organiseerides ja suunates nõu-
kogude rahva rahulikku tööd NSV Liidu
arendamise viienda viie aasta plaani
suurte ülesannete täitmisele ja üle-
tamisele plaani, mis on tähtsaks eta-
piks üleminekul sotsialismilt kommu-
nismile;

2) teostada tööstuse ja transpordi
edasine tõus. Laiemalt juurutada töös-
tuses, ehituses ja transpordis teaduse
ja tehnika uusimaid saavutusi, igati
tõsta tööviljakust, kõvendada distsi-
pliini riiklike plaanide täitmisel, kind-
lustada toodangu kõrge kvaliteet. Pi-
devalt alandada toodangu omahinda,
mis on kõigi kaupade hulgi- ja jae-
hindade süstemaatilise alandamise
aluseks;

3) teostada põllumajanduse edasine
tõus selleks, et lühikese ajaga luua
meie maal elanikkonnale toiduainete
ja kergetööstusele toorainete küllus.
Kindlustada põllumajanduse peaüles-
ande tingimatu täitmine — igati tõsta
kõigi põllumajanduslike kultuuride
viljakust ja suurendada loomade arvu
ning tõsta samal ajal loomade produk-
tiivsust suurendada põllunduse ja
loomakasvatuse kogu- ja kaubatoogan-
gut. Parandada traktorijaamade ja sov-
hooside tööd. Tõsta kolhoosnikute töö-
viljakust, tugevdada veelgi kolhooside
ühismajapidamist, suurendada nende
rikkust ja sellel alusel kindlustada
kolhoositalurahva ainelise heaolu eda-
sine tõus;

4) teostada rangeimat kokkuhoiure-
žiimi kõigis rahvamajanduse lüülides ja
kõigil valitsemise aladel;

5) arendada edasi eesrindlikku nõu-
kogude teadust ülesardega asuda maa-
ilma teaduses esikohale. (Kiidu-
avaldused.) Suunata teadlaste jõu-
pingutused meie maa hiiglasuurte loo-
duslike ressursside kasutamise teadus-
like probleemide kiiremale lahendamise-
le. Tugevdada teaduse loovat koos-
tööd tootmisega, silmas pidades, et see
koostöö rikastab teadust praktika ko-
gemustega, praktilistel töötajatel aga
aitab kiiremini lahendada nende ees
seisvaid ülesandeid;

6) igati arendada meie kodumaa töö-
tajate loovat initsiatiivi, laiemalt aren-
dada sotsialistlikku võistlust, väsimatult
hooldada selle eest, et kõigil sot-
sialistliku ülesehitustöö aladel järjest
rohkem tekiks positiivseid, väga häid
eeskujusid töö korraldamisel uut viisi,
sihikindlalt levitada kogu töötajate
massi hulgas neid väga häid eeskujusid
selleks, et tööriindel järjest rohkem
ja rohkem toimuks joondumine meie
ühiskonna eesrindlike töötajate järgi;

7) parandada veelgi meie rahva aine-
list heaolu; pidevalt tõsta tööliste ja
teenistujate reaalpalka, parandada töö-
tajate korteritingimusi; igati kaasa ai-
data talupoegade sissetulekute suure-
nemisele. Arendada nõukogude kul-
tuuri; parandada rahvahariduse ja ter-
vishoiu korraldust; väsimatult hooldada
nõukogude kirjanduse ja kunsti
edasiarendamise eest;

8) igati tugevdada meie ühiskondlik-
ku ja riiklikku korda. Edasi arendada
nõukogude inimeste poliitilist aktiiv-
sust ja patriotismi, tugevdada meie
maa rahvaste moraalse ja poliitilist
ühtsust ning sõprust;

9) valvsalt jälgida sõjaõhutamata se-
pitsusi. Igati tugevdada Nõukogude ar-
meed, sõjalaevastikku ja luureorga-
neid. (Tormilised kiiduavaldused.)

III

PARTEI

Meie Nõukogude kodumaa võimsuse
järjekindel kasv on kommunistliku
partei õige poliitika ja tema poolt selle
poliitika elluviimiseks tehtava organi-
seerimistöö tulemus. Partei kui nõuko-
gude ühiskonna suunav ja juhtiv jõud
kindlustas meie maa õigeaegse etteval-
mistamise riigi aktiivseks kaitseks, su-
nas rahva kõik jõupingutused vaenlase
purustamisele sõja-aastail ja rahvama-
janduse uue võimsa tõusu saavutamisele
sõjajärgsel perioodil.

Nõukogude rahva ajalooline võit Suu-
res Isamaasõjas, neljanda viisaastaku
plaani ennetähtaegne täitmine, rahva-
majanduse edasiarendamine, nõukogude
rahva ainelise heaolu ja kultuurilise
elutaseme tõstmine, nõukogude ühis-
konna moraalse ja poliitilise ühtsuse
ning meie maa rahvaste sõpruse tugev-
nemine, kõigi rahu- ja demokraatialeeri
jõudude koondumine Nõukogude Liidu
ümber — niisugused peamised tule-
mused, mis kinnitavad, et meie partei

poliitika on õige. (Tormilised, kauakestvad kiidua valdused.)

Aruandeperiood oli partei edasise tugevnenemise periood, partei ridade täieliku ühtsuse ja monoliitsuse tugevnenemise periood. Meie partei ühtsus, mis võideti kätte leninismi vaenlaste vastu peetud ägedas võitluses, on tema sise-mise olukorra, tema siseelu kõige iseloomulikumaks jooneks. Selles seisab meie partei jõu ja võitmatuse allikas. (Kestvad kiidua valdused.)

Partei ridade ühtsus oli nõukogude rahva poolt Suures Isamaasõjas võidu saavutamise otsustav tingimus. Suure Isamaasõja kõige raskemate katsumuste päevil, kui otsustati kodumaa saatuse küsimus, tegutses meie partei kui ühtne võitlusorganisatsioon, kes ei tunne oma-enda ridade kõikumisi ja lahkelsid. Sõja tulemuste valguses kerkib kogu oma suuruses meie ette selle leppimatu võitluse tähtsus, mida meie partei pidas rea aastate vältel marksismi-leninismi igasuguste vaenlaste vastu, trotskistlik-buhhaarinlike degenerantide vastu, kapitalantide ja reeturite vastu, kes püüdsid parteid õigelt teelt kõrvale juhtida ja tema ridade ühtsust lõhkuda. On tõestatud, et need alatud reeturid ootasid sõjalist kallaletungi Nõukogude Liidule, lootsid Nõukogude riigile anda raske silmapilgu hoobi seljatagant meie rahva vaenlaste kasuks. Purustanud trotskistlik-buhhaarinliku põrandaluse, mis oli kõigi Nõukogude-vastaste jõudude külgetõmbekeskuseks meie maal, puhastanud meie partei ja nõukogude organisatsioonid rahvavaenlastest, hävitas partei sellega õigeaegselt igasuguse võimaluse „viienda kolonni“ tekkimiseks NSV Liidus ja valmistas meie maa poliitiliselt ette riigi aktiivseks kaitseks. Ei ole raske mõista, et kui seda ei oleks õigeaegselt tehtud, siis me oleksime sõja päevil sattunud nii rindelt kui ka tagalast tulistatavate inimeste olukorda ning oleksime võinud kaotada sõja.

Oma ridade vankumatu monoliitsuse eest on partei tänu võlgu eeskätt meie juhibe ja õpetajale seltsimees Stalinile, kes kaitseb partei leninlikku ühtsust. (Kõik tõusevad püsti. Tormilised, kauakestvad kiidua valdused, mis paisuvad ova tsiooniks.) Partei ridade ühtsus on olnud, on ja jääb meie partei tugevuse ja võitmatuse aluseks. Karastunud sõja karmide katsumuste tules ja võitluses sõjajärgse aja raskuste vastu, tuli meie partei käesolevale kongressile veelgi tugevamana ja ühtsemana, kindlamini kui kunagi koondununa oma Keskkomitee ümber. (Tormilised, kauakestvad kiidua valdused.)

Meie partei jõud seisab selles, et ta on tihedate sidemetega seotud laiate rahvahulkadega ja on tõeline rahva-

partei, kelle poliitika vastab rahva eluliste huvidele. Töötajate koondamisel partei ümber ja nende kasvatamisel kommunismi vaimus on tõsiselt tõusnud niisuguste massiorganisatsioonide osatähtsus, nagu seda on nõukogude ametiühingud ja kommunistlik noorsooühing. Võitluses meie kodumaa vabaduse ja sõltumatuse eest, kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest on partei muutunud veelgi lähedasemaks rahvale ja tugevdanud oma sidemeid töötajate laiate hulkadega. Nõukogude rahvas toetab talle täit usaldust. (Tormilised kiidua valdused.)

Kujukalt tõendab partei ja rahvahulkade sidemete tugevnenemist ning tema autoriteedi suurenemist nõukogude rahva hulgas partei ridade kasv XVIII kongressi ajaks kuulus partei ridadesse 1 588 852 partei liiget ja 888 814 partei liikmekandidaati kokku 2 477 666 inimest. 1. oktoobriks 1952 oli parteis 6 882 145 inimest, sealhulgas 6 013 259 partei liiget ja 868 886 partei liikmekandidaati. (Kiidua valdused.)

Suure Isamaasõja aastail, vaatamata partei suurtele kaotustele rinnetel, partei arvuline koosseis ei vähenenud. vaid koguni suurenes rohkem kui 1 600 000 inimese võrra Parteisse tulid kõige kindlamad nõukogude inimesed Nõukogude armee ja laevastiku sõjameeste ridadest, kes vapralt võitlesid rinnetel, tööliisklassi, kolhoositalurahva ja nõukogude intelligenti eesrindlike esindajate hulgas, kes ennastsalgavalt sepi-tasid tagalas võitu vaenlase üle.

Pärast sõja lõppemist otsustas partei Keskkomitee vastuvõttu parteisse mõnevõrra pidurdada, kuid ikkagi see edenes kiires tempos. Partei märkas, et tema ridade kiirel kasvul on ka oma miinused, et see viib partei ridade poliitilise teadlikkuse mõningale langusele, partei kvalitatiivse koosseisu teatud halvenemisele. Tekkis teatud ebakõla partei ridade arvulise kasvu ning partei liikmete ja liikmekandidaatide poliitilise hariduse taseme vahel. Selle ebakõla likvideerimiseks ja partei kvalitatiivse koosseisu edasiseks parandamiseks tunnistas Keskkomitee vajalikuks mitte forsseerida partei ridade edasist kasvu ja koondada partei organisatsioonide tähelepanu partei liikmete ja liikmekandidaatide poliitilise taseme tõstmise ülesannetele. Vastavalt Keskkomitee juhenditele hakkasid partei organisatsioonid hoolikamalt läbi viima valikut partei ridadesse, suurendasid nõudeid parteisse astujate vastu, organiseerisid laialdase poliitilise haridustöö kommunistide hulgas. Selle tulemuseks on meil partei ridade poliitilise taseme, meie kaadri marksistlik-leninliku teadlikkuse kaheldamatu tõus. Kuid ei tohi arvata, et partei poolt seatud ülesanne — likvideerida kommunistide poliitilise ettevalmistuse taseme mahajää-

mine partei ridade kasvust — on juba lahendatud. Seetõttu tuleb ka edaspidi jätkata joont parteisse vastuvõtmise piiramisele, kommunistide poliitilise hariduse ja parteilise karastuse parandamisele, sest partei on tugev mitte üksnes oma liikmete arvu poolest, vaid eeskätt nende kvaliteedi poolest.

Sõjajärgsel perioodil omandasid erilise tähtsuse partei organite tugevdamise, nende tegevuse parandamise ja parteiorganisatsioonide töö tõhustamise küsimused.

Seoses sõja lõppemisega ja rahulikule ülesehitustööle üleminekul meie maa ette kerkinud uued ülesanded nõudsid siseparteilise töö tõsisem parandamist ning parteiorganisatsioonide poolt riikliku ja majandusliku tegevuse juhtimise taseme tõstmist. Asi seisab selles, et sõjaaja olukord tingis mõningad iseärasused parteilise juhtimise meetodites ning tekitas ka suuri puudusi partei organite ja parteiorganisatsioonide töös. See väljendus eeskätt selles, et partei organid nõrgendasid tähelepanu partei organisatsioonilise ja ideoloogilise töö suhtes, mille tõttu see töö jäi paljudes parteiorganisatsioonides lohakile. Tekkis teatud oht, et partei organid isoleeruvad rahvahulkadest ja muutuvad poliitilise juhtimise organitest, isetegevatest võitlusorganisatsioonidest omamoodi administratiivseteks asutusteks kes ei suuda vastu seista igasugustele ametikoha eesõigusi arvestavatele, kitsalt ametkondlikele ja muudele riigivastastele püüdlustele, kes ei pane tähele partei poliitika otseseid moonutusi majanduslikus ülesehitustöös, riigi huvide rikkumisi.

Selleks, et seda ohtu ära hoida ning partei kohalike organite tugevdamise ja parteiorganisatsioonide töö tõhustamise ülesanne edukalt lahendada, oli vaja likvideerida partei organisatsioonilise ja ideoloogilise töö laokiietäamused ning teha lõpp niisugustele nähtustele, nagu seda on administratiivsete juhtimismeetodite ülekandmine parteiorganisatsioonidesse, mille tagajärjeks on parteitöö bürokrateerumine, partei hulkade aktiivsuse ja isetegevuse nõrgenemine.

Keskkomitee seadis partei organisatsioonide tähelepanu keskpunkti siseparteilise demokraatia järjekindla elluviimise ning kriitika ja enesekriitika arendamise ülesande, sellel alusel partei hulkade poolt partei organite tegevuse tõhusama kontrollimise ülesande, sest selles seisab kogu parteitöö tõusu, parteiorganisatsioonide ja partei liikmete aktiivsuse ja isetegevuse tõusu võti. Partei poolt tarvituselevõetud abinõud siseparteilise demokraatia ja enesekriitika arendamise alal on aidanud parteiorganisatsioonidel suurel määral likvideerida puudusi partei poliitilise töö seisukorras, on etendanud tõsist osa selle taseme tõstmisel. Sel alusel on

kasvanud partei liikmete aktiivsus ja algatusvõime, tugevnenud ettevõtete, kolhooside ja asutuste parteialgorganiisatsioonid, elavnunud nende töö, tõhusamaks muutunud partei hulkade kontroll partei organite tegevuse üle, tõusnud parteikomiteede pleenumite ja parteiaktiivi osatähtsus.

Kuid oleks viga mitte näha, et partei poliitilise töö tase jääb ikka veel maha elu nõuetest, partei poolt seatavatest ülesannetest. Tuleb tunnistada, et parteiorganisatsioonide töös on puudusi ja vigu, meie parteiorganisatsioonide elus on veel rohkesti negatiivseid, mõnikord aga ka haiglasid nähtusi, mida tuleb teada, näha, paljastada selleks, et need kõrvaldada, neist üle saada ja kindlustada edasine edukas edasiliikumine.

Milles seisavad need puudused, vead, negatiivsed ja haiglased nähtused ning missugused on sellega seoses partei ülesanded?

1) Enesekriitika ja eriti altpoolt tulev kriitika ei ole kaugeltki täielikul määral ja mitte kõigis parteiorganisatsioonides muutunud selleks peamiseks meetodiks, mille abil me peame paljastama ja võitma meie vigu ja puudusi, meie nõrkusi ja haigusi.

Parteiorganisatsioonides esineb veel kriitika ja enesekriitika osatähtsuse alahindamist partei ja riigi elus, esineb tagakiusamist kriitika pärast. Sageli võib kohata töötajaid, kes lõpmatult karjuvad oma ustavusest parteile, tegelikult aga ei salli altpoolt tulevat kriitikat, lämmatavad seda, maksavad kätte kritiseerijatele. On teada rohkesti fakte, kus bürokraatlik suhtumine kriitikasse ja enesekriitikasse on tekitanud suurt kahju partei tööle, lämmatanud parteiorganisatsiooni initsiatiivi, õnestanud juhtkonna autoriteeti partei hulkades ja toonud üksikute parteiorganisatsioonide ellu bürokraatide — partei verivaenlaste — parteivastaseid kombeid.

Partei peab arvesse võtma, et seal, kus kriitika ja enesekriitika on põlu all, kus on nõrgenenud hulkade kontroll organisatsioonide ja asutuste tegevuse üle, et seal tekivad vältimatult niisugused väärnähtused, nagu seda on bürokratism, meie aparadi üksikute lülide roiskumine ja isegi laostumine. Muidugi ei ole niisugused nähtused meil laialdaselt levinud. Meie partei on tugevam ja tervem kui kunagi varem. Kuid tuleb aru saada, et need ohtlikud haigused ei ole suuresti levinud ainult sellepärast, et partei, kasutades kriitika ja enesekriitika relva, on need õigeaegselt, avalikult ja julgelt paljastanud, andnud otsustavaid lööke uspakuse, bürokratismi ja roiskumise konkreetsetele avaldustele. Juhtimise tarkus sei-

sabki selles, et osata näha ohtu eos ja mitte anda talle võimalust suureks paisuda.

Kriitika ja enesekriitika on partei läbiproovitud relv võitluses puuduste, vigade, haiglaste nähtuste vastu, mis õonestavad partei tervet organismi. Kriitika ja enesekriitika ei nõrgenda, vaid tugevdavad Nõukogude riiki, nõukogude ühiskondlikku korda ja see on tema tugevuse ja elujõu tunnuseks.

Praegu on eriti tähtis kindlustada enesekriitika ja altpoolt tuleva kriitika arendamist, pidada halastamatut võitlust nende vastu, kes takistavad meie puuduste kritiseerimise arendamist, lämmatavad kriitikat, lubavad tagakiusamist kriitika pärast, suhtudes neisse kui partei kõige õelamatesse vaenlastesse. Asi seisab selles, et seoses sõja võiduka lõpetamisega ja suurte majanduslike edusammudega sõjajärgsel perioodil on partei ridades tekkinud ebakriitilist suhtumist partei-, majandus- ja teiste organisatsioonide töös esinevatesse puudustesse ja vigadesse. Faktid näitavad, et edusammud on sünnitanud partei ridades enesega rahulolu, paraadliku heaolu ja väikekodanliku muretuse meeleolusid, soovi puhata loorberitel ja elada mineviku teenetest. On tekkinud rohkesti töötajaid, kes leiavad, et „meie suudame kõik“, „meile on kõik naljasi“, et „asjad edenevad hästi“ ning on tarbetu tekitada endale tüli niisuguse vähemeeldiva tegevusega, nagu seda on töös esinevate puuduste ja vigade paljastamine, nagu seda on võitlus negatiivsete ja haiglaste nähtuste vastu meie organisatsioonides. Need oma tagajärgedelt kahjulikud meeleolud on tabanud osa halvasti kasvatatud ja parteilises suhtes ebakindlat kaadrit. Partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioonide juhid muudavad sageli koosolekuid, aktiive, pleenumeid ja konverentse paraadiks, eneseülistamise kohaks, mille tõttu töös esinevaid vigu ja puudusi, haigusi ja nõrkusi ei paljastata ega kritiseerita, mis süvendab enesega rahulolu ja ükskõiksuse meeleolusid. Parteiorganisatsioonidesse on tunginud muretuse meeleolud, Partei-, majandusala, nõukogude ja teiste töötajate hulgas esineb valvsuse nürinemist, lohakust, partei ja riikliku saladuse väljaandmise fakte. Mõned töötajad, lastes end kaasa kiskuda majandusajadest ja majanduslikest edusammudest, hakkavad unustama, et kapitalistlik ümbrus ikkagi veel eksisteerib, et Nõukogude riigi vaenlased püüavad visalt saata meie juurde oma agentuuri, kasutada nõukogude ühiskonna ebakindlaid elemente oma räpstel eesmärkidel.

Selleks, et meie üritust edukalt edasi viia, tuleb pidada otsustavat võitlust negatiivsete nähtuste vastu, suunata partei ja kõigi nõukogude inimeste tähelepanu töös esinevate puuduste kõrvaldamisele, selleks aga on vaja lai-

daselt arendada enesekriitikat ja eriti altpoolt tulevat kriitikat.

Tõõrahva laide hulkade aktiivne osavõtt võitlusest töös esinevate puuduste ja meie ühiskonna elus ettetulevate negatiivsete nähtuste vastu annab kujukalt tunnistust nõukogude korra tõelisest demokraatismist ja nõukogude inimeste suurest poliitilisest teadlikkusest. Altpoolt tulevas kriitikas leiab oma väljenduse miljonite töötajate loov initsiatiiv ja isetegevus, nende hoolitsus Nõukogude riigi tugevdamise eest. Mida laiemalt areneb enesekriitika ja altpoolt tulev kriitika, seda täielikumalt avalduvad meie rahva loovad jõud ja energia, seda tugevamini kasvab ja süveneb rahvahulkades oma maa peremehe tunne.

On ekslik arvata, et altpoolt tulev kriitika võib areneda iseenesest, isevoolu korras. Altpoolt tulev kriitika võib kasvada ja laieneda ainult sel tingimusel, kui igüks, kes esineb terve kriitikaga, on veendunud, et ta leiab meie organisatsioonides toetust ja et tema poolt äranäidatud puudused tõepoolest kõrvaldatakse. On tarvis, et parteiorganisatsioonid ja parteitöötajad, kõik meie juhtivad töötajad juhiksid seda ning oleksid eeskujuks ausas ja kohusetundlikus suhtumises kriitikasse. Kõigi juhtivate töötajate, eriti parteitöötajate kohustuseks on luua niisugused tingimused, et kõik ausad nõukogude inimesed võiksid julgelt ja kartumatult kritiseerida organisatsioonide ja asutuste töös esinevaid puudusi. Koosolekud, aktiivid, pleenumid, konverentid peavad kõigis organisatsioonides tõeliselt muutuma puuduste julge ja terava kriitika avaraks tribüüniks.

Sihikindel võitlus partei-, nõukogude, majandus- ja teiste organisatsioonide töös esinevate puuduste ja haiguste vastu peab olema kogu partei igapäevaseks tegevuseks. Kommunistil ei ole õigust suhtuda ükskõikselt haiglastesse nähtustesse ja töös esinevatesse puudustesse, veel vähem aga varjata neid partei eest. Kui ühes või teises organisatsioonis asjad edenevad halvasti, partei ja riigi huvidele tekitatakse kahju, siis partei liige on kohustatud, vaatamata isikule, teatama puudustest partei juhtivatele organitele, kaasa arvatud partei Keskkomitee. See on iga kommunisti kohus, tema tähtsaim parteiline kohustus. Meil on juhtivaid töötajaid, kes leiavad, et kui neile alluvad töötajad teatavad puudustest partei Keskkomiteele, siis takistavad nad sellega neid juhtimistöös ja õonestavad nende autoriteeti. Tuleb otsustavalt teha lõpp niisugustele kahjulikele ja sügavalt parteivastastele vaadetele.

Partei ülesanne seisab selles, et järjest laiemalt arendada kriitikat ja enesekriitikat, kõrvaldada kõik, mis takistab ja segab seda. Mida laiemalt me tõmbame rahvahulki kaasa võitlusele töös

esinevate puuduste vastu, seda tugevaks muutub altpoolt tulev kontroll kõigi meie organisatsioonide tegevuse üle, seda edukamalt edeneb meil töö kõigil aladel. Kriitika ja enesekriitika loosungi järjekindel elluviimine nõuab otsustavat võitlemist kõigi vastu, kes takistavad selle arendamist, kes kiusavad taga kriitika pärast. Töötajad, kes ei soodusta kriitika ja enesekriitika arendamist, on meie edasilükkumise piduriks, nad ei ole küpsed selleks, et olla juhtivad, ega või loota, et partei neid usaldaks.

2) Partei-, nõukogude, majandusala ja teiste meie töötajate ühe osa hulgas on parteiline ja riiklik distsipliin ikka veel nõrk.

Meie kaadri hulgas on rohkesti töötajaid, kes suhtuvad partei ja valitsuse otsustesse formaalselt, kes ei näita üles aktiivsust ja sihikindlust võitluses nende elluviimise eest, ei tunne muret selle pärast, et nende asjad edenevad halvasti ja et meie maa huvidele tekitatakse kahju. Formaalne suhtumine partei ja valitsuse otsustesse, passiivne suhtumine nende täitmisesse on niisugused pahed, mis tuleb kõige halastamatul viisil välja juurida. Parteile on tarvis mitte kivinenud ja ükskõikseid ametnikke, kes eelistavad isiklikku rahu töö huvidele, vaid väsimatuid ja ennastalgavaid võitlejaid partei ja valitsuse direktiivide täitmise eest, kes seavad riiklikud huvid üle kõige.

Partei ja riikliku distsipliini rikkumise üheks kõige ohtlikumaks ja kahjutekitavamaks avalduseks on see, et mõned töötajad varjavad tegelikku olukorda neile alluvates ettevõtetes ja asutustes, ilustavad töö tulemusi. Keskkomitee ja valitsus on paljastanud fakte, kus mõned töötajad on kitsaid ametkondlikke ja ametikoha eesõiguste huve seadnud kõrgemale üldriiklikest huvidest ja neile alluvate ettevõtete eest näiliselt hoolitsedes on riigi eest varjanud nende käsutuses olevaid materiaalseid ressursse, astunud partei ja riiklike seaduste rikkumise teele. Samuti on teada faktid, kus majandusmehed esitavad, ja parteiorganisatsioonid lasevad seda sündida, sihilikult suurendatud avaldusi toorainete ja materjalide saamiseks, võimaldavad tootmisplaanide täitmatajätmisel juurdekirjutusi aruannetes toodangu väljalaske kohta. On tekkinud rohkesti töötajaid, kes unustavad, et nende hoolde ja juhtimisele usaldatud ettevõtted on riiklikud, ja püüavad neid muuta oma ettevõtteks, kus niisugune, lubatagu öelda, juht teeb kõik, mida tema „vasak jalg tahab“. (Naer saalis.) Suur pahe seisab selles, et meil on rohkesti töötajaid, kes arvavad, et partei otsused ja Nõukogude seadused ei ole neile kohustuslikud, kes kujutlevad, et meil olevat

kaks distsipliini: üks lihtnimeste jaoks, teine aga juhtivate töötajate jaoks. Niisugused „juhtijad“ arvavad, et neile on kõik lubatud, et nad võivad riiklikku ja partei korda mitte arvestada, Nõukogude seadusi rikkuda, toime panna nurjatusi ja omavolitseda.

Partei nõuab kõigilt oma liikmetelt, seda enam aga juhtivalt kaadri, õiglust ja ausust, oma parteilise ja riikliku kohuse kõrvalekaldumatut täitmist, ja ta ei saa usaldada inimesi, kes panevad toime riigivastaseid tegusid, püüavad valitsuse ees kavalust tarvitada, parteid ja riiki petta. Partei ja riigi igasugust peimist, millises vormis see ka avalduks, igasugust katset petta töövarjamisega või selle moonutamisega ei saa pidada muuks kui kõige rängemaks kuriteoks partei ees. On aeg aru saada, et meil on parteis üks distsipliin nii partei lihtliikmete jaoks kui ka juhtivate töötajate jaoks, et Nõukogude seadused on ühetaoliselt kohustuslikud kõigile nõukogude inimestele, suurtele ja väikestele. Juhtivate töötajate jaoks, kes on süüdi kohusetundetus suhtumises partei ja valitsuse otsuste täitmisel, kes rikuvad seadusi ja omavolitsevad, ei saa olla mingid kergendusi nende seisundi tõttu.

Ülesanne seisab selles, et teha otsustavalt lõpp partei ja riikliku distsipliini rikkumistele, vastutustundetuse ja lohakuse, partei ja valitsuse otsustesse formaalse suhtumise avaldustele, väsimatult tõsta kohusetunnet partei ja riigi ees kõigis meie töötajates, halastamatult välja juurida ebaõiglust ja kohusetundetust. On lubamatu nende töötajate viibimine partei ridades, kes püüavad varjata tõde partei eest ja teda petta. Meie kodumaa huvide järjekindel silmaspidamine, aktiivne ja väsimatu võitlus partei ja valitsuse otsuste täitmise eest on partei ja riigi iga töötaja kõige esimene kohustus.

3) Suure Lenini juhendit selle kohta, et peamist organisatsioonilises töös — inimeste õiget valikut ja täitmise kontrollimist — teostatakse veel ebarahuldavalt.

Faktid näitavad, et inimeste õige valik ja täitmise kontroll ei ole kaugeltki veel muutunud tegelikult peamiseks partei, nõukogude ja majanduslike kesk- ja kohalike organisatsioonide juhtivas tegevuses.

Keskuse direktiivide ja omade otsuste faktilise täitmise halb organiseerimine, nende täitmise üle vajaliku kontrolli puudumine on üks kõige levinumaid ja sügavalt juurdunud puudusi nõukogude, majandus- ja parteiorganisatsioonide praktilises töös. Meie organisatsioonid ja asutused annavad välja mitmesuguseid otsuseid, direktiive ja käskkirju palju rohkem, kui seda on

vaja, kuid hoolitsevad vähe selle eest, kas neid täidetakse ja kuidas täidetakse. Kuid asja tuum seisab ju selles, et neid täita mitte bürokraatlikult, vaid õigesti. Kohusetundetu, vastutustundetu suhtumine juhtivate organite direktiivide täitmisel on bükratismi kõige ohtlikum ja kuritahtlikum avaldus. Kogemused näitavad, et isegi head töötajad, kes on jäetud omapead, hakkavad halvaks ja bürokraatlikuks muutuma, kui puudub kontroll nende tegevuse üle.

Partei tähtsaim ülesanne seisab selles, et kõigiti tõhustada täitmise kontrolli kogu juhtimissüsteemis, kõigi organisatsioonide ja asutuste töös ülalt kuni alla. Selleks tuleb tõsta kõigi organisatsioonide ja asutuste juhtivate töötajate isiklikku vastutust partei ja valitsuse otsuste täitmise kontrollimise eest, tõsiselt parandada kontrolli-revisjoniparaadi tööd nii keskuses kui ka kohapeal, tugevdada seda kaadriga niisuguse arvestusega, et sellele tööle seatakse autoriteetsed, vilunud ja poliitiliselt läbinägelikud inimesed, kes on võimalised kõrvalekaldumatult silmas pidama riigi huvisid. Tuleb tunduvalt tugevdada parteilise kontrolli osatähtsust, koondada partei organite tähelepanu partei ja valitsuse otsuste täitmise kontrollimisele. On tarvis, et meie juhtivad organid tugineksid oma töös täitmise kontrollimisel töötajate laiadele hulkadele, partei-, ametiühingu- ja komsomolorganisatsioonidele, kohalike nõukogude aktiivile. Ainult ülaltpoolt tuleva täitmise kontrolli ühendamine allpoolt, parteilaste hulkade ja parteitute hulkade poolt tuleva kontrolliga kindlustab meie organisatsioonide ja asutuste töös esinevate puuduste õigeaegse kõrvaldamise, loob olukorra, mille puhul otsuseid ja direktiive täidetakse õigeaegselt ja täpselt, bolševistlikult.

Parteilise ja riikliku juhtimise otsustavaks jõuks on kaader, kelle õige valikuta ja kasvatamiseta on võimatu edukalt ellu viia partei poliitilist joont. Peaülesanne kaadri valiku alal seisab selles, et kõigiti parandada töötajate kvalitatiivset koosseisu, tugevdada meie partei-, riiklikke ja majandusorganisatsioone inimestega, kes on ustavad partei ja riigi huvidele, tunnevad tööd hästi ja on võimalised seda edasi viima.

Partei poolt tehtud töö tulemusena on juhtiva kaadri koosseis tunduvalt paranenud. Kuid see ei tähenda, et juhtiva kaadri kvalitatiivse koosseisu parandamise ülesanne on täielikult lahendatud. Nüüd, kus kõik majandusharud on varustatud eesrindliku tehnikaga ja nõukogude rahva kultuuritase on mõõtmatu tõusnud, on juhtivate kaadrite esitatavad nõuded muutunud teistsugusteks, suuremateks. Juhitüüri juures tööstuses ja põllumajanduses, partei- ja riigiaparaadis peavad olema kultuurised inimesed, oma ala asjatundjad, kes on võimalised tooma värsket hoovust, toe-

tama kõike eesrindlikku, progressiivset ja seda loovalt edasi arendama. Selleks on meil olemas kõik võimalused, sest baas niisugustele nõuetele vastava juhtiva kaadri valikuks ja edutamiseks on muutunud laialdasemaks kui varem.

Juhtiva kaadri koosseisu edasine tugevdamine oleneb nüüd peamiselt töötajate tundmaõppimise ja valiku õigest organiseerimisest, selleks aga on vaja kõigepealt kõrvaldada puudused, vead ja moonutused töös kaadriga. Puudusi sellel alal on meil aga rohkesti.

Peamine puudus seisab selles, et mõned juhtivad töötajad valivad kaadrit mitte poliitiliste ja tööalaste tunnuste põhjal, vaid suguluse, sõbramehesuhete, vana tutvuse alusel. Sageli töötajaid, kes on ausad ja tunnevad oma ala, kuid on teravad ega salli puudusi ning sellepärast häirivad juhtkonda, süüakse mitmesugustel ettekäändel välja ja asendatakse inimestega, kelle väärtus on kaheldav või kes on üldse tööks kõlbmatud, kuid selle eest sobivad ja meelepärased mõnede juhtijatele. Tagajärg, milleni viivad partei joone säärased moonutused kaadri valikul ja paigutamisel, on see, et mõnedes organisatsioonides kujuneb välja ringike oma inimesi, kes on seotud vastastikuse käendusega ning seavad rühma huve kõrgemale partei ja riigi huvidest. Ei ole imestada, et niisuguse olukorra tagajärjeks on tavaliselt laostumine ja roiskumine. Nii oli näiteks Uljanovski parteiorganisatsioonis, kus osa majandus- ja nõukogude ja parteitöötajaid oblasti organisatsiooni juhtivast ladvikust moraalset laostus, astus riigivarguse, riigi vara laialikandmise teele.

Suurt kahju juhtiva kaadri koosseisu edasise parandamisele tekitab kantsleilik, bürokraatlik lähenemine töötajate tundmaõppimisele ja valikule. Sageli toimub töötajate valik ankeediandmete ja formaalsete tõendite põhjal, ilma töötajate tööalaste ja poliitiliste omaduste tõsise kontrollimiseta. Kaadri valikus on juurdunud väär praktika, et töötajaid kinnitatakse või määratakse tagaselja, nendega elavat sidet omamata. On arusaadav, et kaadri valikusse niisuguse formaalse, bürokraatliku suhtumise korral ei saa õigesti otsustada küsimust, kas töötaja selleks tööks, milleks teda soovitatakse, sobib või ei sobi. Töötaja voo rusi ja puudusi välja selgitamata on võimatu kindlaks teha, millisel ametikohal võivad kõige paremini avalduda tema isiklikud võimed.

Parteiorganisatsioonid on kohustatud kindlustama, et meie aparaadi kõigis lülides peetaks kõrvalekaldumatult kinni meie partei poolt kindlaksmääratud printsiipidest kaadri valiku ja paigutamise alal. Tuleb lepitamatult võidelda perekondlikkuse ja vastas-

tikuse käenduse vastu, teha lõpp bürokraatlikule suhtumisele kaadri tundmaõppimisesse ja valikusse. Parteiorganite töö kaadri tundmaõppimise ja valiku alal tuleb tõsta kõrgemale tasemele ja tunduvalt tõhustada parteilist kontrolli selle töö seisukorra üle nõukogude ja majandusorganisatsioonides.

Ülesanne seisab selles, et inimeste valik ja täitmise kontrollimine muutuksid tegelikult peamiseks partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioonide — nii kes- kui ka kohalike organisatsioonide — juhtivas tegevuses. Tuleb meeles pidada, et täitmise kontrolli eesmärk seisab eeskätt selles, et avastada puudused, välja selgitada seadusevastased aktid, abistada nõuandega asusaid töötajaid, parandamatuid karistada ja saavutada vastuvõetud otsuse täitmine, uurida kogemusi ja selle alusel kindlustada seatud ülesande kõige õigem kasulikum, ökonoomsem lahendus. Ei tohi lubada bürokraatlikku lähenemist täitmise kontrollile, tuleb mitte karta vastuvõetud otsuse tühistamist või parandamist, kui selgub selle ekslikkus või ebatäpsus. Täitmise kontroll on lahutamatu seotud kaadri valikus esinevate puuduste kõrvaldamise ülesandega; vastavalt kontrolli tulemustele tuleb tagandada halbu, kõlbmatuid, mahajäänud, kohusetundetuid töötajaid ja asendada neid paremate, kõlblike, eesrindlike, ausate inimestega; täitmise kontroll peab kaasa aitama uute inimeste edutamisele, kes on võimelised tööd edasi viima, kes seisavad riigi huvide kaitsel.

4) Paljudes parteiorganisatsioonides alahinnatakse ideoloogilist tööd, mille tõttu see töö jääb maha partei ülesannetest, reas organisatsioonides aga on laokile jäetud.

Ideoloogiline töö on partei esmajärguline kohustus ja selle töö alahindamine võib tekitada parandamatut kahju partei ja riigi huvidele. Me peame alati meeles pidama, et sotsialistliku ideoloogia mõju igasugune nõrgenemine tähendab kodanliku ideoloogia mõju tugevnemist.

Meie nõukogude ühiskonnas ei ole ega saa olla klassilist baasi kodanliku ideoloogia valitsemiseks. Meil valitseb sotsialistlik ideoloogia, mille vääramatuks aluseks on marksism-leninism. Kuid meil on veel säilinud kodanliku ideoloogia riismeid, eraomaniku-psühholoogia ja -moraali igandeid. Need igandid ei sure välja isenesest, nad on väga visa elujõuga, võivad kasvada ja nende vastu tuleb otsustavalt võidelda. Me ei ole kindlustatud ka selle vastu, et võõrad vaated, ideed ja meeleolud võivad meile sisse tungida

väljastpoolt, kapitalistlike riikide poolt, ja seestpoolt, nõukogude võimule vaenulike, partei poolt lõplikult purustamata gruppide riismete poolt. Ei tohi unustada, et Nõukogude riigi vaenlased püüavad levitada, üles kütta ja õhutada igasuguseid ebaterveid meeleolusid, ideoloogiliselt laastada meie ühiskonna ebakindlaid elemente.

Mõned meie parteiorganisatsioonid, süvenedes liigselt majandusajadesse, unustavad ideoloogia küsimusi, jäätavad neid kõrvale. Isegi niisugustes eesrindlikes parteiorganisatsioonides, nagu seda on näiteks Moskva parteiorganisatsioon, ei pöörata ideoloogilisele tööle küllaldast tähelepanu. Ja see ei jää tagajärjetuks. Seal, kus tähelepanu ideoloogia küsimustele nõrgeneb, tekib soodne pind meie vaenulike vaadete ja kujutluste elavnemiseks. Neid ideoloogilise töö alasi, mis millegipärast jäävad väljapoole parteiorganisatsioonide vaatevälja, kus parteiline juhtimine ja mõju nõrgeneb, neid alasi püüavad vallutada võõrad inimesed, igasugused elemendid partei poolt purustatud antileninlike gruppide sabarakkude hulgas ja kasutada neid oma joone läbisurumiseks, mitmesugust laadi mittemarksistlike „seisukohtade“ ja „kontseptsioonide“ elluäratamiseks ja levitamiseks.

Ideoloogilise töö alahindamine on suurel määral selle tagajärg, et mõningane osa meie juhtivast kaadrist ei tööta oma teadlikkuse tõstmiseks, ei täienda oma teadmisi marksismi-leninismi alal, ei rikasta end partei ajalooliste kogemustega. Ilma selleta aga ei saa muutuda täisväärtuslikeks, küpseks juhtijateks. See, kes jääb maha ideelis-poliitilises suhtes, kes elab päheõpitud vormelite ringis ega tunne uut, see ei ole võimeline õigesti orienteeruma sise- ja välisolukorras, ei saa seista ega ole vääriiline seisma liikumise eesotsas, selle heidab elu varem või hiljem kõrvale. Ainult niisugune juhtija saab seista meie partei ülesannete kõrgusel, kes töötab pidevalt enda kallal, omandab loovalt marksismi-leninismi, kujundab ja täiustab endas leninlik-stalinlikku tüüpi tegelase omadusi.

Parteiorganisatsioonid töötavad ikka veel nõrgalt partei liikmete ja liikmekandidaatidega nende ideelis-poliitilise ettevalmistuse tõstmisel, organiseerivad ja kontrollivad halvasti nende tööd marksistlik-leninliku teooria tundmaõppimisel, mille tagajärjel paljudel kommunistidel ei ole vajalikke teadmisi marksismi-leninismi alal. Partei liikmete ja liikmekandidaatide poliitilise kirjaoskuse tõstmine on kõigil elualadel nende eesrindliku osa tugevdamise, partei hulkade edasise aktiveerimise ja parteiorganisatsioonide töö parandamise vältimatu tingimus.

Selle tõttu, et ideoloogilist tööd küllaldaselt ei juhita ja et puudub kontroll selle töö sisu üle, esineb raamatutes, ajalehtedes ja ajakirjades, teaduslike ja teiste ideoloogiliste asutuste tegevuses sageli tõsiseid vigu ja moonutusi. Partei Keskkomitee vahelesegamise tulemusena avastati paljudel teadusaladel nõukogude inimestele võõrad tavad ja traditsioonid, selgitati välja endasse-sulgumise ja kriitikasse sallimatu suhtumise faktid, paliastati ja purustati kodanliku ideoloogia mitmesugused avaldused ning igasugused vulgariseerijate moonutused. Üldtuntud diskussioonid filosoofia, bioloogia, füsioloogia, keeleteaduse ja poliitilise ökonomia alal avastasid tõsised ideoloogilised lünkad mitmesugustel teadusaladel, andsid tõe kriitika ja arvamuste võitluse arenemiseks, etendasid tähtsat osa teaduse arendamises. Purustati paljudes teadusliku rinde lõikudes valitsenud araktsjeivlik režiim. Kuid reas teaduseharudes ei ole veel täielikult likvideeritud üksikute teadlastegruppide monopol, kes tõrjuvad kõrvale kasvavaid värskeid jõude, eraldavad end kriitikast ja püüavad lahendada teaduslikke küsimusi administratiivsel teel. Ükski teaduseharu ei saa edukalt areneda vastastikuse ülistamise ja vigade mahavajkimise kopitanud õhkkonnas; katsed seada püüvalt sisse üksikute teadlastegruppide monopol sünnitavad vältimatult seisakut ja roiskumist teaduses.

Partei ideoloogiline töö peab etendama tähtsat osa inimeste teadvuse puhastamises kapitalismi iganditest vana ühiskonna eelarvamustest ja kahtlusest traditsioonidest. Tuleb ka edaspidi arendada rahvahulkades ühiskondliku kohuse sügavat mõistmist, kasvatada töötajaid nõukogude patriotismi ja rahvaste sõpruse vaimus, riigi huvide eest hoolitsemise vaimus, täiustada nõukogude inimeste parimaid omadusi — veendumust meie ürituse võidus, valmisolekut ja oskust võita igasugused raskused.

Parteiorganisatsioonide ülesanne seisab selles, et teha otsustavalt lõpp ideoloogilise töö kahjulikule alahindamisele, tõhustada seda tööd partei ja riigi kõigis lüüdes, väsimatult paljastada marksismile võõra ideoloogia igasuguseid avaldusi. Tuleb arendada ja täiustada sotsialistlikku kultuuri, teadust, kirjandust ja kunsti, suunata kõik ideelis-poliitilise mõjutamise vahendid, meie propaganda, agitatsioon ja ajakirjandus kommunistide ideoloogilise ettevalmistamise parandamisele, tööliste, talurahva ja intelligentsi poliitilise valvuse ja teadlikkuse tõstmisele. Kogu meie kaader, eranditult kõik on kohustatud töötama oma ideoloogilise taseme tõstmiseks, omandama partei rikkalikke poliitilisi kogemusi, et mitte elust maha jääda ja et seista partei ülesannete

kõrgusel. On tarvis, et parteiorganisatsioonid töötaksid pidevalt partei liikmete ja liigmekandidaatidega nende ideelise taseme tõstmiseks, õpetaksid neile marksismi-leninismi, kujundaksid neist poliitiliselt ettevalmistatud, teadlikke kommuniste.

* * *

Meie ülesanded partei edasise kindlustamise alal seisavad järgnevas:

1) Jätkata partei kvalitatiivse koosseisu parandamist, ära hoida kvantiteedi tagaajamist, vaid keskenduda partei liikmete ja liigmekandidaatide poliitilise taseme ja marksistliku karastuse tõstmisele: tõsta kommunistide poliitilist aktiivsust, teha kõik partei liikmed südideks võitlejateks partei poliitika ja otsuste elluviimise eest, leppimatuteks töös esinevate puuduste vastu, võimelisteks sihikindlalt taotleva nende puuduste kõrvaldamist; parandama ja täiustama ametiühingute ja kommunistliku noorsooühingu tööd, pidevalt kõvendama sidet rahvahulkadega, pidades meeles, et meie partei jõud ja võitmatu seisab tema elulises ja lahutamatus sidemes rahvaga;

2) teha lõpp meie üritusele kahjulikele ja ohtlikele enesega rahulolu ja edusammudest joobumise meeleoludele, paraadlikkuse ja muretuse avaldustele partei ridades, julgelt ja otsustavalt paljastada ja kõrvaldada puudusi ja nõrkusi meie töös; järjekindlalt teostada siseparteilist demokraatiat, taie-malt arendada enesekriitikat ja altpoolt tulevat kriitikat, kindlustada, et kõik ausad nõukogude inimesed võiksid julgelt ja kartumatult kriitiseerida meie organisatsioonide ja asutuste töös esinevaid puudusi, halastamatult võidelda kriitika mahasurumise, kriitika pärast tagakiusamise igasuguste katsete vastu; kõigiti tugevdada partei ja riiklikku distsipliini, välja juurida formaalne suhtumine partei ja valitsuse otsustesse otsustavalt võidelda distsiplineerimatuse vastu, riigi huvide rikkumise vastu;

3) tõsta parteiorganite töö kaadri õige valiku, paigutamise ja kasvatamise alal kõrgemale tasemele, rangelt kinni pidada partei poolt kindlaksmääratud printsiipidest töötajate õige valiku kohta leppimatult võidelda nende printsiipide rikkujate vastu, halastamatult võidelda kaadri valikusse bürokraatliku suhtumise vastu, parandada juhtiva kaadri kvalitatiivset koosseisu, julgelt edutada juhtivale tööle inimesi, kes on ustavad partei ja riigi huvidele, tunnevad tööd hästi ja on võimelised seda edasi viima, tagandada halbu kõlbmatuid, mahajäänud, kohusetundetuid töötajaid; kõigiti tõhustada kontrolli ja täitmise kontrolli kogu juhtimise süsteemis ülalt kuni alla tõsta kõigi organisatsioonide ja asutuste juhtivate töötajate isiklikku vastutust

partei ja valitsuse otsuste täitmise kontrollimise eest, ühendada ülaltpoolt tulevat täitmise kontrolli allpoolt, partei ja parteitute hulkade poolt tuleva kontrolliga; kindlustada, et inimeste õige valik ja täitmise kontroll muutuks tegelikult peamiseks partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioonide — nii keskk- kui ka kohalike organisatsioonide — juhtivas tegevuses;

4) teha lõpp ideoloogilise töö alahindamisele, otsustavalt võidelda liberaalsi ja muretuse vastu ideoloogiliste vigade ja moonutuste suhtes, süstemaatiliselt tõsta ja täiustada meie kaadri ideelis-poliitilist ettevalmistust; suunata kõik ideoloogilise mõjutamise vahendid, meie propaganda, agitatsioon, ajakirjandus nõukogude inimeste kommunistlikule kasvatamisele; tõsta nõukogude teadus kõrgemale tasemele, arendades kriitikat ja arvamuste võitlust teaduslikus töös, pidades meeles, et ainult sellisel teel saab nõukogude teadus täita oma missiooni — asuda esikohale maailma teaduses;

5) hoida ka edaspidi nagu silmatähta partei ridade leninlikku ühtsust, mis on meie partei tugevuse ja võitmatuse aluseks. (Tormilised kaualkestvad kiiduavaldused.)

* * *

Seltsimehed!

Meie ajastul valgustab Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini suur õpetus kogu inimkonnale maailma tsivilisatsiooni arenemise teed.

Meie partei on tugev selle poolest, et ta juhindub kogu oma tegevuses marksistlik-leninlikust teooriast. Tema poliitika tugineb ühiskonna arenemise seaduste teaduslikule tundmisele.

Meie suurte õpetajate Lenini ja Stolini ajalooline osa seisab selles, et nad, tungides sügavale marksismi teoreetilistesse alustesse ja osates täiuslikult rakendada dialektilist meetodit, kaitsesid marksismi igasuguste moonutuste eest ja geniaalselt arendasid edasi marksistlikku õpetust. Lenin ja Stalin sidusid marksismi alati, igal uuel ajaloo pöördepunktil, ajastu kindlate praktiliste ülesannetega, näidates oma loova suhtumisega Marxi-Engelsi õpetusse, et marksism ei ole surnud dogma, vaid elav tegevusjuhend.

Seltsimees Stalin hoolitseb väsimatult marksistlik-leninliku teooria eest. Seltsimees Stolini teoreetilise tegevuse keskpunktis kogu sõjajärgse perioodi kestel on maailma-ajaloolise tähtsusega probleemide — sotsialistliku majanduse arenemise, kommunistlike järkjärgulise ülemineku probleemide — läbitöötamine. Marksistlik-leninlikku teadust loovalt rikastades ja arendades relvastab seltsimees Stalin ideeliselt parteid ja nõukogude rahvast võitluses meie ürituse võidu eest.

Suurima tähtsusega marksistlik-leninlikule teorialle, kogu meie praktilisele

tegevusele on seltsimees Stalini äsjaavaldatud teos „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“. (Tormilised kestvad kiiduavaldused.) Selles teoses on igakülgsesti läbi uuritud ühiskondliku tootmise ning materiaalse hüdve jaotuse seadused sotsialistlikus ühiskonnas, defineeritud sotsialistliku majanduse arenemise teaduslikud alused, näidatud ära sotsialismilt kommunistlike järkjärgulise ülemineku teed. Majandusteooria küsimuste läbitöötamisega viis seltsimees Stalin marksistlik-leninliku poliitilise ökonoomia suure sammu võrra edasi.

Seltsimees Stalin esitas programmilised teesid kommunistlike ülemineku ettevalmistamise põhiliste eeltingimuste kohta. Selleks, et valmistada ette tõelist üleminekut kommunistlikele, õpetab seltsimees Stalin, tuleb teostada vähemalt kolm põhilist eeltingimust.

„Esiteks tuleb täielikult kindlustada... kogu ühiskondliku tootmise pidev tõus tootmisvahendite tootmise tõusuga esimeses järjekorras. Tootmisvahendite tootmise tõus esimeses järjekorras on vajalik mitte üksnes selleks, et see peab kindlustama nii omaenda ettevõtete kui ka kõigi teiste rahvamajandusharude ettevõtete varustamise seadmetega, vaid ka sellepärast, et ilma selleta on üldse võimatu teostada laendatud taastootmist.“ (J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, lk. 66—67.)

„Teiseks tuleb järkjärguliste üleminekute teel, mida teostatakse kasuga kolhoosidele ja järelikult kogu ühiskonnale, tõsta kolhooslik omandus üldrahvaliku omanduse tasemele ning kaubakäive tuleb samuti järkjärguliste üleminekute teel asendada saaduste vahetamisega süsteemiga, nii et keskvoim või mõni teine ühiskondlik-majanduslik keskus saaks hõlmata ühiskondliku tootmise kogu produktiooni ühiskonna huvides.“ (Sealsamas, lk. 67.)

Muidugi, praegusel ajal kasutatakse edukalt kaubakäivet ja kolhooslikku omandust sotsialistliku majanduse arendamiseks ja need toovad meie ühiskonnale kahtlemata kasu. Nad toovad kasu ka lähemas tulevikus. Kuid tuleb silmas pidades meie arenemise perspektiive.

„... Ei ole võimalik saavutada.“ õpetab seltsimees Stalin, „ei saaduste küllust, mis oleks võimeline katma kõik ühiskonna tarvidused, ega üleminekut vormelile „igaühele tema tarviduste järgi“, kui jäetakse jõesse riisugused majanduslikud faktid nagu kolhooslik-grupiline omandus, kaubakäive jne.“ (Sealsamas lk. 66.)

Niikaua kui sotsialistlikku majandusse jääb kaks põhilist tootmissektorit — riiklik ja kolhooslik sektor —, peab jääma jõesse kaubakäive koos tema „rahmajandusega“ kui vajalik ja kasulik element meie rahvamajanduse süsteemis. Kaubatootmise ja kaubakäibe olemasolu

määrab kindlaks ka väärtusseaduse olemasolu sotsialismi ajal, kuigi ta on juba lakanud etendamast tootmise reguleerija osa meie korra tingimustes.

Kuid nii kaubakäive kui ka väärtusseadus ei ole igavesed. Kui sotsialistliku tootmise kahe põhivormi — üldrahvaliku ja kolhoosliku vormi — asemele ilmub üks kõikehaarav tootmissektor, kaovad kaubakäive koos „rahamajandusega“ kui ka väärtusseadus. Mitte midagi ühist marksismiga ei ole nende inimeste vaadetel, kes arvavad, et kaubakäive säilib kommunismi ajal. Kaubakäive ei ole kooskõlas sotsialismilt kommunismile ülemineku perspektiiviga.

Seltsimees Stalin tõotas teoreetiliselt läbi küsimuse kolhoosliku omanduse üldrahvaliku omanduse tasemeni tõstmise abinõudest, riikliku tööstuse ja kolhooside vahel saaduste vahetuse süsteemile järkjärgulisest üleminekust. Praegusel ajal olemasolevad saaduste vahetamise võrsed, mis väljenduvad puuvillakasvatuse-, linakasvatuse-, suhkrupeedikasvatuse-, kolhooside ja teiste kolhooside toodangu „kaubastamises“, arenevad laialdaseks saaduste vahetamise süsteemiks.

„Niisugune süsteem,“ õpetab seltsimees Stalin, „nõuab selle toodangu tohutut suurendamist, mida linn annab maale, sellepärast tuleb see süsteem sisse seada ilma erilise kiirustamiseta, sedamööda, kuidas koguneb linnatooted. Kuid sisse seada tuleb teda järjekindlalt, kõhklemata, samm-sammult kitsendades kaubakäive tegevussfääri ja laiendades saaduste vahetamise tegevussfääri.

Niisugune süsteem, kitsendades kaubakäive tegevussfääri, kergendab üleminekut sotsialismilt kommunismile. Peale selle annab ta võimaluse lülitada kolhooside peamine omand, kolhoosliku tootmise saadused, üldrahvaliku planeerimise üldisse süsteemi.

See saabki reaalseks ja otsustavaks vahendiks kolhoosliku omanduse tõstmisel üldrahvaliku omanduse tasemele meie kaasaegsetes tingimustes.“ (Sealsamas, lk. 94.)

Saaduste vahetamise süsteem on kolhoositalurahvale tingimata kasulik, sest ta hakkab saama riigilt palju rohkem toodangut ja odavamalt hinnaga kui kaubakäive tingimustes. Kolhoosid, mis juba nüüd kasutavad „kaubastamist“, mis kujutab endast saaduste vahetamise süsteemi võrseid, tunnevad oma kogemuste varal selle süsteemi määratu suurt kasu ja eelseid. Teatavasti on niisuguste kolhooside hulgas eriti palju jõukaid kolhoose.

Kommunismile üleminekuks põhiliste eeltingimuste ettevalmistamiseks, nagu õpetab seltsimees Stalin, „tuleb kolmandaks saavutada ühiskonna kultuuritaseme niisugune tõus, mis kindlustaks ühiskonna kõigile liikmeile nende kehaliste ja vaimsete võimete igakülgse arenemise, et ühiskonna liikmeil oleks võimalus

saada haridus, mis on küllaldane selleks, et saada ühiskondliku arenemise aktiivseteks tegelasteks, et neil oleks võimalik vabalt valida kutseala, mitte aga olla aheldatud kogu eluks, olemasoleva tööjaotuse tõttu, mingsuguse ühe kutseala külge.“ (Sealsamas, lk. 68.)

„Selleks tuleb eelkõige lühendada tööpäeva vähemalt 6 tunnini, hiljem aga ka 5 tunnini. See on vajalik selleks, et ühiskonna liikmed saaksid küllaldaselt vaba aega, mis on vajalik igakülgse hariduse saamiseks. Selleks on, edasi, vaja sisse seada üldkohustuslik polütehniline õpe, mis on vajalik selleks, et ühiskonna liikmeil oleks võimalus vabalt valida kutseala ja mitte olla aheldatud kogu eluks mingsuguse ühe kutseala külge. Selleks on, edasi, vaja põhjalikult parandada korteritingimusi ning tõsta tööliste ja teenistujate reaalpalk minimaalselt kahekordseks, kui mitte rohkem, nii otsese rahapalga tõstmisega, kui ka eriti laiatarbeesemete hindade edasise süsteematilise alandamisega.“ (Sealsamas, lk. 69.)

Alles pärast kõigi nende eeltingimuste täitmist, õpetab seltsimees Stalin, võib loota, et töö muutub raskest koormast, milleks ta oli kapitalismi ajal, ühiskonna liikmete silmis esimeseks eluliseks vajaduseks ning ühiskondlikku omandust hakkavad kõik ühiskonna liikmed pidama olemasoleva ühiskonna vankumatuks ja puutumatuks aluseks. Alles pärast kõigi nende eeltingimuste täitmist võib üle minna sotsialistlikult vormelilt — „igalt ühelt tema võimete järgi, igalt ühelt tema töö järgi“ — kommunistlikule vormelile — „igalt ühelt tema võimete järgi, igalt ühelt tema tarviduste järgi“.

Seltsimees Stalin hoiatab tungivalt kergeemelse ettejuoksmise eest ja ülemineku eest kõrgematele majanduslikele vormidele, ilma et eelnevalt oleks loodud vajalikke eeldusi niisuguseks üleminekuks.

Seltsimees Stalin andis teadusliku lahenduse niisugustele suurtele sotsiaalsele probleemidele ja kommunisti programmidele nagu vastandlikkuse kaotamine linna ja maa vahel, kehalise ja vaimse töö vahel, ent samuti töötas läbi marksistlikus teaduses uue küsimuse sotsialistlikus ühiskonnas nende vahel veel säilinud erinevuste likvideerimisest.

Seega partei plaanid tulevikuks, mis määravad kindlaks meie edasiliikumise perspektiivid ja teed, tuginevad majandusseaduste tundmisele, tuginevad teadusele kommunistliku ühiskonna ehitamisest, mille on välja töötanud seltsimees Stalin. (Tormilised kaugestvad kiiduvaldused.)

Määratu suur põhimõtteline tähtsus on seltsimees Stalini poolt majandusseaduste objektive iseloomu põhjendamisel. Seltsimees Stalin õpetab, et majandusliku

arenemise seadused, poliitilise ökonomia seadused — ükskõik, kas on tegemist kapitalismiga või sotsialismiga — on objektiivsed seadused, mis peegeldavad majandusliku arenemise protsessi, toimivad sõltumatult inimeste tahtest. Inimesed võivad avastada neid seadusi, tunnetada neid, kasutada neid ühiskonna huvides, kuid nad ei saa hävitada vanu või luua uusi majandusseadusi. Majandusseadusi ei looda inimeste tahtel, vaid nad tekivad uute majanduslike tingimuste baasil.

Sügavalt ekslikud on inimeste vaated, kes arvavad, et võib luua või hävitada majandusliku arenemise seadusi, et erilise osa tõttu, mis ajalugu on andnud Nõukogude riigile, viimane võib muuta olemasolevaid poliitilise ökonomia seadusi, „moodustada“ uusi või neid „ümber kujundada“. Objektiivsete seaduspärasuste olemasolu eitamine majanduselus sotsialismi ajal viiks kaosele ja juhuslikkustele. Niisugune eitamine viiks sellele, et poliitiline ökonomia kui teadus likvideeritaks, sest teadus ei saa elada ja areneda objektiivseid seaduspärasusi tunnustamata, neid seaduspärasusi uurimata. Majandusseaduste objektiivse iseloomu eitamine on avantürismi ideeliseks aluseks majanduspoliitikas, täieliku omavoli ideeliseks aluseks majanduse juhtimise praktikas.

Väga suureks panuseks marksistlikku poliitilisse ökonomiasse on seltsimees Stalini poolt tänapäeva kapitalismi põhilise majandusseaduse ja sotsialismi põhilise majandusseaduse avastamine. Põhiline majandusseadus määrab kindlaks antud tootmisviisi olemuse, tema arenemise kõik peamised küljed ja kõik peamised protsessid, ta annab võtme kõigi antud majandusliku korra seaduspärasuste mõistmiseks ja seletamiseks.

Seltsimees Stalin tõestas, et tänapäeva kapitalismi põhilise majandusseaduse peamisteks joonteks ja nõudmisteks on „maksimaalse kapitalistliku kasumi kindlustamine antud maa elanikkonna enamiku ekspluaateerimise, laostamise ja vaeseks muutmise teel, teiste maade, eriti mahajäänud maade rahvaste orjastamise ja süstemaatilise riisumise teel, lõpuks sõdade ja rahvamajanduse militariiserimise teel, mida kasutatakse kõige kõrgemate kasumite kindlustamiseks“. (Sealsamas, lk. 38.) See seadus näitab ära ja seletab kapitalismi kisendavad vastuolud, näitab ära kapitalistlike riikide agressiivse röövpoliitika põhjused ja juured. Selle seaduse toime viib kapitalismi üldkriisi süvenemisele, kõigi kapitalistliku ühiskonna vastuolude paratamatule kasvamisele ja plahvatusel.

Täielikuks vastandiks kõdunevale kapitalismile on tõusuteed minev ja õitsev sotsialistlik süsteem. Sotsialismi põhilise majandusseaduse, mille avastas seltsimees Stalin, olulisteks joonteks ja nõudmisteks on: „Kogu ühiskonna alaliselt kasvavate materiaalse ja kultuuri-

liste tarviduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine sotsialistliku tootmise pideva arendamise ja täiustamise teel kõrgema tehnika baasil.“ (Sealsamas, lk. 40.) Seltsimees Stalin näitas, et sotsialistliku tootmisviisi eesmärgiks on mitte kasum, vaid inimene tema tarvidustega, tema materiaalse ja kultuuriliste tarviduste rahuldamine. Kogu ühiskonna pidevalt kasvavate materiaalse ja kultuuriliste tarviduste maksimaalse rahuldamise kindlustamine on sotsialistliku tootmise eesmärgiks ning sotsialistliku tootmise pidev kasv ja täiustamine kõrgema tehnika baasil — eesmärgi saavutamise vahendiks. Selle seaduse toime viib ühiskonna tootlike jõudude tõusule, tema õitsengule, töötajate ainelise heaolu ja kultuuritase pidevale tõusule. (Ki i d u a v a l d u - s e d.)

Seltsimees Stalini poolt tänapäeva kapitalismi põhilise majandusseaduse ja sotsialismi põhilise majandusseaduse avastamine annab purustava hoobi kõigile kapitalismi apologetidele. Need põhilised majandusseadused annavad tunnistust sellest, et kui kapitalistlikus ühiskonnas inimene on allutatud maksimaalse kasumi saamise halastamatule seadusele, kasumi, mille nimel inimesed on määratud raskelt kannatama, on tõugatud viletsusse, tööpuudusesse ja veristesse sõdadesse, siis sotsialistlikus ühiskonnas kogu tootmine on allutatud inimesele tema pidevalt kasvavate tarvidustega. Selles seisab uue, kapitalismist kõrgema ühiskonnakorra — kommunismi otsustav eelis.

Kommunism tekib töörahva miljoniliste hulkade teadliku loomingu tulemusena. Isevoolu ja stiihilise teooria on täiesti võõras sotsialismi kogu majanduslikule korrale. Kapitalistlikku ökonomikat lõhestavad konkurentsi ja tootmise anarhia seaduse toimel teravimad vastuolud. Seltsimees Stalin näitas, et tootmisvahendite ühistamise baasil, vastukaaluks konkurentsi ja tootmise anarhia seadusele, tekkis meie maal rahvamajanduse plaanikindla (proportsionaalse) arendamise seadus.

Rahvamajanduse plaanikindla arendamise seadus ei ole sotsialismi põhiline majandusseadus, ja meie planeerimise praktika iseenesest ei saa anda vajalikke positiivseid tulemusi, kui ta ei arvesta sotsialistliku tootmise pealesannet, et toetu sotsialismi põhilisele majandusseadusele. Et kindlustada kogu ühiskondliku tootmise pidev tõus ja luua meie maal saaduste küllus, tuleb lõpunäe omandada kõigi materiaalse, rahanduslike ja tööressursside plaanikindla ja mõistliku kasutamise kunst, lähtudes rahvamajanduse plaanikindla arendamise seaduse nõuetest ja juhindudes kõiges sotsialismi põhilise majandusseaduse nõuetest.

Oma töödes, mis on pühendatud sotsialismi majandusprobleemidele NSV Liidus, näitas seltsimees Stalin ära nende ülesannete kogu keerulisuse, mis meil

tuleb lahendada võitluses raskustega, ületades kommunistliku ülesehitustöö käigus tekkivaid vastuolusid.

Seltsimees Stalin avastas objektiivse majandusseaduse, mille järgi tootmissuhted tingimata vastavad tootlike jõudude iseloomule, ning põhjendas selle määratu suurt tunnetuslikku ja ümberkujundavat osa. Meie ökonoomikas asetleidvaid protsesse läbinägelikult avastades näitas seltsimees Stalin, et sügavalt ekslikud on vaated, nagu ei oleks sotsialismi ajal mingit vastuolu tootmissuhte ja ühiskonna tootlike jõudude vahel. Vastuolud tingimata on ja nad on ka tulevikus, kuivõrd tootmissuhte arenemine jääb nüüd ja edaspidi maha tootlike jõudude arenemisest. Mõistagi ei lähe sotsialistlikus ühiskonnas asi tavaliselt konfliktini tootmissuhte ja tootlike jõudude vahel, kuid oleks ohtlik mitte märgata, et vastuolud nende vahel on ja võivad olla. Me oleme kohustatud õigeaegselt märkama neid vastuolusid ja nendest õige poliitika teostamisega õigel ajal üle saama selleks, et tootmissuhted täidaksid oma osa selle peamise ja otsustava jõuna, mis määrab ära tootlike jõudude võimsa arenemise.

Meie edasiliikumise ülesanded kohustavad parteitegelasi, ühiskonnateaduste alal töötajaid, eeskätt majandusteadlasi, lähtudes seltsimees Stalini programmlistest juhenditest, igakülgset läbi töötama marksistlik-leninliku teooria küsimusi lahutamatus seoses praktilise loova tööga.

Seltsimees Stalini tööd on eredaks tõendiks sellest, kui väga tähtsaks peab meie partei teooriat. Revolutsiooniline teooria oli, on ja jääb kustumatuks valguseallikaks, mis valgustab meie partei ja meie rahva edasiliikumise teed kommunismi täielikule võidule. (Tormilised kiiduavaldused.)

Seltsimees Stalin arendab väsimatult edasi marksistlikku teooriat. Seltsimees Stalini klassikalises töös „Marksism ja keeleteaduse küsimused“ tõsteti uuele, kõrgemale astmele marksismi teooria põhiteesid ühiskonna arenemise seaduspärasest iseloomust, tõotati igakülgset läbi küsimused ühiskonna majanduslikust baasist ja pealisehitusest, tootlikest jõududest ja tootmissuhtetest. Arendati edasi dialektilise ja ajaloolise materialismi õpetust kui kommunismi teoreetilist alust. Seltsimees Stalin näitas ära keele kui ühiskonna arenemise tööriista osa, näitas ära rahvuskultuuride ja keelte edasise arenemise perspektiivid. Selles teoses seltsimees Stalin, rikastades marksistlik-leninlikku teadust uute seisukohtadega, avas uued perspektiivid kõigi teadusharude progressiks.

Seltsimees Stalini tööd majandusküsimustes ja keeleteaduse küsimustes tähistavad uut etappi marksismi arendamises, on Marxi-Engelsi-Lenini õpetusele loova lähenemise suurepäraseks eeskujuks. Seltsimees Stalin õpetab, et igasu-

gune dogmaatiline lähenemine teooriale on lubamatu ja võib tekitada suurt kahju rahvahulkade poliitilisele kasvatamisele. Seltsimees Stalini teoreetilistel avastustel on maailma-ajalooline tähtsus, nad relvastavad kõiki rahvaid ühiskonna revolutsioonilise ümberkujundamise teede tundmisega ja meie partei poolt kommunismi eest peetavas võitluses omandatud väga rikkalike kogemustega. (Tormilised kestvad kiiduavaldused.)

Seltsimees Stalini teoreetiliste tööde määratu suur tähtsus seisab selles, et nad hoiatavad pealiskaudsuse eest, tungivad nähtuste sügavusse, ühiskonna arenemise protsesside olemusse, õpetavad nägema eos neid nähtusi, mis määravad edaspidi sündmuste käigu, mis annab võimaluse marksistlikuks ettenägemiseks.

Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetus annab meie parteile võitmatu jõu, oskuse rajada uusi teid ajaloo, selgesti näha meie tõusuteed mineva liikumise eesmärki, kiiremini ja kindlamalt saavutada võite ja neid kindlustada.

Leninlik-stalinlikud ideed valgustavad revolutsioonilise teooria heleda valgusega kõigi maade rahvahulkade ülesandeid võitluses imperialismi vastu, rahu, demokraatia ja sotsialismi eest, ja selle võitluse perspektiive. (Tormilised kestvad kiiduavaldused.)

* * *

Seltsimehed!

Nõukogude riik ei ole nüüd enam kapitalistlikest maadest ümbritsetud üksik saar. Me läheme edasi koos suure hiina rahvaga (kestvad kiiduavaldused), rahvademokraatia maade ja Saksa Demokraatliku Vabariigi paljumiljoniliste rahvahulkadega. (Kestvad kiiduavaldused.) Meile kuulub kogu progressiivse inimkonna poolehoid ja toetus. (Kestvad kiiduavaldused.) Koos kõigi nende jõududega me kaitseme rahu ja rahvaste sõprust.

Meie võimas kodumaa on oma jõudude õitsengus ja läheb uutele edusammudele. Meil on olemas kõik vajalik töölikku kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Nõukogudemaa loodusrikkused on ammendamatud. Meie riik on tõestanud oma võimet kasutada neid määratu suuri rikkusi töörahva kasuks. Nõukogude rahvas on näidanud oma oskust ehitada uut ühiskonda ja vaatab kindlalt tulevikku. (Kestvad kiiduavaldused.)

Nõukogude Liidu rahvaste eesotsas seisab läbiproovitud ja võitlustes karastatud partei, kes kõrvalekaldumatult teostab leninlik-stalinlikku poliitikat. Kommunistliku partei juhtimisel saavutati sotsialismi maailma-ajalooline võit NSV Liidu ja hävitati igaveseks ühe inimese ekspluateerimine teise inimese poolt. Par-

teid juhtimisel võitlevad Nõukogude Liidu rahvad edukalt meie maal kommunismi ülesehitamise suure eesmärgi teostamise eest. (Kestvad kiiduavaldused.)

Maailmas ei ole niisuguseid jõude, mis võiksid peatada nõukogude ühiskonna tõusuteed minevat liikumist. Meie üritus on võitmatu. Tuleb kindlalt hoida rooli ja minna oma teed, laskmata ennast protseerida või hirmutada. (Tormilised kestvad kiiduavaldused.)
Surematu Lenini lipu all, suure Stalini

targal juhtimisel edasi kommunismi võidule!

(Pärast ettekande lõppu tõusevad kõik delegaadid püsti, tervitavad palavalt seltsimees Stalinit tormilise kestva ovatsiooniga. Igalt pooltsaalist kõlavad hüüded: „Hurra! Elagu suur Stalin! Armastatud Stalinile hurra! Elagu meie armastatud juht ja õpetaja seltsimees Stalin!“)

Nõukogude kool — Oktoobrirevolutsiooni võidu vili.

Kommunismi ülesehitamise ajalooliste võitude olukorras, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressi poolt meie rahva ette seatud uute grandioosete ülesannete ja perspektiivide olukorras, sotsialismi- ja demokraatia-leeri rahvaste sõbraliku koostöö jätkuva süvenemise olukorras — kõigi nende rõõmustavate sündmuste ja faktide olukorras ühelt poolt — ja imperialismileeri jätkuva laostumise ja selle leeri lepitamatute vastuolude progresseeruva süvenemise olukorras teiselt poolt tähistab nõukogude rahvas tänavu Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 35. aastapäeva. Koos Nõukogude Liidu vabade rahvastega tähistavad seda ajaloolist suursündmust rahvademokraatia maade rahvad Euroopas ja Aasias, kelle vabanemine kapitalistliku süsteemi ahelaist ja kammitsaist sai võimalikuks Venemaa proletariaadi ajaloolise oktoobrivõidu tõttu 35 aastat tagasi.

Hoolimata kapitalistliku surve ja rõhumise suurenemisest, hoolimata ameerika imperialistide ja nende kannupoiste sandarmitegevusest tähistavad seda nõukogude rahva suurpäeva niihästi kapitalistliku maailma metropolide klasseadlikud proletaarlased kui ka asumaade ja sõltuvate riikide paljumiljonilised töötavad rahvahulgad, kes näevad õigusega Oktoobrirevolutsiooni ürituses oma võitluste eesmärki, kes veenduvad üha enam, et see, mis on teostatud Nõukogude Liidus, on teostatav ka igal pool mujal, kui on purustatud imperialistliku süsteemi ahelad.

Venemaa proletariaadi hiilgav võit 1917. a. oktoobris, 35 aastat tagasi, ületab oma tähtsuselt ja tagajärgedelt kõik pöörded ja murrangud rahvaste elus varem aegadel. Lenin ja seltsimees Stalin on veenvalt näidanud, et Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon erineb põhjalikult, kvalitatiivselt kõigist muudest revolutsioonidest ja seda esijoones sellega, et proletariaadi võit 1917. a. oktoobris pani aluse sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks, kus on likvideeritud täielikult ühe inimese ekspluateerimine teise poolt, kuna näit. kodanlik revolutsioon, kõrvaldades küll ekspluateerimise feodaalse vormi, asendas selle kapitalistliku ekspluateerimisega, kodanluse majandusliku ja poliitilise ülemvõimuga, mis toob rahvahulkadele loendamatuid kannatusi ja viletsusi.

Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusel pööras Venemaa imperialistlikule süsteemile selja, muutudes iseseisvaks ja pealegi üha kasvavaks rahvusvaheliseks jõuks. Seetõttu purunes ühtne kapitalistlik süsteem, andes aset kahele vastandlikule leerile — sotsialismi- ja kapitalismileerile, millest esimesele kuulub tulevik, teine aga on määratud ajaloo poolt paratamatule huk-

kumisele, sest ta on oma aja ära elanud. Seega tähistab Oktoobrirevolutsioon, nagu põhjendasid seda üksikasjaliselt Lenin ja seltsimees Stalin, põhjalikku murrangut kogu maailma rahvaste saatuses, ülemaailmse kapitalistliku süsteemi saatuses, avades uue ajastu inimkonna ajaloos — proletaarsete revolutsioonide ajastu, kapitalismi kokkuvarisemise ajastu.

Sündmused kogu maailma ulatuses selle 35 aasta jooksul on aina tõendanud Lenini ja Stalini sõnade õigsust.

Tõepoolest, heitkem pilk tänapäeva rahvusvahelisele olukorrale, et selles veelkordselt veenduda. Kui 35 aastat tagasi pööras kapitalistlikule kurnamiskorrale selja vaid üks maa — Venemaa, siis tänapäeval on Oktoobrirevolutsiooni poolt kättejuhatatud teele asunud terve rida Euroopa ja Aasia rahvaid, tervelt 600 miljonit inimest, kes koos Nõukogudemaa vabade rahvastega ehitavad tarmukalt uut elu. Kui 35 aastat tagasi seisis imperialismileeri vastas vaid Oktoobrirevolutsioonis sündinud Nõukogude Venemaa, siis tänapäeval hõlmab sotsialismi- ja demokraatialeer tervet riikide koondist Euroopas ja Aasias, mis ühendab juba 800 miljonit inimest — ühe kolmandiku kogu maakera rahvastikust. Kui 35 aastat tagasi kapitalistlike maade töölisliikumises etendasid väljapaistvat osa oportunistlikud sotsiaaldemokraatiad, kellede juhtkonnad olid reetnud proletariaadi klassihuveid ja asunud kodanluse klassihuveid teenistusse, mis oli kõigi maade kodanlusele hindamatuks kergenduseks võitluses oma maa proletariaadi revolutsiooniliste jõudude vastu ja millega kõigepealt tuleb seletada seda, et kodanluse õnnestus oma pehkinud laevuke Esimese maailmasõja sotsiaalsete tormide ja murdlainete käest päästa, siis tänapäeval näeme kapitalistlike maade töölisliikumises sootu rõõmustavat pilti: ägedais klassilahinguis kodanluse vastu ja visas võitluses oportunistliku sotsiaaldemokraatiaga on reas maades sirgunud miljoneisse ulatuvad kommunistlikud parteid, revolutsioonilised marksistlikud massiparteid, kellele kuulub tööliklassi poolehoid ja toetus, kusjuures oportunistlikud sotsiaaldemokraatiad, olles libisenud veelgi kaugemale proletariaadi klassihuveid reetmisel ja kodanluse klassipositsioonide kindlustamisel, on kaotanud töörahva laiade hulkade toetuse või on seda kaotamas. Kui 35 aastat tagasi kapitalistlike riikide asumaad ja poolasumaad olid vanale maailmale küllaltki kindlaks tagalaks, mida võis karistamatult riisuda ja rõhuda ja mida sai alati kasutada usaldatava reservina võitluses emamaa proletariaadi vastu, siis tänapäeval on need, kapitalistlikule süsteemile kuldsed ajad tagasipöörmatult minevikku läinud, sest Oktoobrirevolutsioon virgutab Aasia ja Aafrika rahvad sajandeid kestnud unest ja õpetas neid võitlema oma eluliste huvide ning õiguste eest. Seetõttu näemegi, et kapitalistlike riikide koloniaalsüsteem rebeneb kõigist õmblustest, et asumaade ja sõltuvate maade rahvad, keda innustab Oktoobrirevolutsiooni õilis eeskuju, tõusevad ikka organiseeritumalt ja otsustavamalt ameeriklastest ja eurooplastest isandate vastu, nagu ka oma rahvusest kurnajate vastu, ja ühtedel ega teistel pole jõudu, et seda rahvaste õiglast ja püha võitlust maha suruda.

Nii näeme, et nende 35 aasta jooksul on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni rahvusvaheline mõju ja tähtsus aina kasvanud. Pole kahtlust, et tema mõju kasvab veelgi, sest mitte asjata ei lausunud seltsimees Molotov Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäeval eel pühendatud kõnes: „Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon avas rahvail silmad selle suhtes, et kapitalismi ajastu läheneb lõpule ning et on avatud kindlad teed üldisele rahule ja rahvaste suurele progressile. Imperialistide kramplikud jõupingutused, kelle jalge all kõigub pind, ei päästa imperialismi lähenevast hukkumisest. Me elame sellisel ajastul, kus kõik teed viivad kommunismile.“

Oktoobrirevolutsiooni võit tõstis Venemaa proletariaadi valitsevaks klassiks, kes kõigi töötajate ja ekspluateeritute toetusel asus sotsialismi ülesehituse õilsale teele. See ülesanne oli ajalooliselt täiesti uus, sest ükski teine

maa ega rahvas polnud suutnud asuda sotsialismi ülesehituse teele, kuigi prantsuse proletariaat Pariisi Kommuuni näol tegi omal ajal katset selle ülesande lahendamisele asuda. Ülesande uudsust ja praktiliste kogemuste puudust täiendas veel see asjaolu, et sotsialismi ülesehitusele tuli asuda neis uskumatult raskeis tingimustes, mille tsaari-Venemaa võidukale revolutsioonile pärandas, kus kõrvuti kapitalistlike suhetega tuli veel igal sammul kokku põrgata feodaalsete eluvormidega. Uskumatuid lisaraskusi noorele Nõukogude riigile põhjustas kodusõda ja kapitalistlike riikide, eriti Ameerika, Inglismaa ja Prantsusmaa sõjaline interventsioon. Kuid bolševike partei kogenud ja targal juhtimisel sai Nõukogudemaa töörahvas jagu kõigist raskustest, nii sisemistest kui ka välistest, saavutades ühe võidu teise järel vana ühiskonna aluste purustamisel ja uue ühiskonna aluste ülesehitamisel.

Selles ülimalt keerulises ja kõiki vaimseid ning füüsilisi jõude pingutavas töös polnud tegu üksnes sellega, et purustada kapitalistlikud tootmissuhted ja rajada nende asemele sotsialistlikud suhted, vaid kõrvuti, üheaegselt sellega oli vaja teha läbimõeldud ja väsimatut tööd kodanliku ideoloogia välja juurimise ja sotsialistliku, proletaarse ideoloogia arendamise ning levitamise alal.

Juba teadusliku kommunismi geniaalsed rajajad Marx ja Engels osutasid rahvahulkade otsustavale osale ühiskonna elus ja arengus, rõhutades samas ideede ja teooriate osa rahvahulkade tegevuse ja taotluste suunamisel. Marxi sõnad: „Teooria muutub materiaalseks jõuks, kui ta vallutab rahvahulgad,“ väljendab kõige ilmekamalt seda teadusliku kommunismi rajajate seisukohta. Klassivõitluse uute kogemuste valguses arendasid Lenin ja seltsimees Stalin edasi Marxi ja Engelsi poolt formuleeritud ajaloolise materialismi teese rahvahulkade otsustava osa kohta ühiskonna elus ja arengus, rõhutades samas eesrindlike ideede ja teooriate suurt mobiliseerivat ja edasiviivat osa. Lenini sõnad: „Eesrindliku võitleja osa võib täita ainult partei, keda juhib eesrindlik teooria,“ väljendavad väga selgesti seda mõtet.

Bolševike parteile, Leninile ja Stalinile oli selge, et töörahva miljoniliste hulkade igapäevane praktiline tegevus on see, mille kaudu samm-sammult juuritakse välja kodanluse poolt rahvahulkadesse sissekasvatatud vaated, arvamused, tavad ja kombad ja et klassivõitluse, töö ja õpingute kaudu omandavad rahvahulgad proletariaadi teadusliku maailmavaate, proletaarse mõtte- ja tundelaadi, proletaarsed seisukohad ja tavad. Selles rahvahulkade kommunistliku kasvatus protsessis pidi omandama ja tegelikult omandaski väljapaistva koha kool, Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena loodav nõukogude kool. Seepärast näemegi, et Lenin pühendas erakordset tähelepanu uue kooli, proletariaadi klassihuve teeniva nõukogude kooli ülesehitamise küsimustele nõukogude võimu esimestest päevadest alates.

Esimesteks sammudeks selles suures töös oli mõistagi mõisnike ja kapitalistide huve teeniva vana kooli lammutamine, sest mõeldamatu on, et tsaari-Venemaalt päritud koolisüsteemi ja hariduselu korraldust oleks saanud ilma pikemata käiku lasta uue korra huvides.

Vana kooli lammutamisel ja uue kooli rajamisel olid põhjaneva tähtsusega niisugused Nõukogude valitsuse aktid, nagu 1917. a. 11. detsembril Lenini poolt allakirjutatud otsus koolide ja haridusasutuste vaimulikkonna valdusest äravõtmise ja Hariduse Rahvakomissariaadile allutamise kohta ja 1918. a. 20. jaanuaril allakirjutatud dekreet kiriku riigist ja kooli kirikust lahutamise kohta jt.

Ulatusliku ja üksikasjalise formuleeringu uue kooli eesmärkidest ja ülesandest esitas Lenin Venemaa Kommunistliku (bolševike) Partei programmi projektis, mille rahvaharidust käsitlevas osas loeme: „Rahvahariduse alal seab VKP enesele ülesandeks viia lõpuni 1917. aasta Oktoobrirevolutsioonist peale alustatud töö kooli muutmiseks kodanluse klassivõimu tööriistast selle võimu purustamise tööriistaks, nagu ka ühiskonna klassideks jagunemise

täieliku hävitamise tööriistaks. Kool peab kujunema proletariaadi diktatuuri tööriistaks, s. t. mitte üksnes kommunismi printsiipide edasiandjaks üldse, vaid ka proletariaadi ideelise, organisatsioonilise ja kasvatusliku mõju edasikandjaks töötavate hulkade poolproletaarseile ja mitteproletaarseile kihtidele ekspluateerijate vastupanu täieliku mahasurumise ja kommunistliku korra teostamise huvides."

Nende, sootu uute kasvatuslike ülesannete teostamisel oli nõukogude võimul algul tõsiseid raskusi ühelt poolt seepärast, et reaktsiooniline osa õpetajaskonnast saboteeris Nõukogude valitsuse haridusalalisi samme ja korraldusi, keeldudes töötamast uues, äsjarajatud koolis. Et kiirendada rahvale truuks jäänud õppejõudude ideelist ja organisatsioonilist konsolideerumist ning kõhklevate elementide kaasatõmbamist kommunistliku kasvatus- ja õpetuse üllale ning vastutusrikkale tööle, organiseeriti 1917. a. lõpul Lenini teadmise ja heakskiitmisel Õpetajate-internatsionalistide Liit, kes osutas nõukogude võimule hindamatut abi uue kooli ülesehitamise suures töös.

Õppe- ja kasvatustöö sisulisel ümberkorraldamisel, et uus kool kujuneks ja oleks tõepoolest proletariaadi diktatuuri tööriistaks, nagu nõudis Lenin selgesõnaliselt partei programmi projektis, oli teiselt poolt suureks raskuseks ja takistuseks asjaolu, et ka nõukogude võimu sammudesse pooldavalt suhtuvate õppejõudude hulgas leidis tollal veel väga laialdaselt uskumist kodanlik muinasjutt, et õppe- ja kasvatustööd tulevat hoida poliitikast eemal, et kool pidavat olema apoliitiline. Mõistagi oli ja on see ka tänapäeval kodanluse kirjatarkade lorijutt, millega püüti ja püütakse rahvahulkade tähelepanu kooli- ja kasvatusküsimumustelt kõrvale juhtida, et seda avaramalt ja varjatumalt kasutada kooli kodanluse ideoloogia, vaadete ja maitsete taime-lavana. Juba teadusliku kommunismi rajajad Marx ja Engels näitasid, et õpetuse ja kasvatus- suuna ning sisu määrab alati valitsev klass, mispärast kool ja kasvatus kapitalistlikus ühiskonnas on allutatud tingimata kodanluse klassihuvidele. Kommunistliku kasvatus- süvendamise huvides oli seepärast vaja hajutada see kodanlik väärväide ja veenda õpetajaskonda, et kasvatus pole ealgi olnud ega saagi olla ühiskondlike mõjude suhtes neutraalne ja et maal; kus töörahvas on võimul, peab kool seisma töörahva huvides teenistuses. Nii näemegi, et oma arvukais esinemistes haridustöötajate ees nõukogude võimu esimestel aastatel tuleb Lenin ikka ja jälle selle küsimuse juurde tagasi, piisutades teravais sõnades kooli ja kasvatus- apoliitilisuse kodanlikku väärväidet ja põhjendades proletariaadi partei seisukohta kooli- ja haridusküsimumustes. Kõnes esimesel ülevenemaalisel hariduskongressil 1918. a. 28. augustil ütles Lenin selle kohta järgmist: "... mida kultuursem oli kodanlik riik, seda rafineeritumalt ta luiskas, väites, et kool võib seista väljaspool poliitikat ja teenida ühiskonda tervikuna.

Tõepoolest oli kool täielikult muudetud kodanluse klassivõimu tööriistaks, ta oli täiesti läbi imunud kodanluse kasvatusvaimust, ta eesmärgiks oli anda kapitalistidele teenistusvalmis orje ja taibukaid töölisi... Me ütleme: meie ülesandeks koolide alal on seesama võitlus kodanluse kukutamiseks; me kuulutame avalikult, et kool väljaspool elu, väljaspool poliitikat — see on vale ja silmakirjalikkus."

Samas kõnes näitas Lenin, et kodanliku intelligentsi, kaasa arvatud õpetajaskonna reaktsioonilise osa vastutöötamine nõukogude võimule lükkab veenvamini kui mingi sõnaline argumentatsioon ümber kodanluse lorijutu hariduse ja kooli apoliitilisusest, tõendades seda kindlamalt, et haridus ja kool on kodanluse klassivõimu tööriistaks, et haridust peab kodanlus oma eesõiguseks, oma privileegiks.

Oktoobrirevolutsiooni võit likvideeris mitte üksnes kodanluse ja mõisnike poliitilised ning majanduslikud privileegid, vaid ka hariduslikud ja kultuurilised. Bolševike partei, Lenini ja Stalini juhtimisel rajatav nõukogude kool oligi kutsutud likvideerima endiste valitsevate klasside haridusmonopoli,

tehes hariduse esmakordselt ajaloos kättesaadavaks kogu töörahvale. Siinkohal on huvitav meenutada, et Rahvakomissaride Nõukogu otsuse projektis kõrgemaisse õppeasutustesse vastuvõtmise kohta, mille Lenin kirjutas 1918. a. 2. augustil, nõuab ta Hariduse Rahvakomissariaadilt erakordsete abinõude rakendamist, et kindlustada kõigile soovijaile võimalus õppida, kusjuures „... varanduslikel klassidel ei või olla mitte üksnes mingeid juriidilisi, vaid ka faktilisi privileege“. Otsuse projekt lõpeb kindlasõnalise nõudega, et esijoones tuleb kõrgemaisse õppeasutustesse tingimata vastu võtta isikuid proletariaadi ja kehvtalurahva hulgast, kellele tuleb pealegi võimaldada suures ulatuses stipendiume.

Juhatanud nõukogude koolile ja õpetajaile kätte nende auväärse ja vastutusriikka koha uue ühiskonna ülesehitamisel, jälgis Lenin teraselt nõukogude kooli esimesi samme, aidates parandada ettejuhtuvaid vigu ja vääratusi.

Uheks tõsisemaks veaks kultuurilises ülesehitustöös üldse, sealhulgas ka nõukogude kooli rajamisel, olid proletaarsetesse kultuurhariduslikesse organisatsioonidesse koondunud inimeste, nn. proletkultlaste vaated, mille järgi tuli välja, et proletaarset kultuuri pole olemas, et see tuleb alles välja mõelda. Nende seltsimeeste arvates polnud proletaarset, sotsialistliku kultuuri loomisel mingit tähtsust mineviku kultuuripärandil, vaid uus kultuur tuli üles ehitada täiesti lahus mineviku sugupõlvade saavutustest.

Kohe algul astus Lenin teravalt välja nende pahempoolsete moonutuste vastu kultuuri- ja haridusküsimustes, näidates, et sotsialistlikku kultuuri ei saa üles ehitada mineviku kultuuripärandit ignoreerides, vaid seda kriitiliselt läbi töötades ja sellest kõike positiivset ära kasutades.

Mõistagi oli täiesti ekslik proletkultlaste nihilistlik suhtumine ka vanasse kooli. Lenin näitas selleski küsimuses kätte õige tee, öeldes:

„Kui kuuleme sageli nii noorsoo esindajate kui ka mõnede uue hariduse kaitsjate seast kallale tunges vanale koolile et vana kool oli tuupimiskool, siis ütleme neile, et peame võtma vanast koolist selle, mis seal oli head.“

Oma ajaloolises kõnes „Noorsooühingute ülesanded“, mis on teoreetiliste rikkuste ammendamatu varaaht, töötas Lenin läbi rea kardinaalseid küsimusi nõukogude kooli ja nõukogude pedagoogika ülesehitamise alalt.

Märkinud, et kuigi vana kool oli tuupimiskool, ei järgne siit, nagu võiks saada kommunistiks kõike seda positiivset omandamata, mis inimkond on välja töötanud, omandamata seda teadmiste summat, mille tulemuseks on kommunism ise. Seega sai visa ja süstemaatiline teadmiste omandamine nõukogude kooli ja haridussüsteemi iseloomustavaks jooneks. Hilisemal aastail on UK(b)P Keskkomitee oma koolialastes otsustes juhtunud korduvalt kooli- ja haridustöötajate tähelepanu sellele, et üldhariduslike koolide väga tähtsaks ülesandeks on teaduse aluste kindel ja püsiv kätteõpetamine.

Kuidas on lugu selle, kommunistliku kasvatusse seisukohalt nii ülitähtsa ülesande lahendamise meiega vabariigi koolides? Kas võib ütelda, et see ülesanne on tänapäeval jäägitult lahendatud? Ei, seda ei saa paraku ütelda. Mõõdunud kooliaasta õppe-kasvatustöö kokkuvõtetes näitasid ilmekalt, et kuigi on mõnevõrra kasvanud nende õppejõudude read, kelle aineis kõik õpilased jõuavad edasi, siis on ometi veel rohkesti kooli ja klasse, kus palju õpilasi jääb klassikursust kordama ja kus õpilaste teadmised on pinnapealsed ning lünklikud, nagu selgus sügisestel vastuvõtuksamitel ülikoolidesse ja tehnikumidesse. Teaduse aluste kindel ja püsiv omandamine kõigi õpilaste poolt on pakiline ülesanne, mille lahendamiseks tuleb teha tõsist tööd kõigis vabariigi koolides, eriti aga neis koolides ja neil õpetajail, kus õpilaste teadmised on pinnapealsed ja lünklikud.

Kõrvuti edusammudega poliitilisel ja majanduslikul alal saavutas nõukogude võim järjest uusi võite ka rahvahariduse valdkonnas, kuigi Nõukogude riigi olemasolu esimestel aegadel, kodusõja ja välismaise interventsiooni ning rahvamajanduse taastamise perioodil, kui majanduslikud raskused

andsid end igal sammul tunda, tuli Lenini ütlust mööda kokkuhoidu teostada kõiges, ka hariduse arvel. Kuid niipea kui taastamisperioodi raskused olid seljatatud, pöörasid Nõukogude valitsus ja bolševike partei ikka suuremat tähelepanu kooli- ja rahvahariduse küsimustele. „Töölisklass ei või saada meie maa tõeliseks peremeheks, kui ta ei suuda välja pääseda ebakultuursusest, kui ta ei suuda luua oma haritlaskonda, kui ta ei valluta teadust ega suuda juhtida majandust teaduse alusel,“ rõhutas seltsimees Stalin erilise jõuga oma kõnes ULKNU VIII kongressil 1928. a. 16. mail.

Et rahvaharidust, seda kultuurirevolutsiooni otsustavat lüli, veelgi kiiremate sammudega edasi viia, seadis seltsimees Stalin partei XVI kongressil meie rahva ette üldise kohustusliku alghariduse teostamise ülesande, sest eriti Šahtõ protsess näitas, missugused tõsised ohud võivad tabada Nõukogudemaad, kui ta ei suuda lühima ajaga luua omaenda tootmis-tehnilist intelligentsi, kes on piiritult truud oma rahvale ja nõukogude võimule, olles valmis andma kõik oma jõud ja teadmised sotsialismi võidu heaks.

Siitpeale laienes koolivõrk seninähtamatu kiirusega ja meie maa hakkas saama igal aastal üha rohkem põhjalikult ettevalmistatud eriteadlasi kõigil kultuuri- ja rahvamajanduse aladel.

Ühes sotsialistliku industrialiseerimise otsustavate edusammudega esimese viisaastaku üleduka täitmise tulemusel ja sotsialistlike suhete täieliku võiduga mitte üksnes tööstuses, vaid ka põllumajanduses, laienes ja süvenes veelgi Nõukogude riigi majanduslik-organisatoorne ja kultuurilis-kasvatulik tegevus. Kuid sotsialistlike suhete võit kogu rindel ei tähenda veel seda, et ka rahvahulkade teadvus on automaatselt ümber kujunenud, näitas seltsimees Stalin, sest inimeste teadvus jääb oma arengus maha inimeste ühiskondlike suhete muutumisest. Seepärast oligi teise viisaastaku põhiliseks ülesandeks kapitalismi igandite kõrvaldamine majandusest ja inimeste teadvusest.

Nende uute ülesannete valguses tõsis veelgi nõukogude kooli ja õpetaja osa ning tähtsus igakülgsele haritud ja kultuurse põlvkonna ettevalmistamise alal. Kõik see nõudis õppe-kasvatustöö taseme edasist tõstmist. Kuid selle asemel, et teraselt uurida üksikute õppejõudude ja pedagoogiliste kollektiivide ning haridusorganite praktilist igapäevast tööd ja teaduslikult üldistada kõike positiivset ja edasiviivat, läksid paljud kooli- ja haridustöölised ning nõukogude pedagoogika teooria alal töötajad kergema vastupanu teed, asudes kriitikata matkima reaalsiooniliselt kodanlikke pedagoogika-teooriaid ja õppe-kasvatustöö korraldamise võtteid. Oma ajaloolise otsusega „Pedoloogilistest moonutustest hariduse rahvakomissariaatide süsteemis“ parandas UK(b)P Keskkomitee selle tõsise väärsammu, andes pedagoogidele ja pedagoogikale tagasi selle auväärse koha, mis neile õigustatult kuulub.

Ebateadus pedoloogia, võrsudes kapitalistliku süsteemi jätkuva laostumise ja roiskumise pinnalt, kandus kodanliku võimu viimasel kümnendil ka Eestisse, kajastudes siin muuhulgas pedoloogilises testitamisest, mille tulemuste alusel püüti näidata, et kodanluse võsukesed olevat andekamad kui töörahva lapsed. Seda kodanluse klassihuvide ettevõtetud teaduse võltsimist toetas ka tookordne Tartu Ülikool, andes ühe säärase töö esitajale koguni doktori kraadi. See kogult mahukas sulesepitsus pealkirja all „Eesti laste intelligents“ jõudis 1940. aastal, mõned päevad enne nõukogude võimu kehtestamist, koguni trükkis ilmuda, kutsudes esile demokraatlikult meeletatud pedagoogide keskel õigustatud pahameele.

Kuigi pedoloogiast on ammu jagu saadud, on pedoloogia mõned retsidivid siiski väga visa hingega, avaldades selles, et siin ja seal võib kohata veel üksikuid õppejõude, kes õpilase ebaedukuse põhjusi kipuvad otsima ja nägema eeskätt õpilase andevaesuses, õpilase päritud omadustes, mitte aga õpetaja enda, ent vahest ka kogu pedagoogilise kollektiivi ebarahuldavas töös. Neist kahjulikest retsidividest tuleb viivitamatult vabaneda.

Bolševike partei poolt tarvitusele võetud abinõude tulemusel arenes rahvaharidus Nõukogude riigis seitsme penikoorma sammudega. Tehes kokkuvõtte neist rõõmustavaist edusammudest, ütles seltsimees Stalin partei XVIII kongressil:

„Rahva kultuurilise arenemise seisukohast oli aruandeaeg tõelise kultuuri-revolutsiooni periood. NSV Liidu rahvaste keeltes üldise kohustusliku alghariduse sisseeadmine, kõigi astmete koolide ja õpilaste arvu suurenemine, kõrgemate koolide poolt väljalastavate spetsialistide arvu kasvamine, uue, nõukogude intelligentsi loomine ja kindlustamine — niisugune on rahva kultuurilise tõusu üldine pilt.“

Näidanud, et Nõukogudemaa on kapitalistlikest maadest kaugelt ees rahvamajanduse arendamise tempo poolest, püstitas seltsimees Stalin partei XVIII kongressil nõukogude rahva ette ülesande jõuda eesrindlikest kapitalistlikest maadest ette ka majanduslikult, s. t. toodangu hulga poolest ühe elaniku kohta. „Ainult sel juhtumil, kui me tähtsamaist kapitalistlikest maadest majanduslikult ette jõuame,“ ütles seltsimees Stalin, „võime loota, et meie maa saab täielikult küllastatud tarbeesemetega, et meil saab olema produktide küllus, ja me saame võimaluse kommunismi esimesest faasist üle minna tema teise faasi.“

Seega astus Nõukogudemaa oma arengus uude faasi — sotsialismi ülesehituse lõpuleviimisele ja järk-järgulisele üleminekule sotsialismilt kommunismile. See grandioosne ülesanne, mille lahendamisele nõukogude rahvas asus bolševike partei juhtimisel esimesena ajaloo, suurendas mõõtmatult nõukogude kooli ja nõukogude pedagoogika osa ning tähtsust.

Hitlerliku Saksamaa reetlik kallaletung Nõukogudemaaale sundis me rahvast koondama kõik oma jõud nurjatu vaenlase purustamiseks ja maalt väljakihutamiseks. Viinud võidukalt lõpule selle püha ja õiglase võitluse, tõusis nõukogude rahva ette täies ulatuses kommunismi ülesehitamise perspektiiv, millest seltsimees Stalin kõneles oma ajaloolises kõnes 1946. a. 9. veebruaril.

Et kool ja rahvaharidus suudaksid sammu pidada uute ülesannetega, teostati üleminek üldisele kohustuslikule seitsmeklassilisele haridusele. Sellega ühenduses on sõjajärgseil aastail võrratult laienenud koolivõrk ja suurenenud õpilaste arv kõigis kooliastmetes.

Aruandes partei XIX kongressile märkis sm. Malenkov, et praegu õpib kõigis Nõukogudemaa koolides ja õppeasutustes tervelt 57 miljonit inimest, seega 8 miljonit rohkem kui 1940. a., kusjuures üksnes sõjajärgseil aastail on ehitatud 23 500 koolimaja.

Kuid kõrvuti tormilise kvantitatiivse kasvuga täheldame sõjajärgseil aastail ka nõukogude kooli õppe-kasvatustöö ideelis-teoreetilise ja pedagoogilise taseme suurt tõusu.

Hindamatut abi nõukogude koolile oma töö kvalitatiivse külje olulisel tõstmisel on andnud bolševike partei Keskkomitee ideoloogilised otsused ja partei Keskkomitee ning seltsimees Stalini isiklikul juhtimisel ja osavõtul korraldatud teaduslikud diskussioonid filosoofia, bioloogia, füsioloogia ja keeleteaduse alal. Seltsimees Stalini keeleteaduslikud tööd, olles marksismi-leninismi teooria loova edasiarendamise klassikalisteks eeskujudeks, on aidanud keelte õpetajail vabaneda marristlikest moonutustest keeleteaduses ja asuda täie kindlusega tõeliselt marksistliku keeleteaduse positsioonidele. Selle suure murrangu õpetuslikku ja kasvatuslikku mõju on raske ülehinnata.

Kuid Nõukogudemaa ei saa oma arengus peatuma jääda, vaid astub aina kiiremal sammul kommunismi poole. Sellest kõneleb neljanda (sõjajärgse) viisaastaku edukas täitmine. Sellest kõneleb stalinlik looduse ümberkujundamise plaan ja stalinlikud kommunismi suurehitused, millest esimene hiiglane — V. I. Lenini nimeline Volga-Doni laevakanal koos Tsimljanski

hüdrosõlmega — on juba ekspluatatsiooni antud. Sellest kõnelevad üliselget keelt Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressi direktiivid NSV Liidu viienda viie aasta plaani kohta.

Kas selles olukorras ja eriti nende uute ajalooliste ülesannete valguses piisab nõukogude kooli senistest saavutustest? Selge, et ei piisa. Seepärast seadiski meie partei XIX kongress oma direktiivides uue viie aasta plaani kohta nõukogude koolide, õpetajate, haridustöötajate ja kogu nõukogude rahva ette uue ülesande — teostada viisaastaku lõpuks üleminek üldisele keskkharidusele vabariikide pealinnades, vabariikliku alluvusega linnades, oblastite ja kraide keskustes ning suuremates tööstuskeskustes ja valmistada ette tingimused, et järgmisel viisaastakul oleks võimalik siirduda üldisele kohustuslikule keskkharidusele kõikjal — niihästi maal kui linnas.

Niisugust ülesannet pole esitanud ega saagi esitada ükski kodanlik riik. Kõik see kõneleb Nõukogude riigi ja nõukogude ühiskonna võrratuist eelistest kapitalistlike riikide ja kapitalistliku ühiskonnaga võrreldes. Kõik see kõneleb Nõukogudemaa kasvanud võimsusest ja ammendamatuist võimalustest.

Aga need uued ülesanded, mille ees seisab praegu nõukogude kool, ei piirdu kohustusliku üldhariduse mõõtmatu laiendamisega, vaid üheaegselt sellega tuleb asuda teostama kogu üldhariduse süsteemis olulist pöörakut polütehnilise õpetuse suunas. Partei XIX kongressi direktiivides öeldakse selle kohta:

„Üldharidusliku kooli sotsialistliku kasvatusliku tähtsuse edasise töstmise eesmärgil ja keskkooli lõpetavatele õpilastele kutseala vabaks valimiseks tingimuste kindlustamise eesmärgil asuda teostama polütehnilist õpetust keskkoolis ja võtta tarvitusele abinõud, mis on vajalikud üleminekuks üldisele polütehnilisele õpetusele.“

Tuleb öelda, et polütehnilisele õpetusele kommunistliku kasvatusliku lahutamatu koostisosana osutasid juba Marx ja Engels. Lenin, pühendades erakordset tähelepanu kooli- ja haridusküsimustele, arendas oluliselt edasi kommunistliku kasvatusliku teooriat ka polütehnilise õpetuse osas. Hindamatu teoreetilise ja praktilise väärtusega on sel alal Lenini niisugused tööd, nagu Venemaa Kommunistliku (bolševike) Partei programmi projekt, märkused Nadežda Konstantinovna kõne teeside kohta, kõne Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu III kongressil jt. Mitmeis oma töödes arendab ja põhjendab seltsimees Stalin teooria ja praktika seose vajadust, näidates, et õpetus peab olema seotud sotsialistliku ülesehitustöö praktikaga. Kõnes ULKNU VIII kongressil rõhutas ta seda mõtet järgmiste sõnadega:

„Et ehitada, on tarvis teada, on tarvis vallutada teadus. Et aga teada, on tarvis õppida. Õppida visalt, kannatlikult.“

Oma tuntud otsuses „Alg- ja keskkoolist“ juhtis bolševike partei Keskkomitee omal ajal õpetajate ja muude haridustöölise tähelepanu sellele, et nõukogude kooli polütehniliseerimist ei tohi käsitada kitsalt kui teatud spetsialiteedi kätteõpetamist, vaid kui peamiste tootmisharude teaduslike ja tehnoloogiliste alustega tutvustamist, kui tiheda seose teostamist õpetuse ja laste ühiskondlikult kasuliku töö vahel, kusjuures ei või hetkekski unustada teaduse aluste süstemaatilise omandamise ülesannet.

Sõjajärgseil aastail on õpetajad-praktikud ja terved pedagoogilised kollektiivid mõndagi saavutanud polütehnilise hariduse ülesannete täitmisel, kuid neid pedagoogide-praktikute kogemusi on vähe tähele pandud, vähe kogutud, vähe teaduslikult läbi töötatud. Sel alal on nõukogude pedagoogika teoreetilise rinde töötajad palju võlgu meie kooli ja õpetajate ees. See võlg tuleb nüüd kiiresti tasa teha. Seda nõuavad tungivalt meie kooli edasiarenemise huvid. Seda nõuavad kommunismi ülesehitamise huvid.

Nõukogude kool, õpetajad ja kõik haridusalal töötajad seisavad uute suurte ja vastutusrikaste ülesannete ees. Nende ülesannete ja saavutatud

edusammude valguses paistab veelgi teravamalt silma kooli ja pedagoogika üha jätkuv mandumine ja kängumine imperialismileeri maades. Kõik see väärtuslik ja positiivne, mis kapitalismi tõusu perioodil leidis tee ka kodanlikku kooli, tõrjutakse sealt nüüd välja, sest imperialistlik kodanlus Ameerikas, Inglismaal ja teistes kapitalistlikes maades kardab iga vähegi progressiivset ideed ja mõtet nagu tuld. Tänapäeva kodanlik kool on seepärast muudetud kõige reaktioonilise ja tagurliku kantsiks, sest ainult sitikmussast reaktioonist loodab hingevaakuv kodanlus tuge oma vappuvale eksistentsile.

Seda suurem on nõukogude kooli ja pedagoogika rahvusvaheline mõju ning tähtsus. Nõukogude kooli rohkeid praktilisi kogemusi ja nõukogude pedagoogika teoreetilisi rikkusi kasutavad rahvademokraatia maade õpetajad ja haridustegelased uue, proletariaadi klassihuve teeniva kooli ülesehitamisel. Nõukogude kooli suured edusammud ja avarad tulevikuperspektiivid innustavad kapitalistlike maade töölisi nende raskest võitlusest, mis on suunatud imperialistliku kodanluse klassiprivileegide kõrvaldamisele ja tõeliselt demokraatliku hariduse kättevõitmisele.

Oktoobrirevolutsiooni 35. aastapäevale lähevad kõik Nõukogudemaa pedagoogilise rinde töötajad selle kindla veendumusega, et kasutades nõukogude kooli seniseid rikkalikke kogemusi ja toetudes juba saavutatud edusammudele, suudavad meie kool ja õpetajad bolševike partei targal juhtimisel auga lahendada ka eelseisvad ajaloolised ülesanded.

Võrdlused majandusgeograafia õpetamisel koolis.

„Nõukogude Koolile“ kirjutanud Leningradi Herzeni-nimelise Pedagoogilise Instituudi õppejõud

prof. P. GUREVITS.

(Järg. Algus vt. „Nõukogude Kool“ nr. 8, 1952.)

Esimest tüüpi võrdlused. Võrreldakse üksikuid objekte või nähtusi looduses, majandust, rahvastikku, linnu jms., silmas pidades aega enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni ja tänapäeva; samuti võib võrrelda neid objekte meil ja kapitalistlikes maades või meil viisaastakute järgi.

Võrrelda võib näiteks jõgede, järvede ja merede looduslike ressurside või mineraalvarade, nafta, värviliste metallide jms. kasutamist revolutsioonieelsel Venemaal ja NSV Liidus viimasel viisaastakul. Edasi võib võrrelda mitte ainult geograafilise keskkonna kasutamist, vaid ka looduse ümberkujundamist; sel puhul on võrdluseks parem võtta mõni kapitalistlik maa, näiteks Ameerika Ühendriigid.

Võrrelda võib ka majandusharude struktuure ja üksikute majandusharude erikaalu tsaari-Venemaal ja NSV Liidus.

Mida võivad võrdlused õpilastele anda? Missugust kasu võivad nad õppetöös tuua? Üksikute oluliste esemete ja nähtuste võrdlemine nende sarnasuse ja erinevuse järgi aitab luua õigeid kujutlusi ja mõisteid, määrata nende esemete ja nähtuste iseloomustavaid jooni ja iseärasusi, nende osa ja tähtsust rahvamajanduses, aitab arendada loogilist mõtlemist ja oskust rakendada formaalse loogika seadusi.

Võrdlemisel näidatakse objekte staatikas ja dünaamikas, kui konstateeritakse muutusi tõusus ja languses; see sunnib paratamatult järeldusi tegema. Võrreldakse ka muutusi võrreldavate objektide geograafias, muutusi ruumis, ajas jne. Võrdlemisel võidakse kasutada ja tavaliselt kasutataksegi: kaarte, diagramme, tabeleid, pilte, jooniseid, diapositiive, fotosid, õpiku teksti jne. N. Baranski õpikus „NSV Liidu majandusgeograafia“ (1951.a. tr.) toodud joonis nr. 10 „NSV Liidu vee-energia varud“ annab näiteks materjali NSV Liidu jõgede võimsuse võrdlemiseks. Tingmärkide seletuse abil tehakse hõlpsasti kindlaks vee-energia varude kvantitatiivne suurus ja paiknemine kaardil. Õpilased kõrvutavad, võrdlevad objekte ja reastavad need siis kõige suuremast kõige väiksemani. Kaardil ja tingmärkide seletuses antud ringide võrdlemine juhib järgmistele järeldustele: suurimad vee-energia varud (üle 30 milj. kWh) langevad Jenissei ja Leena basseini, teisel kohal (10—20 milj. kWh) on Volga, Obi ja Amuuri, kolmandal kohal Kolõma, Amu-Darja, Sõr-Darja jt. vee-energia varud. Kaardil antud kujutiste kõrvutamine ja võrdlemine aitab määrata NSV Liidu vee-energia varusid iseloomustavaid staatilisi suursi. Enne määratakse kindlaks „mis ja kus“, siis aga lahendatakse lihtne majandusgeograafiline ülesanne: missuguste jõgede basseinidel on parimad perspektiivid vee-energia ärakasutamiseks. Niiviisi tekib õpilastel selge kujutus vee-energia varudest ja nende jaotumisest NSV Liidu territooriumil, süveneb vee-energia kui tähtsaima elektrienergia allika mõiste, selgub elektrienergia tähtsus rahvamajandusele (algmõisted antakse juba füüsikas ja 5. ja 7. kl. geograafiakursuses). Ja lõpuks tekivad õpilaste teadvuses esimesed kujutlused tulevases elust Jenissei, Leena jt. jõgede basseinides, kus on tohtud veevarud, mida meie maa hakkab lähemas tulevikus kasutama. Võrdlemine ja kõrvutamine annab antud juhtumil väärtuslikke hariduslikke ja kasvatuslikke tulemusi.

Sellessamas N. Baranski õpikus on lk. 12 ja 13 toodud kaks diagrammi, joon- ja tulpdiagramm, mis võimaldavad arvude ja joonte ning tulpade kõrguse võrdlemise ja kõrvutamise teel näidata rea aastate jooksul toimunud muutusi 1) NSV Liidu rahvatulu suuruses (miljardeis rublades) ja 2) tööstuse ja põllumajanduse erikaalus (üldtoodang on 100%).

Esimene diagramm näitab rahvatulu pidevat kasvu alates 1921. aastast ja võimaldab mitmesuguse kõrgusega joontena kujutatud arvude ja mõõtkaala kõrvutamise teel kindlaks määrata konkreetseid, absoluutseis arvudes avaldatud muutusi rahvatulu kasvus, rahvatulu kasvutempot diagrammi igas ajavahemikus alates 1921. aastast ja seda, mitu korda on rahvatulu ühel või teisel aastal suurem kui 1913.a.; 1940. aastal oli see 6 korda suurem kui 1913.a. See diagramm võimaldab konstateerida fakte, muutusi ja teha lihtsaid järeldusi.

Tulpdiagramm on keerulisem: see annab arvudes ja näitab tulbakesena andmeid tööstus- ja põllumajandustoodangu suuruse kohta üksikuil aastail. Siin läheb tulpadena kujutatud suurste kõrvutamine ja võrdlemine kahes suunas: igas tulpas eraldi ja tulpade vahel; võrreldakse tööstuse ja põllumajanduse erikaalu.

Niiviisi võib saada kaks rida järeldusi: muutused kumbagi nimetatud majandusharu erikaalus, võrreldes kumbagi haru eraldi aastate viisi. Niisamuti määratakse kindlaks nõukogudeaegse tööstuse erikaalu kasvutempo aastast aastasse.

Andmete kujutamine diagrammidena on metoodiliselt väga kasulik: jooned ja tulbakesed tugevdavad taju ja kujutlusi õpitavaist objektidest.

dest ja aitavad kiiremini, kindlamalt ja arusaadaval kujul omandada õpitavat materjali.

Õppetöös on kasulik kasutada ka tabeleid ja arvulisi andmeid. Eespoolmärgitud N. Baranski õpikus on lk. 23 toodud tabel, milles näidatakse muutusi malmi-, terase-, söe- ja naftatoodangus teatavail etappidel. Selle tabeli järgi võib õpilastega teha huvitavat tööd, kõrvutades ja võrreldes nimetatud objektide suurusi ja jõudes kindlate järeldusteni. Üksikuisse objektidesse puutuvate arvude lugemine mööda horisontaaljoont 1913., 1940., 1950. ja 1960. aasta kohta võimaldab:

1) kindlaks määrata a) malmi-, terase-, söe- ja naftatoodangu kasvu kvantitatiivset muutumist märgitud ajavahemikkude kestel, b) malmi- toodangu juurdekasvu tonnides ja protsentides;

2) määrata kasvutempot 1940.a. alates;

3) võrrelda 1950.a. toodangut sõjaeelse toodanguga.

Töö tabeli arvudega mööda vertikaaljoont on piiratud iseloomuga. Siin kõrvutatakse mitmesuguseid objekte üksteisega samal ajal; 1913.a. toodeti malmi ja terast ühepalju, 1940., 1950. ja perspektiivselt 1960. aastal on terasetoodang suurem kui malmitoodang, kusjuures terasetoodang suureneb nii absoluutselt kui ka suhteliselt.

Võib võrrelda ka arve nafta ja söe kohta. 1913. aastal oli söetoodang 20 milj. tonni võrra ehk 3,2 korda suurem kui naftatoodang. 1940. aastal ületas söetoodang naftatoodangu 135 milj. tonni võrra ehk 5,35 korda. 1950. aastal on söetoodang 7 korda ja 1960. aastal 8,3 korda suurem kui naftatoodang. Sellised on absoluutsed ja suhtelised arvud. Antud juhtumil annab arvude võrdlemine väga vähe järelduste tegemiseks. Tehakse kindlaks, et absoluutsete arvude kasvades kasvavad ka suhtelised arvud; see tõendab, et söetööstus areneb kiirema tempoga kui naftatööstus.

Ja lõpuks eeldab töö arvudega, mida on juba analüüsitud mööda horisontaal- ja vertikaaljoont, kombineeritud võrdluste rakendamist niihästi horisontaalselt kui ka vertikaalselt asetsevate arvudega. Võrreldes näiteks malmitoodangut terasetoodanguga võib konstateerida järgmist: kümne aasta jooksul suureneb malmitoodang 30,5 milj. tonni võrra, terasetoodang aga 34,6 milj. tonni võrra, s.t. terasetoodang suureneb 4,1 milj. tonni võrra rohkem kui malmitoodang; 1950.a. oli malmitoodangu ja terasetoodangu vahe 5,9 milj. tonni terase kasuks, 1960. aastal aga on see vahe 10 milj. tonni. Malmitoodangu ja terasetoodangu kasvutempo vahet võib näidata ka protsentides.

Töös arvudega kasutatavad võrdlusvõtted nõuavad ka teiste mõtlemisprotsesside, peamiselt analüüsi ja sünteesi rakendamist. Tuleb märkida, et arvtabelid aitavad palju objektide ja nähtuste staatika ja dünaamika tundmaõppimisel, aitavad mõista majanduse arenemise protsesse; kuid samal ajal tuleb märkida, et ilma vastavate lisamaterjalideta — õpiku teksti, õpetaja seletuste ja täiendusteta — ei anna töö arvudega täit efekti majandusharude, majandusrajoonide, kaubanduse jms. komplitseeritud karakteristikate mõistmisel.

Peale selle kasutatakse võrdlemist ja kõrvutamist jooniste, piltide, fotode, diapositiivide jms. vaatlemisel. Näitena võib võtta N. Baranski õpikus lk. 129 toodud pilte: „Ohhotnõi Rjad vanas Moskvas“ ja „Ohhotnõi Rjad uues Moskvas“.

Toodud pildid näitavad teravaid kontraste võrreldavate objektide vahel, vanast pole õieti peaaegu midagi järele jäänud. Endisel territooriumil on kerkinud uued objektid ja need annavad tunnistust progressist: toredad hooned, asfalteeritud väljakud jne.

Nõnda näevad välja enne korrastamata maa-alad uues, sotsialistlikus Moskvas.

Piltidel võib võrrelda tehaste hooneid, tööstuskäitiste, põllumajanduse, transpordi jne. tehnilist varustust minevikus ja tänapäeval. Võrdlusi kasutatakse ka õpiku või mõne muu õppevahendi tekstis. N. Baranski õpikus võrreldakse näiteks vanu ja uusi linnu Tööstuslikus Keskrajoonis (lk. 126), iseloomustatakse vanu linnu, mis on saanud uuteks, kuid on säilitanud mõnes asjas vana aja jäänuseid (Moskva, Serpuhhov, Kolomna jt.) ja linnu, kus pole peaaegu midagi uut, on ainult mineviku jäänused (Vereja, Suzdal). Teiselt poolt viidatakse uutele linnadele, kus muidugi ei saa olla midagi vana, kuid on omad iseärasused ja iseloomustavad jooned: suured ruumikad vabriku- ja tehasekorpused, ühiskondlikud hooned jm. (Ivanovo, Stalinogorsk jt.). Need üksteisega võrreldavate linnade kujud „voolitakse“ sõnadega, kusjuures kujutlusi neist objektidest täiendatakse pildimaterjali abil.

* *
*

Teist tüüpi võrdlusi iseloomustab see, et siin ei võrrelda üksikobjekte, üksiknähtusi, lihtsaid protsesse ja nähtusi, vaid võrdluse alla võetakse keerulised objektid ja kompleksid, nagu seda on näiteks majandusrajoonide või kahe maa majanduse struktuuri võrdlemine; siin võrreldakse komplitseeritumaid — majanduslikke, poliitilisi jms. — seoseid.

Niisiis on see tüüp võrdlusi keerukam ja mitmesuguste mõtlemisprotsesside rakendamine on seda tüüpi võrdluste puhul raskem, siin on dialektilise loogika elementide erikaal suurem kui formaalse loogika elementide oma, kuid majandusgeograafia õpetamisel 8. ja 9. klassis rakendatakse viimaseid siiski rohkem.

Vaatleme teist tüüpi võrdluste kasutamist majandusgeograafia õpetamisel keskkoolis üksikute näidete varal.

NSV Liidu majandusgeograafia programmi 1. osas „Lühike üldülevaade NSV Liidust“ teemas „NSV Liidu rahvamajanduse iseloomustus“ on järgmised küsimused: „Sotsialistliku majandussüsteemi eelised kapitalistliku majandussüsteemi ees“, „Tootlike jõudude tormiline kasv stalinlike viisaastakute kestel“.

Nende küsimuste analüüsimine õppeprotsessis eeldab tingimata võrdlus- ja vastastamisvõtete rakendamist, seejuures on paratamatud ka teised, võrdlemisega seotud mõtlemisvormid: analüüs ja süntees konkretiseerimine ja abstraktsioon, induktsioon ja deduktsioon; see kõneleb vajadusest kasutada formaalse ja dialektilise loogika elemente. Sellesse tüüpi kuuluvad võrdlused: „Nõukogude Kaug-Ida ja Ameerika Lääs Vaikse ookeani rannikul“, „Nõukogude Põhi ja Alaska“, „Nõukogude Kesk-Aasia vabariigid nüüd ja enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni“ jt.

Kõigil neil juhtumel peab täidetama järgmisi nõudeid:

1) Peamise väljatõstmine, seestmist seoste esiletoomine; see eeldab faktide teadmist ja oskust neid kasutada.

2) Õige lähenemine tunnuseile, mis on võrreldavate objektide aluseks. Tuleb õigesti juhinduda jaotuspriintsiipidest kui võrdluse alusest; vastasel korral on loogilised vead võrdlevais kirjeldustes ja iseloomustustes paratamatud.

3) Võrreldavaid objekte tuleb teineteisega võrrelda ja vastastada, mitte aga iseloomustada objekte eraldi, üksikult. Võrdluse tulemuseks peab olema üldistus, mitte aga kirjeldus. On teada, et põhjalikud võrdlused viivad üldistusteni.

4) Objekte tuleb võrdlemisel vaadelda ruumi ja aja konkreetseis tingimustes, arenemises ja muutumises.

5) Võrdlemisel tuleb avastada seosed ja seesmised seaduspärasused, samuti ka ideeline sisu.

6) Objektide õige võrdlemine, vastastamine ja eristamine viib ühise ja eriomase, juhusliku ja tüüpilise mõistmiseni.

7) Võrdlemine ja vastastamine ei juhi ainult sarnasuse ja erinevuse konstateerimisele võrreldavate objektide praeguses seisukorras, vaid näitab ka edasise arenemise teed ja perspektiive.

Peatume NSV Liidu majandusgeograafia programmi eespoolmärgitud küsimusel „Sotsialistliku majandussüsteemi eelised kapitalistliku majandussüsteemi ees“. See on keeruline ja õpilastele raske küsimus; selle küsimuse käsitlemine peab olema maksimaalselt konkreetne, õpetaja peab juhtima võrdlemiseks vajalike faktide leidmist, võrdlusvõtete ja loogikareeglite rakendamist jms.

Esimene eespoolmärgitud nõudeist võrdluste kasutamisel on peamine — faktide, mõistete, nähtuste — esiletõstmine, et seesmisi seoseid nähtavale tuua; need on järgmised:

1) proletariaadi diktatuur NSV Liidus; monopolistliku kapitali diktatuur Ameerika Ühendriikides jt. imperialistlikes riikides;

2) tootmisvahendite eraomanduse puudumine NSV Liidus; tootmisvahendite eraomandus Ameerika Ühendriikides ja teistes kapitalistlikes riikides;

3) plaanimajandus NSV Liidus; stiihiline, rahvavaenulik, ebaratsionaalne majandussüsteem Ameerika Ühendriikides;

4) ratsionaalne looduse ümberkujundamine NSV Liidus ja kiskjalik loodusvarade hävitamine käputäie kapitalistide huvides kapitalistlikes riikides;

5) tööpuuduse, kriiside ja konkurentsi puudumine NSV Liidus; terav konkurents, kriisid ja tööpuudus kapitalistlikes riikides;

6) tootlike jõudude kiiretempoline kasv, uue tehnika juurutamine, tööstuse ühtlane jaotus NSV Liidus; tootlike jõudude ja tehnilise progressi laostumine ning langus, tööstuse ebaühtlane jaotus Ameerika Ühendriikides jt. kapitalistlikes riikides;

7) tööviljakuse progresseeruv kasv, sotsialistlik võistlus, lõõktöö, stahaanovlikud meetodid, tööliste initsiatiiv ja novaatorlus NSV Liidus; tööviljakuse langus, sunnitud kurnav töö kapitalistlikes riikides;

8) tööliste ja kogu töörahva materiaalse heaolu pidev kasv ning tõus NSV Liidus; töörahva heaolu langus, tööliklassi absoluutne ja relatiivne vaesumine kapitalistlikes riikides;

9) meie eesmärk on kommunism; kapitalism tervikuna ei saa üles seada mingisugust eesmärki peale ühe: säilitada oma olemasolu ja kindlustada seda; kapitalism on määratud hukkumisele, tema asemele tuleb sotsialism.

Selline on ühiskonna arenemise vääramatu seadus.

See on võrdlus kontrastide järgi, kahe ühiskondlik-majandusliku süsteemi teravalt silmapaistvate põhitunnuste järgi. Iga väide nõuab õpilastelt kindlaid otsustusi, seletusi, rea keeruliste mõistete ja vastastikuste seoste mõistmist ja omandamist; ka sisu ideelist iseloomu tuleb silmas pidada. Ilma konkreetsete näideteta elust NSV Liidus ja kapitalistlikes maades ei saa kontrastide järgi edukalt võrrelda. Väga suurt osa etendab seejuures õpetaja, kes selgitab ja süvendab, et õpilased saaksid käsitletavaist küsimustest aru, kes näitab, kuidas tuleb võrrelda, analüüsida, siirduda konkreetsetelt abstraktsele, kuidas otsustustes rakendada induktsiooni ja deduktsiooni.

Peame vajalikuks tuua kasvõi ühegi näite, kuidas võrrelda näiteks eespooltoodud p. 4 järgi (ratsionaalne looduse ümberkujundamine NSV Liidus ja loodusvarade hävitamine kapitalistlikes riikides).

Selle küsimuse puhul on mõeldav järgmine ahelik otsustusi:

1) maa, selle põu, metsad ja veekogud kuuluvad meil sotsialistlikule riigile;

2) sotsialistlik riik võib plaani kohaselt lahendada vastutavaid majanduslikke ülesandeid kogu maa, kogu Nõukogude Liidu territooriumi ja kõigi tema varade ulatuses, võib sotsialistliku ühiskonna huvides kasutada loodusvarasid; veel enam: tuginedes riigi poolt teaduslikult väljatöötatud plaanile, võib ta loodusliku keskkonna ümber kujundada ja teiseks muuta, luua uue keskkonna.

Kapitalistlikes maades on täiesti vastupidine pilt: kapitalistide rikastamise huvides, kuid ühiskondlike kahjuks hävitatakse metsi, pinnast ja maapõue kõige barbaarsemal kombel. Igal aastal hävib Ameerika Ühendriikides üle 3 milj. tonni pealmist viljakandvat mullapinda. Üle 55% kogu Ameerika pinnast kannatab nii või teisiti erosiooni all; see tähendab, et miljoneid hektareid endist viljakandvat maapinda muutub kõrbeks.

Peale selle on looduse mõjutamise tempo ning hoog imperialismi puhul äärmiselt nõrk, tehniliste võimaluste kasvades see ei kasva, vaid suhteliselt üha väheneb. Imperialismi ajajärgu kapitalismi roiskumine on viinud selleni, et tehnilise „progressi“ ainsaiks tegureiks on kapitalistlikes riikides sõjad.

Oma 1917. a. kirjutatud teoses „Riik ja revolutsioon“ märkis V. I. Lenin: „Ja nähes, kuidas kapitalism juba praegu uskumatult takistab seda arenemist, kui palju võiks edasi jõuda tänapäevasegi, juba saavutatud tehnika baasil, on meil õigus täie veendumusega ütelda, et kapitalistide eksproprieerimise tulemuseks on tingimata inimühiskonna tootmisjõudude hiiglaslik arenemine.“¹

Kapitalistliku tootmisviisi edaspidine eksisteerimine on inimkonnale hukatuslik.

Võrdlemisel tuleb toetuda eespool, punktide 1, 2 ja 3 käsitlemisel saadud materjalidele ja otsustustele (proletariaadi diktatuurist NSV Liidus ja monopolide diktatuurist kapitalistlikes maades; sotsialistlikust omandusest ja eraomandusest; plaanisüsteemist ja stiihilisusest arenemisest). Ilma nende põhitõdedeta, millest tuleb lähtuda ja millel on otsustav tähtsus õigeks ja küllalt sügavaks võrdlemiseks, ei saagi õigupoolest võrrelda p. 4 järgi. Ainult nõnda viib võrdlus õigete järeldusteni, ainult seesuguse lähenemise puhul võime realiseerida need 7 nõuet, millest räägiti eespool (peamise esiletõstmise, õige lähenemine tunnuseile jt.).

Õpetaja peab hoolitsema selle eest, et õpilased suudaksid valitud faktide, mõistete, seoste ja muu seesugusega õigesti opereerida, õpiksid dialektiliselt mõtlema ja teadlikult ning ideeliselt suhtuma tegeallikkusse (meie lapsed — vanemate klasside õpilased — on vaimselt hästi arenenud ja võimelised üsna keerulist materjali omandama).

See aga tähendab mõista arenemisstaadiume, üleminekuid, muutusi mitmesuguseil etappidel, teada, et:

a) sotsialism on meil põhiliselt juba üles ehitatud, et meie maa on teel kommunismi teise faasi;

b) kommunismi suurehitused said võimalikuks alles nüüd, kui tingimused selleks on ette valmistatud; meie võimalused praegu on võrnatult suuremad kui 15—20 aastat tagasi;

d) tööviljakus on muutunud meil palju kõrgemaks, kui see oli veel hiljuti;

¹ V. I. Lenin, Valitud teosed kahes köites, II k., Tallinn, 1946, lk. 160.

e) tehnika ja kultuuri alal on meie kaadrid tohutult kasvanud.

Peale selle tuleb silmas pidada, et Nõukogude riik on nüüd tugevam kui kunagi varem, et rahvusvahelises elus on NSV Liit juhtivaks teguriks.

Samal ajal peavad õpilased mõistma, et:

a) kapitalistlik maailm käib alla, laostub, sureb;

b) vastuolud kapitalistlike riikide vahel on äärmiselt teravaks muutunud;

d) tööliklassi ja kogu töörahva olukord on muutunud kapitalistlikes maades väga halvaks, klassivõitlus on teravnenud ja proletariaat ründab üha jõulisemalt kapitali, revolutsiooni jõud kasvavad, rohkenevad võitlejate read, kes võitlevad rahu, demokraatia ja sotsialismi eest, sõjaõhutajate vastu.

Keskkooli 8. ja eriti 9. klassi majandusgeograafia kursuses on kõigil neil põhitõdedel otseselt tegemist küsimusega sotsialistliku majandussüsteemi eeliseist kapitalistliku majandussüsteemi ees.

Selleks et õpilased suudaksid käsitletavaid küsimusi analüüsida ja mõista, et õpilastel kujuneksid õiged veendumused, et nad omandaksid käsitletud küsimuste sisu, on üsna tähtis osa etendada õpetamise meetodikal, õpetaja meetodilisel tööol. Õpetaja peab õpilastele võrdlemiseks valima jõukohase materjali ja kõige olulisemad tunnused; peale selle peab õpetaja püüdma arendada õpilastel vilumust dialektilise mõtlemise elementide rakendamises ja oskust töötada ning opereerida mitmekesise materjaliga: 1) arvudega (majanduse ja selle üksikharude kasvu tempo; tööliste arv ja selle suurenemine; töötute arv kapitalistlikes riikides jne.); 2) diagrammidega (kujutada graafiliselt meie saavutusi sõjajärgse viie aasta plaani järgi); 3) jooniste ja piltidega (töölikvartaalid ja tööliste elamud kapitalistlikes linnades; meie suurehitused, kultuuripaleed jms.); 4) kaartidega (mitmesugused NSV Liidu kaardid, et nendel näidata tootlike jõudude ühtlast jaotust, uusi kommunismi suurehitusi, looduse ümberkujundamist, uute linnade rajamist jms.; kaardil näidatakse ka majanduse ebaühtlast jaotust, looduse ebaratsionaalset kasutamist jms. kapitalistlikes riikides); 5) õpiku või kirjanduslike allikate tekstiga (raamatud, brošüürid, ajakirjad, ajalehed jms.); 6) meie kommunistliku partei ja riigi juhtide ning silmapaistvate tegelaste mõtteavaldustega.

Kui tähtis on võrdlemisel kasutada J. V. Stalini mõtteavaldusi „Pravda“ korrespondendile! Kapitalistlikes riikides on võidujooks relvastumises ja seoses sellega elukalliduse tõus, tööliklassi olukorra halvenemine; meil — võimsad kommunismi suurehitused, rahulik loov töö ja nõukogude rahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme pidev tõus.

Võrdlemises omandavad õpilased vilumuse pikaajalise visa ning süstemaatilise tööga, kusjuures õpetaja peab tingimata juhtima seda tööd: kogu aeg tuleb näidata, instrueerida, kontrollida, parandada ja harjutada.

Väga kasulik on võrdlemist praktiseerida ka kirjanduse, NSV Liidu Konstitutsiooni jt. õppeainete õpetamisel. Kõige ulatuslikumat rakedust aga leiavad võrdlused geograafias, meetodiliselt on need eriti kasulikud majandusgeograafia õpetamisel.

Kuid võrdluste kasutamine keskkooli vanemais klassides annab häid tulemusi ainult siis, kui sellega ei liialdata, s.t. kui võrdlused on õpilastele jõukohased. Mõõdukus otsustab siin kõik.

Побудительные глаголы в эстонском и русском языках.

Г. Р. ТУКУМЦЕВ.

1. Залог глаголов.

Учение о залогах очень неполно развернуто в школьных учебниках; даже термин «залог» (*tegumood, geenus*) избегается в программах средних школ, и те немногие знания о переходности и непереходности действия, о страдательном, возвратном и взаимном значении глаголов, которые даются учащимся, не выстраиваются в единую систему, не объединяются в одну грамматическую категорию (раз не дается термина, не осознается и категория) и потому скоро забываются. А между тем грамматическая категория залога, находясь на грани морфологии и синтаксиса, имеет серьезнейшее, краеугольное значение в вопросах, связанных с построением (структурой) предложения — центральным вопросом грамматики второго (неродного) языка.

Залогом мы называем категорию глагола, обозначающую и направленность действия, т. е. мыслится ли оно направленным, переходящим от одного предмета на другой (переходность), или связанным только с одним действующим предметом (непереходность), или совсем не связанным с действующим предметом (безличность).¹

От залога глагола-сказуемого зависит весь строй предложения,² состав его основного костяка; если сказуемое выражено личным переходным глаголом, в предложении, кроме сказуемого, будут представлены и подлежащее, и прямое дополнение (Солнце осветило лес)³; при непереходном сказуемом дополнение отсутствует (Солнце взошло); при безличном глаголе отсутствует подлежащее (Меня знобит), а если глагол в то же время и непереходный, предложение может дойти до предельного минимума — одного слова (Рассвело).

Небезразличны для обучения русскому синтаксису и другие залоговые значения глагола. Так, при страдательной форме глагола предмет, на который направлено действие, выражается подлежащим, а не дополнением (Здесь строится фабрика), а если требуется выразить и действующее лицо, то употребляется дополнение в творительном падеже (Коллекции пополняются учащимися). При

¹ «Категория залога обозначает отношения между субъектом действия и объектом, находящие свое выражение в форме глагола». — «Грамматика русского языка» АН СССР. М. 1952, стр. 412.

² Ак. В. В. Виноградов пишет: «Глагол наиболее конструктивен по сравнению со всеми другими категориями частей речи. Глагольные конструкции имеют решающее влияние на именные словосочетания в предложении». («Русский язык», 1947 г., стр. 422.)

³ На правах прямого дополнения выступает и косвенное со значением объекта, сильно управляемое, т. е. необходимое (помогаю — кому? — отцу и т. п.); факультативные, необязательные второстепенные члены предложения — слабо управляемые косвенные дополнения, обстоятельства и определения — могут присоединяться к любому «костяку» предложения.

взаимном залоге глагола дополнение (имеющее значение и объекта, и деятеля одновременно) имеет форму творительного падежа с предлогом с (Ваня борется с Петей). Наконец, при возвратном залоге глагола сильно управляемое дополнение отсутствует; возвратный глагол обозначает действие, направленное на само действующее лицо, и прямое дополнение обозначалось в древности местоимением *ся* (краткая разновидность возвратного местоимения *себя*), как и в современном эстонском языке оно обозначается местоимением *end* или *ennast*; но в современном русском языке это местоименное дополнение слилось с глаголом в одно слово, в так наз. «возвратную форму» глагола (*Vend peseb ennast* — Брат моется). Однако далеко не все русские глаголы с частицей *ся* являются возвратными по значению; подавляющее их большинство приобрело другие значения: страдательное (строится), взаимное (борется), непереходное (движется) или косвенно-переходное, т. е. требующее дополнения в косвенном падеже (Брат занимается — чем? — гимнастикой). Поэтому русские «возвратные» по форме глаголы (на *ся*) очень редко переводятся на эстонский язык глаголом с возвратным местоимением (*end, ennast*).

Из всего сказанного следует важность сопоставительного изучения залогов в эстонском и русском языке.

2. Выражение залоговых значений.

В эстонском языке залоговые значения в подавляющем большинстве случаев выражаются суффиксальным способом; здесь имеется четкое противопоставление суффиксов непереходного (среднего) залога суффиксам переходного залога; наиболее продуктивное противопоставление: суффиксы **tu, stu, ne** — в непереходных глаголах, **ta, sta, nda**⁴ — в переходных глаголах.

gi et uma — одеваться;	gi ie tama — одевать	(tu : ta)
ali st uma — подчиняться;	ali is tama — подчинять	(stu : sta)
lä he nema — приближаться;	lä h endama — приближать	(ne : nda)

В некоторых неологизмах суффикс **u** характерен для непереходных глаголов, а суффикс **i** — для переходных глаголов, например: *registeeruma* и *registreerima* (регистрироваться и регистрировать) и т. п.

В русском глаголе система суффиксов чаще всего обслуживает категорию вида совершенно независимо от залогового значения глагола:

соверш. вида	несоверш. вида	при этом:
помог	— помогал	прыгнул и прыгал — оба непереходные глаголы, решил и решал — оба переходные и т. п.
прыгнул	— прыгал	
решил	— решал	
записал	— записывал и т. д.	

Некоторые суффиксы русского глагола служат только для образования глагола из существительного; в этих глаголах виды обозначаются приставочным путем:

С Г несов. в.	сов. в.	при этом:
обед — обедал	— пообедал	обедал и зимовал — непереходные глаголы, штурмовал — переходный глагол.
зима — зимовал	— перезимовал	
штурм — штурмовал	(сов. вид не образуется)	

⁴ Последние два — сложные: *s-ta, n-da* из *n-ta*.

И только одна пара суффиксов в русском языке специализирована для выражения залоговых значений (независимо от вида):

е — и:

неперех. зал.	переход. зал.	в этих глаголах вид выражается приставкой или 2-м суффиксом
белел	— белил	
обессилел	— обессилил	

Однако суффиксальный способ обозначения залоговых значений в русском языке очень непродуктивен.⁵ Как же обозначается переходность и непереходность глаголов в русском языке?

В одних случаях непереходные глаголы образуются от переходных при помощи возвр. частицы **ся**:

переходные Г	непереходные Г
разбил	— разбился
поправил	— поправился
кончил	— кончился и т. п. ⁶

В других случаях непереходность и переходность глаголов ничем не выражена в звуковой форме глагола; сравните:

неперех. гл.: лететь	спать	тонуть	парить	лазать	и т. п.
переход. гл.: вертеть	гнать	гнуть	варить	мазать	

Залоговое значение определяется здесь только синтаксически, т. е. тем, требует ли глагол по своему значению дополнения или нет.

Примечание: То же наблюдается иногда (но значительно реже, чем в русском) и в эстонском языке; сравните:

неперех. гл.:	kärkima	(кричать),	lekkima	(протекать)
переход. гл.:	kägrima	(урезать),	gõbivima	(грабить) и т. п.

Показанное здесь различие в выражении залоговых значений в русском и эстонском глаголе создает серьёзные трудности при переводе и вызывает ошибки в выборе возвратной или невозвратной форм русского глагола. Чтобы помочь себе в этой работе, попробуем уяснить, какими средствами выражаются в русском языке залоговые значения эстонских глаголов; для этого рассмотрим наиболее употребительные эстонские глагольные суффиксы, имеющие залоговые значения.

3. Эстонский залоговый суффикс **-ta**. Побудительные глаголы.

Наиболее продуктивным в эстонском глаголе суффиксом является суффикс **-ta** (после сонорных **n, l** и **r-da**; архаич. форма **-t**).

Этот суффикс используется в эстонском языке прежде всего как суффикс деноминативных глаголов, т. е. глаголов, произведенных от имён:

⁵ т. е. не является живым, массовым способом, встречается редко.

⁶ Примечание. Таким образом, в русском и эстонском языках нередко наблюдается противоположность в образовании залоговых форм глагола: в эстонском языке переходный глагол образуется от непереходного (прибавлением суффикса), а в русском языке наоборот — непереходный глагол образуется от переходного при помощи возвратной частицы: lõppema → lõpetama — кончатся ← кончать.

hõbe	— серебро	hõbetama	— серебрить
hõõvel	— рубанок	hõõveldama	— стругать (букв. «рубановать»)
raud	— железо	rau(d)tama	— подковывать (букв. «железить»)
suusk, suusad	— лыжа, -и	suusatama	— ходить на лыжах («лыжить»);

В некоторых случаях этот суффикс имеет в глаголах «превратительное» значение: делать тем-то, делать таким-то:

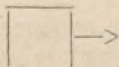
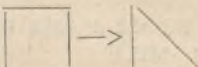
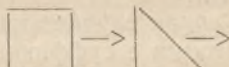

kägardama — комкать = делать комком, «превращать в комок»,
 avardama — расширять = делать широким, просторным.

Ту же деноминативную функцию выполняет (реже) суффикс **-i**:

pöör — пуговица; pöörima — застегивать; viil — напильник; viilima — точить (напильником).⁷

Однако значительно чаще суффикс **-ta** имеет другое, при этом очень интересное значение — значение побуждения к действию; это значение ему свойственно в девербативах, т. е. в глаголах, образованных от других глаголов: если мы сравним глаголы kasvama (расти) и kasvata — (растить), мы заметим, что семантические отношения между этими двумя глаголами именно такие: растить — значит побуждать к росту, заставлять расти. То же мы видим в паре глаголов urruda — тонуть и urutama — топить, т. е. заставлять тонуть.⁸

Графически побудительное значение может быть представлено так:

Непереходное значение	Переходное (некаузативное) значение	Побудительное (каузативное) значение
		
Ема läheb Мать идёт	Ема armastab poega Мать любит сына	Ема kasvatab poega Мать растит сына (= «Мать побуждает сына расти»)
Обозначения:	 — предмет, выражаемый подлежащим — предмет, выражаемый дополнением — действие	

⁷ В русском глагольном словообразовании гораздо меньше деноминативов от названия конкретных предметов.

⁸ В русском и эстонском языке это второе действие (действие объекта) всегда непереходное; побуждение же к переходному действию выражается только описательным способом: «Я велел учащимся списать басню»: (Mina käskisin õpilastel valmi äga kirjutada); «Вожатый заставил шалунов поправить испорченную клумбу» (Pioneerijuht sundis võrukaela parandama rikutud ilureenart); в таких предложениях имеется два дополнения: одно к вспомогательному глаголу (выражающему побуждение) и другое к инфинитиву.

В грузинском языке, в тюркских и др. языках каузативы могут обозначать и побуждение к переходному действию. (См. ст. Шанидзе в Изв. АН, 1947 г., т. V, вып. 2, стр. 170.)

То же мы видим в глаголах с другими вариантами суффикса:

keema — вариться; keetma — варить;
suurenema — увеличиваться; suurendama — увеличивать.

Глаголы с таким залоговым значением называются побудительными или каузативными (или просто каузативами).⁹

При образовании каузатива в корне глагола нередко наблюдается чередование согласных: смена 3-й ступ. на 2-ую, 2-й на 1-ую или 1-й на нуль, а иногда также и расширение последнего гласного основы:

õppima — õpetama	(учиться — учить)
tekkima — tekitama	(возникать — причинять)
kiikuma — kiigutama	(качаться — качать)
süttima — sütitama	(загораться — поджигать)
kaduma — kaotama	(исчезать — терять)

Кроме суффикса **-ta**, каузативное (побудительное) значение придает эстонским глаголам сравнительно менее продуктивный суффикс **-sta**:

nürinema (притупляться):	nüristama — (притуплять, т. е. заставляя притупляться)
rahunema (успокаиваться):	rahustama (успокаивать)
riğunema (разбиваться):	purustama (разбивать)
lohisema (тащиться):	lohistama (тащить) и др. ¹⁰

Значительно реже встречаются с побудительным значением суффиксы:

-a vaevlema (мучиться):	vaevama (мучить)
korduma (повторяться):	kordama (повторять)

-i (в интернациональных заимствованиях):

deformeeruma (деформироваться): deformeerima (деформировать) и т. д.

В ряде случаев каузативы на **-ta** и **-sta** противостоят непереходным глаголам с суффиксами **-tu** и **-stu**.¹¹

giietuma (одеваться):	giietama (одевать, т. е. заставляя одеваться, способствовать этому)
huvituma (интересоваться):	huvitama (интересовать)
eralduma (отделяться):	eraldama (отделять)
eristuma (различаться):	eristama (различать)
imestuma (удивляться):	imestama (удивлять)

Также -tu , -t :	muutuma (меняться): muutma (менять)
	peituma (скрываться): peitma (скрывать). ¹²

Следует указать на то, что в эстонском языке есть некоторое (небольшое) количество глаголов с суффиксами **-ta**, **-da** и **-sta**, которые

⁹ Põhjustavad tegusõnad.

¹⁰ Последний пример, может быть, указывает на происхождения суффикса **-sta** из **s(e) + ta**; затем уже сложный суффикс **-sta** стал противопоставляться суффиксу **-ne** как целый. Ср. в связи с этим: *värisema* (дрожать) — *väristama* (трясти — заставлять дрожать). Суфф. **-sta** используется иногда для нового, технического значения: *säilima* — быть в сохранности, *säilitama* — сохранять (заставляя быть в сохранности); *säilistama* — консервировать.

¹¹ И это соотношение продуктивно: оно широко используется в неологизмах.

¹² Последние примеры, может быть, говорят о вторичности, в данных случаях, непереходного глагола, о их образовании при помощи суфф. **-u** от переходных на **-t** и **-ta**?

1) или не имеют пары без **-ta** или **-sta** и не имеют каузативного значения: напр. *lainetama* — волноваться (от *lain* — волна); см. также примеры деноминативов выше; 2) или имеют парный глагол без **-ta** или на **-tu** (**-stu**, **-du**), но их значение одно и то же или не различается в залоговом отношении:

sülgama : *sülitama* — плевать

kumarduma : *kumardama* — наклоняться: кланяться, поклоняться

paerata : *paeratama* — смеяться, улыбаться;

3) или же, наконец, имеют парный глагол без **-ta**, но с другим различием в залоговом значении:

kohtuma : *kohtama* — встречаться (взаимное значение): встречать (переходное, но не каузативное) и т. п.

4. Способы выражения побудительности в русском языке.

Уяснив себе образование каузативов в эстонском языке, перейдем к вопросу о том, как переводить эстонские каузативы на русский язык.

В русском языке наблюдается 4 способа выражения побудительного значения глагола, точнее, 4 формы противопоставления побудительных глаголов соответствующим по значению непереходным.

№	Название способа (в русских глаголах)	Примеры эстонских глаголов, непереходных и побудительных	Примеры русских глаголов, непереходных и побудительных
1	суффиксальный	<i>valendama</i> — <i>valgendama</i>	белеть — белить
2	суффиксальный с чередованием (подъёмом) гласного	<i>surema</i> — <i>suretama</i>	умереть — уморить
3	отбрасыванием частицы <i>ся</i>	<i>imestuma</i> — <i>imestama</i>	удивляться — удивлять
4	супплетивный (соотношение разнокоренных слов)	<i>sööma</i> — <i>söötma</i>	есть — кормить

Из указанных четырёх способов выражения каузативного значения глагола третий (отбрасывание возвратной частицы **-ся**) является наиболее продуктивным. Студентка Таллинского учит. института (ныне преподавательница) С. А. Кяр сопоставила все эстонские глаголы с каузативным значением с их русскими переводами¹³. При этом оказалось, что подавляющему большинству эстонских глаголов с побудительным значением (свыше 200) в русском языке соответствуют глаголы без **ся** при возвратной форме соответствующего непереходного глагола. Суффиксальный способ образования каузатива оказался значительно более редким: без подъёма в вокализме в 14 случаях, с подъёмом в 16 случаях; в 30 случаях эстонской паре непереходного и побудительного глагола соответствуют русские глаголы с различными корнями (4-й способ — супплетивизм).

Остановимся на каждом способе несколько подробнее; при этом начнём с продуктивного, 3-го способа.

¹³ Эта работа была доложена в декабре 1951 г. на заседании студенческого лингвистического кружка Таллинского учительского института.

а) *Отбрасывание возвратной частицы (3-й способ)*

В эстонском языке непереходное действие представляется первичным; а побудительное — его осложнением, что и отражается в словообразовании: побудительный глагол образуется обычно из непереходного прибавлением суффиксов *-ta (-da)*, *-t*, *-sta*; в русском же языке, наоборот, первичным действием представляется активное, переходное, в том числе (как его частный случай) побудительное действие; а непереходное действие мыслится как производное от него, сначала с возвратным значением (исконное значение всех глаголов на *ся*), постепенно исчезающим.

Возьмем соответствие: *гаррүма : гарүтама* — *трястись : трясти*. В эстонском глаголе *гаррүма* нет той осложненности в значении, которая есть в «трястись» (трясти себя); глагол *гаррүма* обозначает просто колебательное движение предмета, как в русском глаголе «дрожать». Глагол *гарүтама* имеет осложненное значение; суффикс *-ta* вносит активное, побудительное значение в представление дрожания: субъект действия не сам дрожит, а приводит в дрожание объект. Русский же глагол «трясти» — с простой основой; не имея никаких добавочных формантов (суффиксов или частиц), он сам по себе обозначает воздействие на другой предмет; чтобы обозначить, что дрожанию подвержен сам субъект, мы идём косвенным путем: прибавляя возвратную частицу *ся*, мы как бы возвращаем действие дрожания на действующее лицо и таким путем (при постепенном угасании представления о возвратности) сообщаем ему то же непереходное значение, которое в эстонском глаголе дано непосредственно.

Совершенно так же переводятся эстонские каузативы и с другими вариантами суффикса:

<i>pikenema : pikendama</i>	— удлиняться: удлинять
<i>nürinema : nüristama</i>	— притупляться: притуплять
<i>keema : keetma</i>	— вариться: варить (в значении «кипеть» — см. в гр. б) и т. д.

То же и в эстонских глаголах с активно-побудительным суффиксом *-a*, противостоящем суффиксу *-u* с непереходно-возвратным значением, как с предшествующими суффиксальными элементами *-t*, *-st*, так и без них:

<i>peatuma : peatama</i>	— останавливаться: останавливать
<i>imestuma : imestama</i>	— удивляться: удивлять
<i>korduma : kordama</i>	— повторяться: повторять

Отметим, что большинство русских глаголов, соответствующих эстонским побудительным глаголам этой группы, в совершенном виде имеют суффикс *и*, характерный, как мы видели выше, для глаголов с побудительным значением. Ср. удлинить, притупить, остановить, удивить, повторить.¹⁴

б) *Суффиксальный способ образования каузатива в русских глаголах (I-й случай таблицы)*

Сюда относятся следующие глаголы:

1. *valendama*¹⁵ : *valgendama* — белеть: белить
2. *mustendama*¹⁵ : *mustama* — чернеть: чернить

¹⁴ В глаголах с суффиксальным видообразованием основа соверш. вида является обычно исторически первичной.

¹⁵ В этих случаях эстонский средний глагол имеет нетипичную суффиксацию.

3. pimenema : pimendama	— темнеть: темнить (затемнять)
4. tumenema : tumendama	— темнеть: темнить
5. süngestuma : süngestama	— мрачнеть: омрачать (сов.: омрачить)
6. nõrgenema : nõrgendama	— ослабеть: ослабить
7. lõdvenema : lõdvendama	— (тот же перевод)
8. poorenama : poorendama	— молодеть: молодить (омолаживать)
9. paksenema : paksendama	— толстеть: толстить (утолщать)
10. joovastuma : joovastama	— пьянеть: пьянить
11. keema : keetma	— кипеть: кипятить (с осложненным суффиксом)
12. kasvama : kasvatama	— рас(т)ти: растить
13. kustuma : kustutama	— гаснуть: гасить
14. upputa : uputama	— то(п)нуть: топить

В большинстве случаев мы здесь имеем в непереходных глаголах суффикс *e* со значением процесса или выявления качества; в одном случае (расти) нулевой суффикс; в 2 случаях суффикс *nu* со значением непереходного действия; во всех каузативах мы видим суффикс *i*.

в) Суффиксальный способ образования с подъёмом (чередованием) гласного (II случай таблицы)

1. helisema : helistama	— звенеть : звонить ¹⁶
2. surema : suretama	— умереть : уморить (умертвить)
3. asetsema : asetama	— лежать (< легёти) : (по)ложить
4. istuma : istutama	— сидеть (< сёдёти) : садить (нес. в.: сажать) — об овощах
5. jooma : jootma	— пить : поить (пой-ить)
6. rippuma : riputama	— висеть : (по)вёсить (нес. в.: вёшать)
7. uinuma : uinutama	— зас(п)нуть : усыпить
8. hukkuma : hukutama	— гибнуть (< гыбнуть) : губить
9. hävima : hävitama	— (тот же перевод)
10. jahtuma : jahutama	— сты(д)нуть : студить (остужать)
11. hapenduma : hapendama	— киснуть (из кыснуть) : квасить
12. kuivama : kuivatama	— сохнуть : сушить
13. kodunema : kodundama	— привыкнуть : приучить
14. harjuma : harjutama	— (тот же перевод)
15. vajuma : vajutama	— погрязнуть : погружать (погружать)
16. tärisema : täristama	— брнчать (дребезжать) : бряцать ¹⁷

Во всех глаголах этой группы (кроме последнего) имеется чередование, в основе которого лежит так наз. подъём *e* > *o* (звенеть — звонить) или чередование — (нуль) // *o*; эти чередования во многих глаголах осложнены историческими процессами слияния и изменения гласных звуков; так, напр., учитывая что звук *i* может происходить из дифтонга *эй* (*ei*), а *ять* — из дифт. *ой* (*oi*), мы в глаголах *висеть* и

¹⁶ В современном русском языке противопоставление этих глаголов, как среднего и каузатива почти стёрлось; однако первоначально звонить — заставлять что-либо звенеть.

Обозначения: < — из; ё — др.-русс. ять.

¹⁷ В русском переводе глаголов: *lämbuma* : *lämmatama* — задыхаться: душить — мы имеем смешанный случай: тут и суффиксация (*i*), и чередование (*ы* // *у*), и отбрасывание частицы *ся*.

(по)весить (е из ять) имеем чередование и // ять из эй // ой, т. е. (за вычетом й) то же чередование е // о; в поить (из пой-и-ти) дифтонг ой сохранился. Поскольку ы произошло из долгого у, а у — из оу, в глаголах при-вык-ну-ть (ист. корень ык), при-уч-и-ть (ист. корень ук), гиб (< гыб)-ну-ть и губ-и-ти и др. мы имеем чередование ы // у из у // оу, т. е. (за вычетом у) чередование нуля с о; коренное ять в слове седети¹⁸ произошло из е (лат. sedeo); коренное а в садити из о — следовательно, здесь мы имеем древнее чередование е // о, параллельное с основным чередованием е // о. В глаголах заснуть (из за-съп-ну-ти) и усыпить мы имеем подъем в долготе: ь // ы из у // у. В погрязнуть и погрузить, в которых я и у происходят из носовых гласных, мы имеем чередование носового е с носовым о, параллельное обычному: е // о.

Во всех каузативах этой группы (кроме № 16) мы находим суффикс и.

г) Супплетивное выражение побудительного значения глаголов в русском языке.

1. langema : langetama	— падать : ронять (= заставлять или давать возможность падать)
2. väsima : väsitama	— уставать : утомлять (= причинять усталость, уставать)
3. ärkama : äratama	— проснуться : разбудить (= заставить проснуться и т. д.)
4. imema : imetama	— сосать : кормить (грудью)
5. eksima : eksitama	— ошибаться : вводить в заблуждение
6. hävima : hävitama	— погибать : уничтожать
7. ilmuma : ilmutama	— являться : выказывать, обнаруживать, проявлять
8. kaduma : kaotama	— исчезать : терять
9. kosuma : kosutama	— поправляться : укреплять
10. kuluma : kulutama	— расходоваться : тратить
11. niiskuma : niisutama	— сыреть : мочить
12. soovima : soovitama	— желать : советовать (побуждать, заставлять другого что-либо пожелать)
13. käima : käivitama	— ходить : заводить (о моторе, машине)
14. leppima : lepitama	— соглашаться : примирять
15. nälgima : näljutama	— голодать : морить (голодом)
16. põlema : põletama	— гореть : жечь
17. süttima : sütitama	— загораться : поджигать
18. kõrbema : kõrvetama	— пригорать : жечь
19. suikuma : suigutama	— дремать : убаюкивать, усыплять
20. taanduma : taandama	— отходить : отодвигать
21. tühjenema : tühjendama	— пустеть : опоражнивать
22. sööma : söötma	— есть : кормить

¹⁸ Современный глагол «сидеть» в древнерусском языке звучал «седети» с звуком «ять» в обоих слогах.

23. vaikima : vaigistama	— молчать : успокаивать
24. värisema : väristama	— дрожать : трясти
25. julgema : julgustama	— осмеливаться : ободрять
26. lõhnama : lõhnastama	— пахнуть : душить (духами)
27. maksma : maksustama	— платить : облагать
28. teadma : teadustama	— знать : уведомлять
29. laenama : laenutama	— брать (взаймы) : давать (взаймы) (занимать)
30. elatuma : elatama	— жить, кормиться : содержать ¹⁹

5. Выводы.

Рассмотрев побудительные глаголы в эстонском и в русском языках, мы можем сказать, что в эстонском языке это — живая, продуктивная грамматическая категория, обеспеченная определённым набором внешних выразителей. В русском же языке мы видим процесс разложения старой системы²⁰ и вытеснения её новой, более простой системой выражения побудительного значения.

Звуковые изменения, совершившиеся в веках, постепенно нарушали цельность старой системы, привели к такой пестроте (см. перечень глаголов под литерой «в» и комментарии к этому перечню), что возникла потребность в другом, единообразном и более простом выразителе смысловых соотношений между побудительным значением глагола и средним, непереходным. Таким выразителем делается возвратная частица **ся**, выражающая непереходность глагола, без всякого звукового изменения (чередования) в основе; таким образом, наряду со старым соответствием: приучить — привыкнуть (где исконные звуковые отношения корней²¹ настолько осложнены, что трудно даже представить себе, что эти два глагола одного корня) развивается новое, более простое:

приучить — приучиться

так же: простудить — простудиться (наряду со старым «простыть»)

погрузить — погрузиться (наряду со старым «погрязнуть») и т. д. (Формы «погрязнуть», «простыть» теперь явно реже употребляются, чем соответствующие формы на **ся**).

Этот способ постепенно побеждает, и теперь он один оказывается продуктивным; суффиксальный же способ сохраняется только в трех десятках глаголов, как явно архаичный.

Первоначально возвратный глагол представлял собой, как известно, словосочетание: «приучиться» получилось из «приучить **ся** (себя)»; т. обр., здесь мы видим сначала победу описательного, аналитического способа над синтетическим. Однако впоследствии это словосочетание срastaется, и местоимение **ся** превращается в морфему, в залоговый формант, т. е. снова побеждает синтетический принцип. В конечном итоге одна грамматическая система, ставшая сложной и нечёткой, сменяется (и уже почти сменилась) другой, более простой и ясной системой, т. е. происходит усовершенствование данного участка грамматической системы русского языка; однако старые формы ещё живут среди новых, очень медленно уступая им место.

¹⁹ В этот список не вошли пары глаголов, в которых значение каузатива отошло настолько далеко от своего непереходного «напарника», что их сопоставление утрачивает практическое значение, напр.: *tulema* — приходить и *tuletama* производить, *tooma* — приносить и *tootma* — производить и т. п.

²⁰ Т. е. суффикс **е** или **ну** и гласный **е** в корне — в непереходном глаголе и суффикс **и** и гласный **о** в корне или удлинение гласного в корне — в побудительных глаголах.

²¹ *уч из оук, вык из ук.*

На этом примере мы ясно видим, как при совершенствовании языка «переход от одного качества языка к другому качеству происходит не путем взрыва, не путем разового уничтожения старого и построения нового, а путем постепенного и длительного накопления элементов нового качества, новой структуры языка, путем постепенного отмирания элементов старого качества» (И. В. Сталин, «Марксизм и вопросы языкознания», ГИПЛ, 1951, стр. 27).

Заметим, что и супплетивное (разнокоренное), т. е. чисто лексическое выражение отношений побудительного значения к непереходному тоже вытесняется понемногу тем же продуктивным выразителем **ся**, т. е. грамматическим выразителем.

При побудительном глаголе «утомлять» мы наряду с непереходным глаголом «уствовать» часто говорим «утомляться», при «терять» — наряду с «исчезать» — «теряться», при «трясти» наряду с «дрожать» — «трястись» и т. п.

Впрочем, во многих случаях форма на **ся** внесла новое значение или оттенок значения по сравнению с суффиксальным или супплетивным своим соответствием:

топить — тонуть и топиться
 (по)ложить — лежать и ложиться
 кормить — есть и кормиться и т. п.

В таких случаях, конечно, форма на **ся** ведет к обогащению языка и не является «конкурентом» для невозвратной формы непереходного глагола.

На примере глаголов с побудительным значением мы могли убедиться в том, что сопоставление той или иной грамматической категории в двух языках (в том числе и, пожалуй, особенно в неродственных языках), из которых в одном эта категория выдержанная и продуктивная, а в другом реликтовая или перестраивающаяся, без сомнения, помогает усмотреть в этом последнем некоторые явления и факты, ранее не объединявшиеся в сознании ввиду разноречивости их выражения. В этом — несомненное достоинство сопоставительной грамматики.

*

В школьной практике ознакомление с залоговыми отношениями в эстонских глаголах и с их выражением в русском языке облегчит, без сомнения, учащимся употребление в их речи русских глаголов с частицей **ся** и без неё, в чём, как известно, учащиеся часто ошибаются.

В VI классе, при прохождении § 13 учебника грамматики, полезно, не ограничиваясь одними глаголами с частицей **ся**, сопоставить их по значению с соответствующими глаголами без **ся** (обычно: переходные глаголы — без **ся**, непереходные — с **ся**: торопить — торопиться, окончить — окончиться и т. п.). Здесь хорошо обратить внимание учащихся на противоположность в образовании непереходных и переходных форм в эстонском и русском языке, о которой сказано во 2-м разделе настоящей статьи. Надо составить табличку, в которой стрелкой обозначено, от какой формы какая образована:

	Непереходный глагол		Переходный глагол
В эстонском яз.	lõppema	—>	lõpetama
В русском яз.	кончиться	<—	кончить

В IX классе, при более детальном ознакомлении с залоговыми²² значениями глаголов (§§ 97—99 грамматики под ред. ак. Щерба), необходимо прибегнуть к сопоставлению с образованием соответствующих эстонских глаголов. При этом, в виду значительной роли, которую играют в эстонском языке побудительные глаголы, чётко противопоставленные, как мы видели выше, суффиксом **-ta** (и его производными) соответствующим непереходным глаголам, надо дополнить материал учебника материалом, изложенным в данной статье, отбирая из него наиболее важные, массовые и минуя редкие, нехарактерные явления. Особенно важно разобрать вопрос о способах перевода на русский язык эстонских пар непереходных и побудительных глаголов. Для этого надо разобрать с учащимися таблицу, данную в начале 4-го раздела этой статьи.

Из сопоставления цифр, приведенных в пояснениях к этой таблице и указывающих на относительную продуктивность (распространенность, употребительность) каждого способа, можно без труда сделать правильный методический вывод; при изучении побудительных глаголов в старших классах средних школ с эстонским языком обучения нужно прежде всего разъяснить наиболее массовый (3-й) способ перевода глаголов с побудительным значением и считать его н о р м о й. Случаи суффиксального перевода (1-й и 2-й способ) нужно пройти полностью с необходимыми историческими комментариями и зафиксировать их в тетрадях-справочниках по грамматике в виде перечней. Из глаголов, которые образуют в русском языке каузатив супплетивным (разнокоренным) способом (4-й способ), надо отобрать самые употребительные глаголы, изучить и записать их (10—15 глаголов), а более редкие глаголы приписывать позднее, по мере того, как они будут встречаться при чтении или при упражнениях; тут уж вступает в свои права лексическая работа.

Эта работа, систематизируя лексический материал, облегчит учащимся усвоение многих употребительных русских глаголов (а глаголы всего труднее запоминаются!) и послужит, без сомнения, уменьшению числа ошибок в употреблении возвратной частицы **ся**, а также глагольных суффиксов с залоговым значением.

---

²² Нет никакого смысла скрывать от учащихся старших классов термина **з а л о г**: раз изучаются отдельные разновидности грамматической категории с их значениями, отсутствие термина для категории в целом только затрудняет усвоение. Это всё равно, как если бы мы изучали значения творительной, дательной формы... и не давали бы термина (и, следовательно, понятия) падежа.

Puudustest keemia õpetamisel Eesti NSV keskkoolides.

R. TANI,

Tartu Riikliku Ülikooli anorgaanilise keemia assistent.

UK(b)P Keskkomitee projektis „Partei XIX kongressi direktiivid NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaks 1951—55“ on pööratud suurt tähelepanu meie rahvaharidusele. Valmistudes käesoleva viisaastaku lõpul üleminekuks üldisele keskharidusele, tuleb meie keskkoolidel tõsta veel tunduvalt senist õppetöö taset. Esinevad puudused üksikute ainete õpetamisel tuleb kriitika ja enese-kriitika korras läbi arutada, asudes viivitamatult nende likvideerimisele. Meie partei, Nõukogude valitsuse ja isiklikult seltsimees Stalini hoolitsusele meie rahvahariduse eest tuleb vastata veelgi kõrgemate töönäitajatega õppetöös.

Eesti NSV kõrgemad õppeasutused võtsid käesoleval aastal vastu uue kontingendi keskkoolide lõpetajaid, kes näitasid võrdlemisi häid teadmisi vastuvõttueksameil. See aga ei tohi anda põhjust rahuloluks, vaid peab teravalt esile tõstma ka eksameil ilmnenuid puudusi.

Ligi 800 noort 88-st Eesti NSV koolist sooritas sisseastumiseksamid Tartu Riiklikku Ülikooli ja Eesti Põllumajanduse Akadeemiasse. Eksameilt kogutud andmete alusel võib teha põhjendatud järeldusi ning üldistusi keemia õpetamise taseme kohta Eesti NSV keskkoolides.

Üldiselt näitab keemia õpetamise tase meie vabariigi keskkoolides tõusutendentsi, mille kinnituseks võib lisada, et suur hulk keskkooli laseb välja lõpetajaid, kelle teadmised keemia valdkonnas osutuvad headeks. Eriti tuleb esile tõsta meie vabariigi keskkoolidest Tallinna X Keskkooli, kus 16 sisseastuja keskmiseks hindeks kujunes 4,75, Haapsalu Keskkooli, kus 8 sisseastuja keskmine hinne oli 4,87, Paide Keskkooli, kus 8 eksamineeritava kujunes hindeks 4,62 jne. Kuid leidub ka üksikuid koole, kus keskmine hinne keemias ulatub vaevu üle rahuldava. Nii näiteks oli keemias kõige halvemini õpilasi ette valmistanud Tartu VI Keskkool, kus 35 sisseastuja keskmiseks hindeks oli 3,57, kuna Tartu Töölisnoorte Keskkooli 21 eksamineeritava keskmine hinne oli 3,95. Sel puhul ei tule unustada, et viimatimainitud kooli lõpetajad omandasid keskhariduse tootva töö kõrval. Tartu VI Keskkooli eriti madal tase keemias viitab sellele, et keemia õpetamine nimetatud koolis ei seisa vajalikul kõrgusel. Käesoleval juhul ei saa viga otsida ainuüksi õpilaste juurest, vaid kooli direktor ja õppealajuhataja koos aineõpetajaga peavad nimetatud küsimust väga tõsiselt kaaluma ning vastavad järeldused tegema. Tuleb märkida, et Tallinna keskkoolide õppetase keemias on kõrgem kui Tartus, mis on tingitud mitmest asjaolust, peamiselt küll õpetajate kaadrist. Tartu eesti õppekeelega keskkoolides peaaegu puuduvad keemia-alase eriharidusega õpetajad. Pealegi on keemiaõpetajaid Tartu koolides tihti vahetatud, mis teatavasti avaldab eitavat mõju ka õpetamisele ja aine omandamisele õpilaste poolt. Pole pööratud veel küllaldast tähelepanu keemiaõpetajate kaadri

valikule, mistõttu on keemiaõpetajaiks tihti üliõpilased, kes ise ei õpi keemiat ja seetõttu õppetöö kõrval ei ole suutelised täielikult kontsentreeruma keemia õpetamisele koolis.

Järgnevalt käsitleme keemia vastuvõtueksameil ilmnenud puudusi, et juhtida kõigi keskkooli keemiaõpetajate tähelepanu neile puudustele, mille likvideerimisega tõuseb kahtlemata ka koolinoorte ettevalmistuse teoreetiline tase keemias.

Mõned keemiaõpetajad pole küllaldaselt alla kriipsutanud vene ja nõukogude teadlaste tähtsust keemia arendamisel, nende prioriteeti ja saavutusi. Näiteks räägitakse eksameil küll aine kaalu jäävuse seadusest, kuid ei tooda esile Lomonosovi nime ega tema prioriteeti nimetatud seaduse avastamisel. Samuti aetakse segi ka Zelinski, Zinini, Favorski ja teiste õpetlaste tööd. Mitteküllaldaselt kirjeldatakse keemia tähtsust meie rahvamajanduses. Ei teata näiteks, kas meie partei kongressidel ja viisaastaku plaanides on pööratud tähelepanu keemia arendamisele või on arenenud see omapead. Eeltoodu näitab, et mõned keemiaõpetajad on vähe omandanud teadmisi marksismi-leninismi teoorias, on end vähe täiendanud ideelis-poliitiliselt, mistõttu nad pole suutnud ainet ka õpilastele ideeliselt kõrgel tasemel edasi anda.

Raskusi valmistavad eksameil lahuste kontsentratsioonide väljendusviisid. Paljudele üliõpilaskandidaatidele oli segane molaarsuse mõiste, samuti ei saada aru lahuse protsentuaalsest koostisest. Ei osata vastata küsimusele, mida näiteks tähendab 10%⁰-line lahus (Tallinna 7. ja 21. keskkool). Nendest ja paljudest järgnevatest puudustest järeldub, et meie keskkoolides lahendatakse veel vähe keemia-alaseid ülesandeid. Ei seota õpilaste teoreetilisi teadmisi küllaldaselt praktiliste ülesannetega, mistõttu üliõpilaskandidaadid ei suutnud tihti lahendada ka kõige kergemaid ülesandeid ega mõista nende olemust, olgugi et eksameil esitatud ülesanded olid võetud Eesti NSV keskkoolides kasutatud õpikuist muutmata kujul.

Segadusse viis sisseastujaid ka struktuurvalemite kirjutamine, mille juures jäeti tähele panemata elemendi valents ja valemi koostamise järjekord. Tuleb teha etteheiteid õpetajatele, kes pole selgitanud põhjalikult valentsi mõistet ega elemendi valentsi arvutamist mingis valemis. Kui aga ei teata elemendi valentsi, siis on arusaadavalt raskusi keemiliste võrrandite kirjutamisel, mis eriti selgesti ilmneski eksameil, kus näiteks kirjutati valemid K_3OH , Al_2NO_3 jne. Ka headele vastajatele tekitas tihti raskusi näiteks Mn ja Cr valentsi leidmine kaaliumpermanganaadis ja kaaliumbikromaadis (Tartu 2., Tallinna 2. ja 4. keskkool, Otepää Keskkool jt.). Enamik keskkooli lõpetajaid ei tee vahet $+$ ja $-$ valentsi vahel, olgugi et elektrolüütilise dissotsiatsiooni peab olema tuttav iga lõpetaja. Teatakse, et hapnik on kahe- ja vesinik ühevalentne, kuid kas positiivselt või negatiivselt, on paljudele teadmata (näit. Viljandi I Keskkool jt.). Nende vigade vältimiseks ja valentsi mõiste selgitamiseks tuleks enam kasutada ühiseid valentsi arvutamise näiteid ja struktuurvalemite koostamist, kasutades selleks edukalt koolitahvliit. Valents kui põhimine mõiste keemias on tingimuseks, et õpilane võiks üldse aru saada kõigest järgnevast. Vastasel korral püüavad õpilased tuupimisega jätta meelde keemilisi võrrandeid ja struktuurvalemiteid, mis aga on lubamatu keemia õppimisel. Vastandina mehaanilisele õppimisele peaks õpilasi suunatama keemias iseseisvalt mõtlema. Anorgaaniliste hapete ja aluste struktuurvalemite koostamisel, kus esineb hapnik ja vesinik, peaks pööratama õpilaste tähelepanu reeglile, et vesinik ühendatakse hapniku kaudu.

Osa noori polnud teadlikud elemendi definitsioonist (Elva Keskkool jt.) ja ei teinud vahet elemendi, liht- ja liitaine vahel. Tekib küsi-

mus, kuidas need õpilased kujutasid ette üksikuid elemente või mida kujutab nende arvates keemiliselt näiteks tükk metallset vaske või naatriumkloriidi kristallike. Sellest selgub, et keemia õpetamisel on sageli liiga kergelt üle mindud nimetatud küsimustest, õpilastele pole põhjalikult selgitatud keemia põhimõistete tähtsust ega kontrollitud nende omandamist.

Täiesti lubamatuna esinesid vastused, kus eksamineeritavad ei teadnud näitena tuua mitte ühtki anorgaanilist hapet, või siis kirjutati suurte raskustega võimatud valemid: näiteks SO_2 olevat väävelhape (Tallinna 7. Keskkool), NaCl olevat hapnikku sisaldav lämmastikhape (Tartu 2. Keskkool), CH_3 olevat süsihappe valemiks (Tartu 6. Keskkool) jne. Tuleb küsida vastavate koolide keemiaõpetajailt, kuidas lõpetasid niisugused õpilased koolikursuse keemias? Peaaegu iga seitsmeklassilise kooli haridusega tööline tehases või töökojas teab, et naatriumkloriid on tavaline keedusool, keskkooli lõpetajale on aga see täiesti teadmata ühend. Viga seisab siin nähtavasti asjaolus, et õpilased pole omandanud algteadmisi hapetest, valemite kirjutamise viisist, hapete aluselisusest jne., pealegi on õpilaste teadmiste kontrollimisel suhtunud hindamisse äärmise liberaalsusega.

Mitmekümnele eksamineeritavale sai hapete, aluste, eriti aga soolade saamisviiside, samuti aluste ja leeliste erinevuse esiletoomine raskeks katsumuseks. Kui hapete ja aluste kohta tuuakse 1—2 näidet, siis soolade puhul peale happe ja aluse reageerimisel tekkiva soola peaaegu teisi mooduseid ei teata või kirjutatakse lausa rumalusi, näiteks $\text{H}_2\text{SO}_4 + \text{Cl}_2 \rightarrow \text{Cl}_2\text{SO}_4 + \text{H}_2 \uparrow$ (Valga 1. Keskkool), $\text{NaCl} + \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow \text{NaSO}_4 + \text{ClSO}_4$ (Tartu 6. Keskkool). Sellest selgub, et osal õpilastest puuduvad elementaarsed põhiteadmised reaktsioonidest, valentsist jne. Soolade nimetuste tuletamisel aetakse segi väävelvesinikhappe, väävlis- ja väävelhappe soolade nimetused (Otepää Keskkool, Tallinna 7. Keskkool jt.) või siis püütakse neid võimatult tuletada, näiteks tuuakse tsinksulfaadi keemilise nimetusena tsinkväävlisshapend (Tallinna Kehakultuuri Tehnikum).

Jätkates esinenud vigade vaatlust tuleb mainida, et mõned eksamineeritavad ei tea ammoniaagi saamise tööstuslikku meetodit (Viljandi 1. Keskkool, Võru 1. Keskkool jt.) või pole kuulnud üldse ammoniumsooladest (Tallinna 21. Keskkool jt.). Ammoniaagi lahustamisel vees aga saadakse järgmine kurioosum: $\text{NH}_3 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{N}(\text{OH})_5$ (Tallinna 21. Keskkool). Et mitmed keskkoolilõpetajad ei tea ammoniaagi saamist ega ammoniumsooli, näitab, et rida keemiaõpetajaid on irdunud tegelikkusest, ei seosta teoreetilisi teadmisi küllaldaselt praktikaga, ei rõhuta näiteks ammoniumsoolade tähtsust meie sotsialistliku põllumajanduse arendamisel ja põldude viljakuse tõstmisel, mis kindlasti oleks abistanud õpilasi ammoniumsoolade omaduste tundmaõppimisel.

Küllalldast tähelepanu pole pööratud ka Nõukogude kodumaa maa-põuevarade tähtsamate leiukohtade meelepidamisele ning seal leiduvate rikkuste kasutamisele. Näiteks nimetatakse küll kivisöe leiu- ja kaevandamiskohtadena Donbassi ja Kuzbassi, kuid kivisöe tähtsust hinnatakse ainult kütusena, jättes mainimata muud arvukad tööstus-harud, mille põhiliseks tooraineks on kivisüsi.

Ei eristata kloorvesinikku ja soolhapet (Tartu 2. Keskkool, Viljandi 2. Keskkool jt.), samuti ei orienteeru mõned noored soolhappe saamisviisides, vaid kirjutavad keemiaseadustega vastuolus olevaid reaktsioone, näiteks: $2\text{NaCl} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Na}_2\text{O} + 2\text{HCl}$ (Tartu 6. Keskkool). Meie kolm tuntumat anorgaanilist hapet ja nende saamisviisid peaksid olema selged küll igale keskkoolilõpetajale, kuid vastustest järeldub hoopis vastupidist. Meie keemiatööstuses igal sammul esineva väävel-

happe tootmismeetodites ei orienteeru küllaltki suur osa keskkoolilõpetajaid.

Selged pole paljudele ka indikaatori mõiste, mehaanilised segud ja keemilised ühendid, ekso- ja endotermilised reaktsioonid. Viimaste suhtes tuleks selgitada nende sõnade tähendusi, mis aitaks kaasa nimetatud reaktsioonide selgitamisele. Andestamatuid vigu tehakse meie igapäevases elus tarvitataivate keemiliste ühendite valemite kirjutamisel. Nii ei teatud sooda ja söögisooda valemite ega saamisviisi (Tallinna 7. Keskkool), marmori keemilise valemiga kirjutati CaNO_3 , potase valemiks saadi KNO_3 , soodat tähistati valemiga CaNO_3 , söögisoodat — CaHNO_3 , kipsi — CaCO_3 jne. (Tartu 6., Tallinna 20., Antsla Keskkool jt.). Õhu koostises aga leiduvat kõige enam süsihappegaasi (Tallinna 21. Keskkool).

Orgaanilise keemia osas ilmnenud puuduste esiletoomisest olgu märkitud, et ei tehta vahet süsivesikute ja süsivesinikkude vahel (Valga 1. Keskkool). Segadust tekitab eetrite, estrite ja rasvade mõiste selgitamine ja näidete toomine (Rakvere Keskkool jt.).

Ekspiarvamuste vältimiseks olgu mainitud, et näitena toodud keskkoolid pole ainukesed, kelle lõpetajate vastustes esinesid eespool avaldatud vead, vaid neidsamu vigu esines ka teiste keskkoolide osas.

Mainitud vigu arvestagu kõigi Eesti NSV keskkoolide keemiaõpetajad, asudes nende kõrvaldamisele juba käesoleval õppeaastal.

Keemia õpetamisel ei tohi ainet õpilastele edasi anda kuivade teoreetiliste loengutena, mis kahandab õpilaste huvi keemia vastu. Iga teoreetiline küsimus tuleb siduda praktikaga kas laboratoorsete katsete või vastavate ülesannete lahendamiseks. Tuleb tuua näiteid meie igapäevases elust, ja neid leidub keemia alal külluses igal sammul. Meie keemiaõpetajate kaader peab end täiendama marksismi-leninismi teoorias ja samuti oma erialal, mis aitab sisustada loenguid rikkaliku uudse ja ideelis-poliitiliselt kõrgel tasemel seisva materjaliga ning suunab õpetajaid õigesti lahti mõtestama teoreetiliselt tähtsaid probleeme, siduma teooriat praktikaga. Keskkoolide direktoreil ja õppealajuhatajail tuleb keemiatunde ja nende ettevalmistamist hoolikamalt kontrollida, analüüsida peetud loenguid ning kriitika ja enesekriitika korras avastada puudused juba eos.

Meie keskkoolidele on partei ja valitsus andnud kõik võimalused keemia edukaks õpetamiseks. Ühtlasi on seatud keskkoolide ette ülesanne hästi ette valmistada noori meie kõrgematele koolidele. Meie partei direktiivides NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta on antud meie keskkoolidele seninähtamatult avarad arenguperspektiivid. Et püstitatud ülesandeid edukalt lahendada ja täita oma aukohus meie rahva ees noorsoole igakülgse hariduse andmise näol, tuleb juba käesoleval õppeaastal otsustavalt tõsta keemia õpetamise kvaliteeti Eesti NSV keskkoolides.

MÄRKUSI KIRJAÕPETUSE KOHTA AABITSAKURSUSE AJAL.

R. LAHI,

Rakvere Pedagoogilise Kooli õpetaja.

On paraku tõde, et kirjaõpetuse tase Eesti NSV koolides ei seisa vajalikul kõrgusel. Vaadeldes 7-klas-siliste koolide lõpetajate käekirja, peab märkima, et kirjutamisoskus, käekirja välimuslik külg ja kirja kujundamise tehnilised võtted on suuremal osal lõpetajaist välja kujunenemata või väärtalt arenenud. Mõned õpetajad püüavad süü veeretada kehtivatele õppeprogrammidele, kus kirjatehnikale algkoolis, s. t. ajajär-gule, kus käekirjale alus luuakse, antakse ainult üks nädalatund, kuna Vene NFSV ja ka Eesti NSV vene õppekeelega koolides õpetatakse kirjatehnikat kaks tundi nädalas.

Muidugi on ka nimetatud asjaolu mõningal määral põhjuseks, kuid teisest küljest sunnib see õpetajaid veel rohkem tähelepanu pöörama õigetele meetodilistele võtetele kirjatehnikas, et saavutada lühema ajaga maksimaalseid töötulemusi. Senini puudub meie vabariigi alg-klasseid õpetajail ja pedagoogilistel koolidel autoriteetne meetodiline materjal, millele kirjatehniline töö rajada. Kasutatakse juhuslikke ja vananenud kirjutusi, teiste õpetajate töökogemusi, inspektorite näpunäi-teid jm., kuid sageli on nii kogutud materjal ebakindel, sisaldab vastu-oksusi ja vigugi.

Suureks abiks selles osas on kaht-lemata L. Altoa ja H. Raigna „Meetodiline juhend „Aabitsa“ kasu-tamiseks“, kus vastav osa püüab luua kindlamat süsteemi kirjaõpe-tusse aabitsaeelse kursuse ja aabitsa-kursuse käsitlemisel. Mõnes osas ulatuvad nimetatud viited isegi

vanemate õppeaastate tööni (genee-tilise meetodi kasutamine).

Kuna juhend peab aitama 1. kl. õpetajaid kirjaõpetuse käsitlemisel, siis oleks tahtnud näha kõnealuses juhendis kohati põhjalikumaid ning konkreetsemaid juhtnööre ning süs-teemikindlamat esitusviisi.

Peatun siinjuures mõningail puu-dustel.

*

Vähe on osutatud tähelepanu kir-jatehnilistele eelharjutustele. Ometi on uue aabitsa kasutuselevõtmisega kirjatehniliste eelharjutuste osatäht-sus tugevasti tõusnud. Et viia kooli astudalaks korraliku suurkirja kirju-tamiseni, see nõuab aabitsaeelsel perioodil tõsist tööd eelharjutuste süsteemikindla läbiviimise osas.

Teatavasti jagunevad kirjatehnil-i-sed eelharjutused nelja liiki: a) har-jutused käelihaste tugevdamiseks ja lihastegevuse koordineerimiseks, b) harjutused kirjaliigutuste omandami-seks, c) harjutused paisu tekitami-seks ja d) kirjaelementide harjutu-sed.

Juhendis on puudutatud küll esi-mest gruppi eelharjutusi, kuid kui-das harjutusi käelihaste tugevdami-seks ja lihastegevuse koordineeri-miseks süsteemikindlalt läbi viia ja missuguseid harjutusi selleks kasu-tada, selle kohta puuduvad lähemad juhtnöörid. Väike lõik lk. 22 on liiga napisõnaline. Siin oleks tulnud anda täpsemaid juhatusi ja harjutusnäidi-seid, sest meie algkoolide õpetajail puudub materjal vastavate harju-tuste otstarbekaks koostamiseks.

Teise eelharjutuste liigi kohta (harjutused kirjaliigutuste omandamiseks) on materjal väga puudulik. Ometi tuleb seda eelharjutuste liiki pidada kirjaõpetuses tähtsaimaks, sest need harjutused peavad andma lapse käe liigutustele sihikindla suuna ja ulatuse.

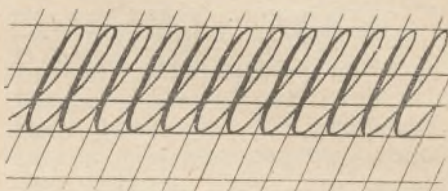
Selle harjutusgruppi jaoks on head materjali ilmunud Vene NFSV koolide jaoks, kus huvitavad lastekohased harjutused, mis on seotud sageli otstarbekohase joonistusliku elemendiga, rakendatakse kirjaliigutuste omandamiseks. Seda materjali ei ole igalpool käepärast, seetõttu oleks olnud vaja seda osa metoodilises juhendis lähemalt puudutada.

Sellesse eelharjutuste gruppi kuulub ka õpilaste tutvustamine vihiku joonestikuga. Sellekohaseid näidiseid on toodud juhendis lk-l 20 ja 21, kuid täiesti nõus ei saa olla harjutusnäidistega ruudulises vihikus. Eriti desorienteerivalt mõjuvad ruudustikul joonte vahekohtadesse tõmmatud püst- ja rõhtjooned. Õpilastele sellel arenguastmel on orienteerumiseks vaja kindlat punkti või joont. Mis otstarbel aga on siin rakendatud raskestimääratavaid vahekohti? On üldse küsitav kirjatehnikas vaheastmena matemaatika ruudustiku kasutamise väärtus ja otstarve. Rea mõiste selgitamine ja süvendamine vajaks rohkem harjutusi vihikus nr. 4, kust kohe toimuks üleminek vihiku nr. 1 joonestikule. Matemaatikavihik peaks asja selguse mõttes kirjatehnilisest süsteemist välja jääma ja tuleks eraldi kasutusele matemaatikatundides.*

Harjutused paisu tekitamiseks on esitatud näidistena (lk-d 25, 26, 27). Põhilised harjutused on antud süsteempäraselt. Neist näidistest tuleks aga osa harjutusi kõrvaldada. Näit. lk-l 25 antud harjutuste teine grupp

(4 alumist rida) õpetab kirja kujundamiseks vale võtteid (paisu suund!), soodustab nn. pöördepaisude tekkimist ja sunnib väärale sulehoiule. Samuti tuleks välja jätta lk-l 26 harjutus teine rida ülalt ja (suurte ovaalide harjutus) kolmas rida alt.**

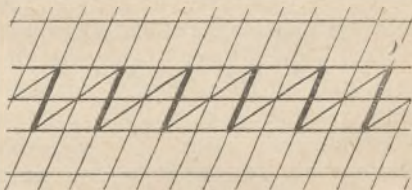
Kirjatehniliselt ebaõige on ka harjutus lk-l 27 teine rida alt. Põhiliselt peab ülesminev sideosa olema suunatud keskjoonele järgmisel kald-

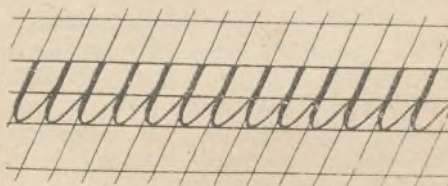
Näidis 1.

joonel. Soovitav oleks sama harjutus teostada nii, nagu juuresolev näidis nr. 1.

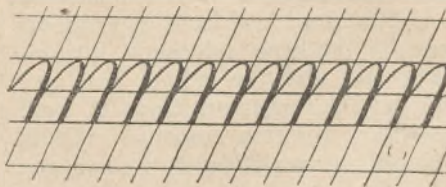
Küll oleks vaja näidiseid täiendada mõne paratamatult vajaliku harjutusega (näidised 2, 3 ja 4). Esimene neist peab andma tugeva harjumuse sideosa suunamise osas (kesk-

Näidis 2.

Näidis 3.

Näidis 4.

* See on autori eriarvamus. Nagu praktika näitab, pole selles midagi halba. Pealegi on algklassides emakeele õpetaja samal ajal ka matemaatikaõpetaja.

** Näidised, mille kõrvaldamist autor nõuab, on mõeldud muidugi pliiatsiga kirjutamiseks, välja arvatud suurte ovaalide harjutus, mis tuleks tõepoolest välja jätta. Toimetuse märkused.

joone ja kaldjoone ristumispunkt), järgnevad kaks on aga kirjarütmi arendamiseks vajalikud.

Neljas liik, kirjaelementide harjutused, on antud aabitsas kirjanäidistena. Juhendis oleks võinud olla juhtnööre vastavate harjutuste esitamise ja rakendamise kohta.

*

Kirjatehnika õpetamise meetodite loetelus on millegipärast välja jäetud lineaarmetod. Ometi on see meetod nõukogude koolis 1. ja 2. õppeaastal põhimeetodiks. Kopeerimismeetodi kui iganenud meetodi väljajätmine on õigustatud, kuigi mõned õpetajad kasutavad aabitsakursuse algul seda üksikute vähearenenud õpilaste järeleaitamismetodina.

Ka taktmeetodi tähtsus ja kasutamine leiab juhendis puudulikku käsitlust. Taktmeetodi abil luuakse õpilastes harjumus kirja kujundamiseks rütmiliselt, mis omakorda soodustab ühtlase ja voolava käekirja väljaarendamist.

Harjutused taktmeetodil algavad juba aabitsaeelsel perioodil ja neid jätkatakse aabitsakursuse ajal. Tunduva määral takistab kaldjoonestik (tähtede ebaühtlane vahe sõnades) kirjarütmi väljaarendamist, seepärast tuleb taktmeetod täies ulatuses rakendamisega alles 2. õppeaastal viihiku nr. 3 kasutuselevõtmisel. Aabitsaperioodil kasutatakse taktmeetodit ainult lühikeste kirjatähtede kirjutamisel.

Juhendis antud taktilugemisenäidised sisaldavad vigu, näit. ei tule **s** kirjutamist teostada kahe, vaid ühe takti ajal, kusjuures paisuga osa koos lõpupöördega (nupukesega) teostatakse rõhulise taktiosa, s. t. numbri lugemise ajal.

Tähe **v** kirjutamisel on taktilugemine analoogiline **o** kirjutamisele, s. t. ülesminev osa koos tagasipöördedega ja lühikese sideosaga kirjutatakse „ja“ ajal. See nõuab küll „ja“ ajal veidi kiirendatud liigutust, kuid kunstliku taktiosa loomine rõhuta täheosal (tagasipöördel), nagu see juhendis märgitud, ei ole õige ja pidurdab normaalset rütmi. Rõhuline

taktiosa (number) peab alati ühte langema tähe rõhulise (liigutus alla) osaga, s. o. paisuga. Nii nõuab tähe **k** kirjutamine 3 taktiosa nagu täht **m-gi**. Paisu ei saa aga samastada väikeste ringikujuliste liigutustega nupukesese kujundamisel (nagu **k** ja **s** puhul) või tagasipöördedega (nagu **b**, **o**, **v** puhul).

Ka taktilugemine nõuab õpetajalt teatud vilumust nii tehnika kui ka kiiruse suhtes. Suurem osa õpetajaid kasutab tavalist $\frac{2}{4}$ takti, s. t. loetakse: üks — ja — kaks — ja — kolm — ja... Õige kirjarütm nõuab aga pikemat vahet ülal, et valmistuda paisuks. Seega tuleks lugeda takti nii, et allatulevale paisule liitub kohe sujuvalt pöördeosa ja seos. Seega tuleks lugeda: üks — jaa — kaks — jaa — kolm — jaa...

Normaalseks tempoks aabitsaperioodil tuleb pidada mitte kiiremat kui 1 takt 2 sekundi jooksul. Nii näiteks kulub sõna „minu“ kirjutamisel 8 takti, s. o. 16 sekundit. Hiljem tempo kiireneb. 2. õppeaasta õpilased peavad kirjutama vähemalt 60 takti minutis.

Ka puudub juhendis märged, et suur-täht ei allu üldisele kirjarütmile, s. t. suurtähe kirjutamise ajal takti ei loeta.

*

Mittepiisavaiks tuleb pidada lk-1 21 ja 22 antud juhatusi kirjutamis-asendi ja sulepeahoiu kohta. Viimase kohta on öeldud, et kirjutamisel on tegev kogu käsi. Sisuliselt on see õige, sest tõepoolest on kirjutamisel tegevuses lihased peaaegu kogu käe ulatuses. Väliselt pole see aga märgatav, sest laps näeb ikka ainult käe välist liikumist. Väliselt aga registreerime kirjutava käe kahesugust liikumist: 1) sõrmede liikumist tähe kirjutamisel ja 2) käevarre liikumist paremale rea kujundamisel. Juhendist võib saada eksliku arvamuse, et kirja tuleb kujundada kogu käega. Kogu käega või nn. „kange käega“ kirjutamine ongi meie koolides liialt juurdunud. Sõrmede liikuvusele kirjutamisel tuleks õpetajail pöörata tõsiselt tähelepanu.

Ka lubab juhend küünarnukkide

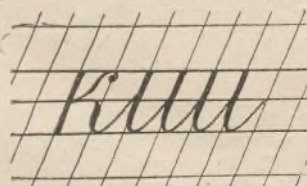
toetamist laua servale. Sellega muutub kirjutava käe toetuspind eba-kindlaks ja suletakse käevarre vaba liikuvus. Tegelikult saavutatakse käevarre kindel toetus ja elastne liikuvus sel teel, et küünarnukid tõmmatakse 5—8 cm ulatuses tagasi üle laua ääre, et toetumine laua äärel toimuks käevarrelihasega.

Selles osas ei ole õnnestunud ka joonised aabitsas. Vastaval pilditahvil näib kirjutav käsi toetuvat lauale päkaga. Samas all antud kirjutusasendi joonised on sõna tõsisest mõttes halvad. Kirjutaja pilk peaks olema suunatud paberile (joonisel aga ebamääraselt kusagile kaugusse), tema reis ja säär peaksid moodustama täisnurga (siin nürinurga) ja paber kirjutaja ees peaks asetsema lauaääre suhtes 15—20° võrra viltu (siin aga paralleelselt laua äärega). Õnneks on juhendis vihiku kallaku määramise võtte antud õigesti.

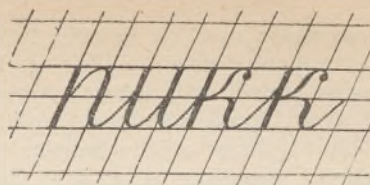
*

Juhendis oleks tahtnud näha täpsemaid juhatusi seostamisharjutuste (täheelementide seostamine täheks, tähtede seostamine sõnaks) kohta. Puudub isegi suurkirja elementaarsem seostamisjuhised: täheelementide ja tähtede seostamine toimub alati keskjoonel, välja arvatud järelseos b, v ja o puhul.

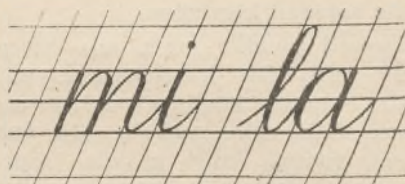
Peale tähe harjutamist tuleb täht kohe rakendada sõna koostisosana. Juhtumõtteks peaks jääma, et harjutustes võetakse iga tähe puhul läbi kõik võimalikud seostamisvormid: 1) järelseos (*k* puhul *kuu*), 2) eelseos (*k* puhul *kukk*), 3) normaalseos (*mi*, *la* jne.), 4) lühike seos (*rr*, *bu* jne.) 5) pikk seos (*er*, *ev* jne.), 6) kõrge seos (*oi*, *vu* jne.), 7) madal seos (*oe*, *ve* jne.), nagu näha ligilistatud näidistes. Erinevaid seostamisvorme esineb veel suurtähtede kasutamisel.

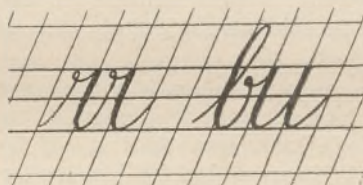
1. Järelseos.

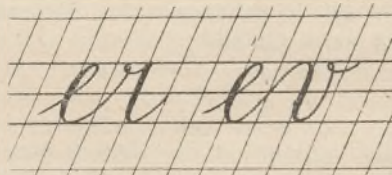
2. Eelseos.

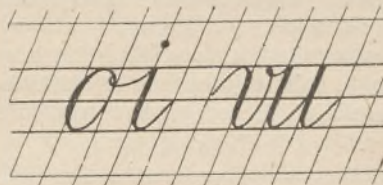
3. Normaalseos.

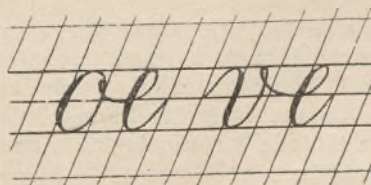
4. Lühike seos.

5. Pikk seos.

6. Kõrge seos.

7. Madal seos.

Seostamise osas on vajalik õpilaste tähelepanu juhtida sellele, et kirjutamisel püsib sulg paberil võimalikult sõna lõpuni. Lühikesed suletõstetud on vajalikud sulle viimiseks uue elemendi algusesse o, a, d, g, ja k kirjutamisel. Täpid (ö, ü, ä), kriipsud (l) ja märgid (õ, š) asetatakse kohale pärast sõna lõpunikirjutamist sõna algusest alustades.

Samuti puudub juhised, mis ühtlustaks sõnavahetuse kaldjoontega vihkis. Paljudes koolides on kasutusel juhised: kahe sõna vahele jääb kaks tühja ruutu! Juhised ei ole täpne. Parem ja lastele kergemini mõistetav on: sõnade ja täherühmade (harjutuste puhul) vahele jääb kaks vaba kaldjoont, täheelementide ja üksiktähtede (harjutuste puhul) üks vaba kaldjoon.

Ka puudub juhend vihkis, et alates käesolevast õppeaastast tuleb õpetada kirjutama tähti o, õ, ö ja b nii jätkuvas kui ka kinnises vormis, kusjuures eesti kirjas nimetatud tähtede kinniseid vorme kasutatakse ainult sõna lõpul. Seni võis õpetaja seda ainult aabitsas antud kirjanäidete varal oletada.

*

Juhend antud kirjatähtede geneetilise järjekorra puhul jätab sõnasutus mulje, et antud geneetiline järjekord on ainuõige. Ometi annab kehtiv kirjatehnika programmgi („Algkoolide programmid 1951/52. õppeaastaks“) hoopis teise järjekorra. Lisaks sellele tuntakse kirjatähtede geneetilisi süsteeme rida teisigi (näit.: i-u-a-d-o-v-b-l-h-m-n-p jne.).

Väiketähtede osas on antud järjekord vastuvõetav, kuid suurtähtede juures tuleks E tuua ovaalsete tähtede rühma Ö järel, O peaks olema enne Ö-d, B tuleks võtta enne R ja L tähele peaks järgnema D. Seega kujuneks suurtähtede 5. rühm järgmiseks: G,S,L,D. Praktika näitab, et õpilastel on viimane järjestus kergem üksikute tähtede kirjutamistõtetega sarnasuse tõttu.

Juhendi 16.—19. leheküljel on

antud õppematerjali jaotus õppenädalate kaupa. Ei ole kompetentne otsustama, kas lugemaõpetuse osas on esimesel nädalal (3. õppenädalal) 6 uue tähetüübi selgeksõpetamine otstarbekohane ja teostatav või mitte, kuid juba on selgunud, et selline tempo teeb raskusi kirjaõpetuse osas. Ühenädalane eelharjutuste aeg aabitsaeelsel perioodil on liiga lühike selleks, et õpilased omandaksid kindlaid vilumusi kirjutamiseks sellises tempos, nagu juhendis ette nähtud. Kuus uut tähetüüpi ja nende hulgas ovaalsete tähtede juurde asumine näib olevat palju ühe õppenädala jaoks. On karta, et esimeste harjutustega ruttamine kirja osas annab hiljem valusasti tunda.

Peaks kaaluma tempo aeglustamist esimestel õppenädalatel, nii et esimesel nädalal võetaks 4 tähte (i, u, n, m) ja alles järgneval nädalal tuleksid juurde ovaalsed tähed (a, o jne.). Võimalusi selleks peaks olema, sest alates 6. õppenädalast tuleb juurde ainult 1 või 2 tähetüüpi nädalas.

*

Lõpuks ei lahenda juhend vihkis kujundamise küsimust. Siia kuuluvad: vihkis pealkirjastamine, lehekülgede nummerdamine, ärte jätmine, kuupäeva märkimine ja teisi sellelaadseid küsimusi. Kirjatehnika õppeprogrammi seletuskiri ei lahenda küsimust ka päris konkreetselt. 1. klassi osas aga on ülaloodud küsimused lahendamata. Ühtsuse loomise mõttes oleks juhendis võinud ka sellelaadseid juhtnööre anda.

Eespoolöeldut kokku võttes jääb märkida, et kuigi juhend sisaldab rea puudusi ja lünki, on ta siiski samm edasi kirjaõpetuses ühtsuse loomisel. Juhendi analüüs tõestab aga, et kirjatehnika alal metoodilise käsiraamatu väljaandmine juba järgneva õppeaastaks oleks hädavajalik.

*

Kirjandust: В. А. Саглин, Обучение письму в начальной школе, Учпедгиз, 1948. Н. П. Канонькин и Н. А. Щербатова, Методика русского языка в начальной школе, Учпедгиз, 1950.

Ilmunud pedagoogilist kirjandust.

Ajakiri «Народное образование» nr. 9, 1952.

Juhtkirjas teemal „Õpetaja parema ja igakülgse abistamise eest“ käsitletakse õpetajate pideva enesetäiendamise hindamatut tähtsust õppekasvatustöö taseme tõstmisel, nõukogude kooli ees seisvate uute ja vastutusrikaste ülesannete lahendamisel. Seejuures juhitakse tähelepanu asjaolule, et sageli piirdub õpetajate enesetäiendamistöö kas täiesti või peaaegu pedagoogiliste ja metoodiliste küsimustega, kusjuures ideelisteoreetilised küsimused kipuvad tagaplaanile jääma, mis ei ole muidugi õige.

Artiklite osas annab Orjoli Oblasti Õpetajate Täiendusinstituudi direktor S. Nikolski sisuka ülevaate selle kohta, kuidas toimub õpilaste ettevalmistamine praktiliseks tegevuseks Orjoli oblasti koolides. Artiklis tuuakse rohkesti konkreetset materjali neist metoodilistest võtetest ja üritustest, mida sel eesmärgil koolides praktiseeritakse, olgu siis füüsika, matemaatika, botaanika, zooloogia, geograafia või teiste ainete õpetamisel. Artikkel pakub tõsist huvi nii õpetajaile kui ka koolide ja haridusosakondade juhtivaile töötajatele, sest ühenduses bolševike partei XIX kongressi direktiividega viienda viie aasta plaani kohta omandab polütehnilise õpetuse praktiline elluviimine meie koolide, õpetajate ja haridusorganite töös esmajärgulise tähtsuse.

Õpetaja töösüsteemi tundmaõppimise ja uurimise küsimusele on pühendatud pedagoogikateaduste kandidaadi I. Kazantsevi artikkel. Ei vaja erilist põhjendamist, et õpetaja üksikute tundide külastamine ei anna ega saagi anda täielikku pilti õpetaja pedagoogilise töö tasemest, tema kasvatustöö tulemustest. Aga kooli õppekasvatustöö edukaks juhtimiseks ning õpetaja töö õiglaseks hin-

damiseks on vaja tunda tema tööd põhjalikult. See on võimalik üksnes siis, kui direktor ja õppealajuhataja, ent samuti koolide inspektor, tutvuvad õpetaja mitme tunniga järgemööda, uurivad tema tööd terve teema käsitlemise ulatuses.

Artiklis „Kindlustada koolid täielikult õppevahenditega“ käsitletakse meie nõukogude kooli õppekasvatustöö seisukohalt väga tähtsat küsimust, eriti kui silmas pidada, et polütehnilise õpetuse teostamine nõuab väga mitmesuguseid õppevahendeid kõigi ainete alal. Meie vabariigi juhtivail haridusorganeil ja koolidel seisab sel alal veel väga suur töö ees.

U. Dakatsjan, koolide inspektor Rostovis Doni ääres, jagab oma rohkeid ja mitmekülgseid kogemusi õpetaja töösüsteemi inspekteerimise alalt, mis meie vabariigi koolide inspektoreile tohiks tõsist huvi pakkuda. Rudnja Pedagoogilise Kooli direktor. P. Meženin jutustab sellest elavast ja mitmekülgsest tööst, mida kõnealune pedagoogiline kool teeb rajooni algklasside õpetajate ja juhatajate abistamisel, nende pedagoogilise taseme tõstmisel. Meie vabariigi pedagoogilistel koolidel oleks Rudnja Pedagoogilise Kooli sellealast tööst palju õppida.

Kasvatustööst kollektiivis jutustab F. Brjuhovetski, Põhja-Kaukaasia raudtee Krasnodar-1 raudteejaama 58. keskkooli direktor.

Lugejate kirjade rubriigis esitab Pedagoogikateaduste Akadeemia aspirant M. Põlnev oma märkusi noorte õpetajate ettevalmistuse kohta ja L. Lissov, Sverdlovski oblasti Artinski rajooni koolide inspektor, kirjutab ühe- ja kahekomplektiliste koolide inspekteerimise iseärasustest.

Lõpuks kroonika.

SISUKORD

Bolševike partei XIX kongress . . . 577
ÜK(b)P Keskkomitee aruanne partei XIX kongressile. ÜK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. G. M. MALENKOVI ettekanne . 578
Juhtkiri. Nõukogude kool — Oktoobrirevolutsiooni võidu vili 619
P. Gurevitš. Võrdlused majandus-geograafia õpetamisel koolis . . 627
Г. Тукумцев. Побудительные глаголы в эстонском и русском языках 634
R. Tani. Puudustest keemia õpetamisel Eesti NSV keskkoolides 646
R. Lahi. Märkusi kirjaõpetuse kohta aabitsakursuse ajal 650
Ilmunud pedagoogilist kirjandust . 655

СОДЕРЖАНИЕ

XIX съезд большевистской партии 577
Отчетный доклад Центрального Комитета ВКП(б) XIX съезду партии. Доклад секретаря ЦК ВКП(б) тов. Г. М. МАЛЕНКОВА 578
Передовая. Советская школа — детище Великой Октябрьской революции 619
П. Гуревич. Сравнения в преподавании экономической географии в школе 627
Г. Тукумцев. Побудительные глаголы в эстонском и русском языках 634
Р. Тани. О недостатках в преподавании химии в средних школах Эстонской ССР 646
Р. Лахи. Замечания к преподаванию письма в течение азбучного курса 650
Выпущено педагогической литературы 655

Toimetuse kolleegium: R. Meriloo (toimetaja), J. Tohver, A. Valsiner, R. Kalling, M. Salum, M. Leitsalu.

Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11, telef. 307-96. Ladumisele antud 24. IX 1952. Trükkimisele antud 17. X 1952. Trükiarv 3738. Paber 70×108, 1/16. Trükipoognaid 5. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 6,85. Arvutuspoognaid 9,16. MB-13954. Tellimise nr. 1852. Trükkikoda „Punane Täht“, Tallinn. Pikk 54/58.

Eesti Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus.

Ilmub 1 kord kuus. Üksiknumbri hind 5 rubla.

Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

«Ньюкогуде кооль» («Советская школа»). Орган Мин. Просв. ЭССР.
 На эстонском языке.

Rbl. 5.—